

สัญญาเลขที่ RDG45E0014

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ
ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

คณะผู้วิจัย

1. นางสาวกาญจนา ทองทั่ว	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นางชุตินา จันทร์มณี	ผู้ช่วยนักวิจัย
3. นายสีหา มงคลแก้ว	ผู้ช่วยนักวิจัย
4. นายวิชัย กอมณี	ผู้ช่วยนักวิจัย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยและดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อทำการศึกษาและสำรวจศักยภาพ ข้อจำกัด ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เหมาะสมที่จะนำมาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านวังอ้อ 3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกับชุมชนบ้านวังอ้อ 4. เพื่อสร้างให้ชุมชนนักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่า 5. เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยทำการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจำนวน 15 คน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ ยังมีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการสำรวจพื้นที่ การศึกษาดูงานและการทดลองปฏิบัติของคณะผู้วิจัย จำนวน 42 คน

ผลการศึกษาและดำเนินกิจกรรมพบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศจุดหลักคือป่าชุมชนดงใหญ่ บ้านวังอ้อซึ่งมีลักษณะอุดมสมบูรณ์จากการร่วมกันดูแลของชุมชน มีศักยภาพในระดับปานกลาง แต่จุดเด่นอยู่ที่ประวัติความเป็นมา จากป่าที่ถูกทำลาย แล้วกลับฟื้นคืนสภาพที่อุดมสมบูรณ์จากความเข้มแข็งของชาวบ้าน ที่ช่วยกันดูแลรักษาและสำนึกของความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน รูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวจะให้ความสำคัญกับการให้ความรู้ ความเข้าใจ การสร้างจิตสำนึกของชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยใช้การบรรยาย โดย ชุมชน เยาวชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มี 2 รูปแบบ คือ แบบเข้ามา เย็นกลับ และแบบพักค้างแรม มี 7 ฐานความรู้ คือ ฐานแผนที่ ฐานอนุรักษ์โกโก้ ฐานสมุนไพร ฐานทำลาย ฐานอนุรักษ์ ฐานถาวรวัลย์ ฐานลำเซบาย หลังจากทดลองเปิดการท่องเที่ยวพบว่ามียกท่องเที่ยวที่เป็นทั้งองค์กร ชุมชนชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียงได้มาท่องเที่ยว ศึกษาดูงานมากถึง 29 คณะในระยะเวลา 4 เดือน รายได้ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นรายได้ทางอ้อม ซึ่งได้มาจากการซื้อสินค้ามากกว่าอัตราค่าบริการ ความภาคภูมิใจสูงสุดของชุมชนบ้านวังอ้อในการเปิดการท่องเที่ยวคือ การได้รับการยอมรับ ยกย่อง ชื่นชมจากชาวบ้าน องค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีรายการโทรทัศน์หลายช่องลงมาถ่ายทำรายการ รวมทั้งมีหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 2 หมู่บ้านนำรูปแบบการท่องเที่ยวจากการได้มาศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ลงไปใช้ในหมู่บ้านของตัวเอง

ปัญหาอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ของการเปิดพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านวังอ้อที่ต้องการเปิดป่าเพื่อสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างจิตสำนึกให้คนดูแลหวงแหนทรัพยากรป่า มากกว่ารายได้ที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวโดยตรงซึ่งจะสวนทางกับแนวคิดของการทำธุรกิจซึ่งนึกถึงค่าตอบแทนว่าคุ้มค่าหรือไม่ และสินค้าชุมชนซึ่งมีปริมาณไม่มากเนื่องจากชุมชนบ้านวังอ้อเป็นชุมชนที่มีการทำการเกษตรตลอดทั้งปีจึงไม่มีช่วงว่างงาน

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะให้กลุ่มผู้ดำเนินงานการจัดการท่องเที่ยวต้องเน้นย้ำให้นักท่องเที่ยวรู้ถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการประสานความร่วมมือกับองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่ไม่ไกลจาก

หมู่บ้านที่มีสินค้าชุมชนหลากหลาย นำมาวางจำหน่ายซึ่งจะเป็นรายได้ทางอ้อมของเครือข่ายป่าชุมชนบ้านวังอ้อ
และการทำให้เกิดความเอื้ออาทรดูแลซึ่งกันและกันของชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยโครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้โอกาสประชาชน ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้วิจัย ทำให้คำว่าวิจัยในความรู้สึกของชาวบ้านที่เคยอยู่สูงในกลุ่มนักวิชาการ เป็นสิ่งที่ไม่ยากเกินกว่าการเรียนรู้ของชาวบ้านที่จะทำได้ และเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาของชุมชนที่ชัดเจน สามารถนำผลการวิจัยออกมาใช้ได้เลย

ความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้ได้รับความรัก ความเมตตา ความสามัคคีของชุมชนบ้านวังอ้อทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ใจดีทุกคน มุลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต หน่วยงานองค์กรต่างๆ ทั้งในพื้นที่อำเภอเชียงใน ในจังหวัดอุบลราชธานี และที่สำคัญที่สุดคือการสนับสนุนงบประมาณ ความรู้ กำลังใจ การติดตามงานที่ดี จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ช่วยเหลือให้งานวิจัย การหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อที่ใช้ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย 1 ปี 6 เดือน บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

จึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ. ที่นี้ด้วย

กาญจนา ทองทั่ว และทีมวิจัย

คำนำ

กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย เริ่มก่อตัวเมื่อ 10 ปี ที่ผ่านมา โดยหวังว่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งของการแก้ปัญหาหลายๆ อย่างเช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนท้องถิ่น ปัญหาความยากจน จากบทเรียนที่ผ่านมา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนนั้นจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเป็นหลัก บ้านวังอ้อ ตำบลห้วยดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นชุมชนหนึ่งที่น่าเอาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาแก้ปัญหาของชุมชนที่ต้องการนำเสนอแนวคิด กระบวนการ การดูแลอนุรักษ์ ทรัพยากรป่าที่เคยเสื่อมโทรมให้กลับฟื้นคืนสภาพความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และเพื่อปลุกจิตสำนึกของผู้คนให้เห็นความสำคัญของป่า

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวិจัยครั้งนี้ จะทำให้เห็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย และนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ไม่สร้างผลกระทบต่อวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม ยกคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตัวเองได้ในระยะยาว

กาญจนา ทองทั่ว และคณะ

20 สิงหาคม 2546

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ

กิตติกรรมประกาศ

คำนำ

สารบัญ

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์	4
พื้นที่ดำเนินการวิจัย	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5

บทที่ 2 ทบทวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

2.1 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	6
2.1.1 ความหมาย	6
2.1.2 องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	8
2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	11
2.2.1 ประเภทของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	11
2.2.2 ความจำเป็นที่ต้องมีการอนุรักษ์	12
2.2.3 หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	14
2.2.4 การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยผ่านกระบวนการสร้างรายได้จากป่า	16
2.3 แนวทางหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	17
2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน	18
2.4.1 ความหมาย	18
2.4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน	19
2.4.3 กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน	20
2.5 แนวคิดการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	22
2.6 แนวคิดชุมชนยั่งยืน	26
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29

	หน้า
บทที่ 3 กระบวนการดำเนินงานวิจัย	
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย	30
3.2 กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย	30
3.3 ขอบเขตของการศึกษา	32
3.4 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	33
3.5 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	34
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
4.1 บริบทชุมชน	35
4.2 ศักยภาพชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว	54
4.3 การศึกษาดูงาน	58
4.4 การทดลองการท่องเที่ยว	58
4.5 การจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว	61
4.6 ผลจากการจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว	61
4.7 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ	62
4.8 การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์	70
4.9 การประชุมองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	70
4.10 การเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับชุมชน ที่มีศักยภาพใกล้เคียงกับชุมชนบ้านวังอ้อ	71
4.11 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว	71
4.12 สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้	71
4.13 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์	74
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	78
ข้อเสนอแนะ	80
สิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการวิจัย	81
ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย	83
บรรณานุกรม	84
ภาคผนวก	86

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชุมชนวังอ้อเป็นชุมชนขนาดกลางมี จำนวนครัวเรือน 175 ครัวเรือน จำนวนประชากร 901 คน เป็นชาย 465 คน หญิง 431 คน ในอดีตที่ผ่านมา บ้านวังอ้อได้อพยพมาจากบ้านแหม เนื่องจากในขณะนั้น บ้านแหมได้เกิดโรคระบาด เกิดความแห้งแล้ง และไกลจากแหล่งทำมาหากิน ชาวบ้านจึงเกิดความอดอยากเดือดร้อน นายยอด ชันชาติ ซึ่งเป็นผู้นำในขณะนั้น จึงได้ชวนชาวบ้านอพยพมาตั้งหมู่บ้านใหม่ ณ บ้านวังอ้อ เมื่อ พ.ศ 2461 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบันนี้

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา เป็นอาชีพหลัก ไม่มีอาชีพอื่น ๆ เสริม ฐานะยากจน การศึกษาน้อย มีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ ทำให้ต้องประสบกับปัญหาหลายอย่างตามมา จากที่เคยพึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำและป่าไม้เป็นแหล่งอาหาร รวมทั้งหารายได้เพื่อประทังชีวิตก็ประสบปัญหา เนื่องจากป่าไม้ถูกทำลายจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ ดินเหนียวและเสื่อมสภาพ สัตว์น้ำที่เคยหาได้จากแหล่งน้ำ ท้องนาก็ลดน้อยลง เกิดความแห้งแล้ง และขาดน้ำในฤดูแล้ง ดินเสื่อมโทรมทำให้ผลผลิตตกต่ำลงเรื่อย ๆ ส่งผลให้ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพขาดแคลน และจนมากขึ้น

ในท่ามกลางปัญหาเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิต กอปรกับมีองค์กรภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุน ในช่วงแรก ๆ การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านนี้อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือไว้วางใจกัน ใช้ความสมัครใจเป็นพื้นฐาน ไม่ได้เกิดจากการบังคับหรืออำลิตสินจ้าง เน้นความเท่าเทียมกัน ยอมรับในความคิดเห็นของกันและกัน มีความอดกลั้นต่อความขัดแย้ง และมีความเคารพในความหลากหลาย ซึ่งผลจากการรวมกลุ่มกันในการแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข

ชาวบ้านได้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมขึ้นในหมู่บ้าน จำนวน 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
2. กลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์หมู่บ้าน
3. กลุ่มกองทุนทำนบปลา
4. กลุ่มกองทุนส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่
5. กลุ่มกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์
6. กลุ่มโครงการป่าชุมชนดงใหญ่

โครงการป่าชุมชนดงใหญ่เกิดขึ้นได้เนื่องจากผู้นำชุมชน โดยนายสุรศักดิ์ จิตทวี เป็นกำนันในขณะนั้น ได้มองเห็นความสำคัญของป่าดงใหญ่ ซึ่งเป็นป่าสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน เดิมเป็นป่าที่

อุดมสมบูรณ์มาก มีเนื้อที่ 1,810 ไร่ เนื่องจากมีการเพิ่มขึ้นของประชากรจึงทำให้พื้นที่ลดลง การเพาะปลูกเพื่อการดำรงชีวิตของชาวบ้านทำให้พื้นที่ป่าดงใหญ่ถูกทำลายไป พื้นที่ป่าธรรมชาติจากเดิมที่เคยเป็นผืนใหญ่กลายเป็นผืนเล็ก ๆ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์หลายชนิดสูญพันธุ์หมด และมองเห็นว่าสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นมรดกอันมีค่าซึ่งสืบต่อกันมา ควรจะอนุรักษ์สืบทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป จึงได้ประชุมชาวบ้านเพื่อปรึกษาหารือว่า ควรจะอนุรักษ์ป่าชุมชนดงใหญ่อย่างไร ที่ประชุมมีมติเห็นควรให้อนุรักษ์ไว้ เพราะถ้าไม่อนุรักษ์ ป่าชุมชนดงใหญ่จะหมดไป และช่วยกันค้นหาแนวทางในการฟื้นฟูปลูกป่า เพื่อให้บรรลุปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงตรัสว่า " ให้อปลูกป่าในใจคน " และให้รู้จักการทำงานร่วมกันโดย " รักรักษ์ สามัคคี " และเพื่อเป็นการตอบสนองตามแผนงานโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพลเอกฉัตรชัย เนื่องในพระราชวโรกาสครองราชย์เป็นปีที่ 50 ในปี พ.ศ. 2539 นับเป็นนิมิตหมายอันดีที่ชาวบ้านวังอ้อ ได้มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในโอกาสที่เสด็จเยือนศูนย์ศิลปาชีพบ้านยางน้อย และได้ปฏิญาณตนว่าจะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จะไม่ตัดไม้ทำลายป่า จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป

หลังจากนั้นจึงได้มีการอบรมราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าในปี พ.ศ 2540 มีชาวบ้านให้ความสนใจทุกครัวเรือนโดยไม่ได้บังคับ ทุกคนสมัครด้วยความเต็มใจ เพราะมีจิตสำนึกและมองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในการเป็นอาสาสมัครนี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ทุกคนต่างเสียสละทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ โดยจัดกลุ่มทำกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนดงใหญ่ร่วมกัน คือ ปลูกป่าซ่อมแซม มุ่งเน้นการฟื้นฟูป่าและอนุรักษ์ป่าที่สมบูรณ์อยู่ด้วยการทำแนวป้องกันไฟป่า ควบคุมการป้องกันการรบกวนบริเวณป่าผืนใหญ่ที่เสื่อมโทรมที่สามารถฟื้นตัวเองได้ โดยการเข้าเวรยาม ป้องกันคนมาลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปลูกป่าทดแทน และได้ตั้งกฎระเบียบป่าชุมชนดงใหญ่ ดังนี้

1. ห้ามใช้พื้นที่ป่าชุมชนเป็นการส่วนตัว ฝ่าฝืนปรับ 500-2,000 บาท
2. ห้ามตัดไม้และล่าสัตว์ทุกชนิดในบริเวณกันไฟด้านในโดยรอบ ฝ่าฝืน ปรับ 50 - 1,000 บาท
3. การใช้ไม้ที่ตายแล้ว ต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการและอนุญาตเป็นราย ๆ ไป ฝ่าฝืน ปรับ 100- 1,000 บาท
4. ผู้ที่ประสงค์จะตัดไม้ หากบอกความเท็จต่อกรรมการ แล้วทราบภายหลังว่ามีการตัดไม้ไว้แล้ว ถูกปรับ 2,000-10,000 บาท
5. ค่าปรับ 50% จะนำไปเป็นรางวัลแก่พลเมืองผู้บอกข่าว ที่เหลือเป็นทุนเก็บ
6. คณะกรรมการป่าชุมชน ถ้าต้องการไม้ใช้สอย ต้องชี้แจงต่อสาธารณชนและถ้าทำผิด ถูกปรับ 2 เท่า
7. ผู้ทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ไฟไหม้ ถูกปรับ 5,000- 50,000 บาท แล้วแต่ความเสียหาย
8. คณะกรรมการและอนุกรรมการ มีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำผิดทุกกรณี

9. ในการกระทำความผิดของบุคคลคนเดียวจะตักเตือน ปรับ ฯลฯ ถ้าไม่หยุดกระทำให้ คณะกรรมการดำเนินงานตามกฎหมาย

ผลการดำเนินงานตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่ผ่านมา (2540-2543)

- ปี พ.ศ. 2540 ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับภาคในการประกวดป่าชุมชนดีเด่น
- ปี พ.ศ. 2541 ได้รับพระราชทาน " ธงพิทักษ์ป่ารักษาชีวิต " จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
- ปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัล " ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น "

จากรางวัลที่ได้รับมานี้ทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจ มีจิตสำนึก และมีความภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า เคียงคู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์สืบมาและตลอดไป ดังคำขวัญที่ว่า " ป่าชุมชน เพิ่มพูนผลิตผล ปวงชนสามัคคี "

ปัจจุบันป่าดงใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม ได้รับการดูแลและอนุรักษ์จากคนในชุมชนเป็นอย่างดี พื้นที่ป่าชุมชนติดกับลำเขาบาย เป็นลำน้ำที่มีทิวทัศน์สวยงาม มีน้ำตลอดทั้งปี ภายในป่าชุมชนมี ไร่ป่า กระรอก กระแต นกนานาชนิด รวมทั้งพืชสมุนไพร ต้นไม้ใหญ่มากมาย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จะมีนักท่องเที่ยวทั้งคนในตำบลเดียวกันและบุคคลภายนอก เข้ามาท่องเที่ยวอยู่ตลอดทั้งปี และบางช่วงฤดูกาลที่เห็ดหรือหน่อไม้มีมากก็จะมีคนเข้ามาเก็บของป่า เพื่อไปบริโภคและจำหน่ายเพิ่มมากขึ้นทุกปี

ด้วยศักยภาพของพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และสวยงามของป่าดงใหญ่ คณะกรรมการป่าชุมชนและสมาชิกในชุมชน ได้มีความเห็นร่วมกันว่าควรหารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนเห็นว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งหลังจากเสร็จสิ้นการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ชุมชนคาดหวังว่าจะได้รับความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและงานด้านการวิจัย สามารถดำเนินการด้วยตนเอง และเผยแพร่แก่ชุมชนใกล้เคียงต่อไป

คำถามการวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

รูปแบบในการจัดการท่องเที่ยว โดยยึดหลักการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่นและสามารถพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนได้เป็นอย่างไร

คำถามวิจัยย่อย

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเหมาะสมกับพื้นที่ป่าดงใหญ่และวิถีชีวิตชุมชนวังอ้อ วังถ้ำหรือไม่อย่างไร
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีผลกระทบต่อการจัดการป่าชุมชนหรือไม่ อย่างไร
3. ชุมชนบ้านวังอ้อมมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากน้อยขนาดไหน
4. การตอบรับของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำการศึกษาและสำรวจศักยภาพ ข้อจำกัด ของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เหมาะสมที่จะนำมาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านวังอ้อม
3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกับชุมชนบ้านวังอ้อม
4. เพื่อสร้างให้ชุมชน นักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่า
5. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

ป่าชุมชนดงใหญ่ บ้านวังอ้อม ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการดำเนินงาน แบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ

ระยะที่ 1

ประชุมชี้แจงโครงการ

การเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน

สำรวจศักยภาพชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

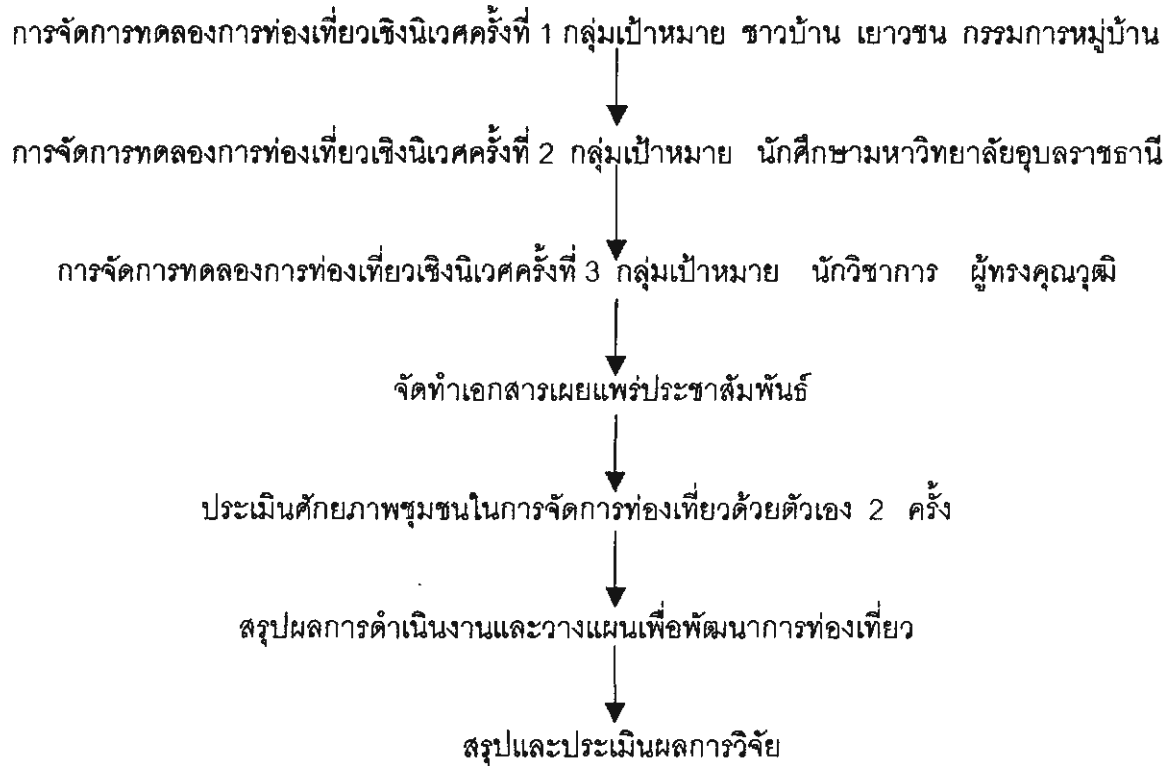
ศึกษาดูงานรูปแบบการท่องเที่ยวบ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์

ศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ

เวทีกำหนดทิศทางการจัดการท่องเที่ยวบ้านวังอ้อม มี 2 รูปแบบ ฐานความรู้ 7 ฐาน

ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รู้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่มีศักยภาพที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ชุมชนได้รูปแบบและแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืน
3. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการวางแผนและดำเนินการการท่องเที่ยว
4. การจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริเวณป่าดงใหญ่ เป็นการกระจายรายได้สู่ชนบทแบบยั่งยืน ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นบ้านของชุมชน
5. ชาวบ้านเกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างเป็นระบบ

บทที่ 2

บททวนเอกสารงานวิจัยและงานพัฒนาที่ผ่านมา

ในบทนี้ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แนวคิดหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน แนวคิดการตลาดเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แนวคิดชุมชนยั่งยืน ตลอดจนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงหลักการและแนวทางการศึกษาของผู้วิจัยดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.1.1 ความหมาย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้รับความสนใจจากบุคคลหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย จนมีการสัมมนา ศึกษา ค้นคว้า หาข้อมูล เพื่อรวบรวมคำนิยามและความหมายมากมาย ชื่อที่เรียกมีความแตกต่างกัน เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนในภาษาอังกฤษมีความหลากหลายด้วยกัน เช่น Alternative Tourism , Appropriate Tourism เป็นต้น ท่ามกลางความหลากหลายของชื่อเหล่านี้ ได้มีสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยรวบรวมและกำหนดนิยามของ Ecotourism ไว้ว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน จากคำจำกัดความดังกล่าวสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540) ได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมในแต่ละข้อความเพื่อความสมบูรณ์ขององค์ประกอบจากลักษณะพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ดังนี้

การท่องเที่ยว กระบวนการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่ตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มเป้าหมายทางสังคม และเศรษฐกิจ อย่างมีการยอมรับ เป็นการขยายกระบวนการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมถึงรูปแบบการท่องเที่ยวและพฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นผู้รับผิดชอบต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว การตลาด นักท่องเที่ยว รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง

แหล่งธรรมชาติ หมายถึง Natural Attraction ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย (Destination) ของการท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาตินี้อาจมีองค์ประกอบเฉพาะที่เป็นธรรมชาติ หรือองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย จุดเน้นของการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในแหล่งธรรมชาติ ที่สำคัญคือความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ที่อยู่ในความสนใจของนักท่องเที่ยว แหล่งธรรมชาตินี้อาจไม่จำกัด หรือจำเป็นต้องเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามที่กำหนดไว้ก็ได้ หากมีการท่องเที่ยวขึ้นพื้นที่ใด ๆ สามารถจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะกิจ เอกลักษณ์คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์ประกอบของแหล่งที่เป็นจุดหมายการท่องเที่ยว เอกลักษณ์ที่มีความหมายกว้าง ๆ ที่เป็น (Identity) หรือเฉพาะเจาะจงที่เป็นลักษณะจริงแท้ ณ ที่นั้น (Authentic) หรือเกิดขึ้นเฉพาะถิ่น (Endemic) หรือไม่เหมือนใคร (Unique) ทั้งนี้มุ่งเน้นที่ระบบนิเวศ (Ecosystem) ของพื้นที่นั้น ๆ เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนี้ นอกจากเป็นสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ไม่ให้ถูกทำลาย หรือเปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว หากมีการเปลี่ยนแปลงต้องเป็นไปตามธรรมชาติ

แหล่งวัฒนธรรม เป็นการมุ่งเน้นจุดหมายของการท่องเที่ยว (Destination) ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ รวมถึงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน วัฒนธรรมในที่นี้ให้หมายรวมถึงผลิตผลของมนุษย์อื่น ๆ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งโบราณคดี ในสถานที่นั้น ๆ แหล่งวัฒนธรรมโดยทั่วไปเป็นผลิตผลของความเจริญของมนุษย์ เป็นวิถีชีวิตที่พัฒนาจากส่วนบุคคลจนเป็นสังคมัดดัดแปลงเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เป็นกระบวนการพัฒนาของมนุษย์ที่ยากจะหยุดยั้งได้ ความแตกต่างของแต่ละวัฒนธรรมเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว

ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้จำกัดแหล่งวัฒนธรรมเฉพาะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีวิถีตามธรรมชาติเป็นวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ภายใต้ หรือเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเป็นสำคัญ แหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นกับแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศจึงกล่าวได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีรากฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-based) โดยมีกระบวนการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ขาดไม่ได้ของการท่องเที่ยวประเภทนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) จะเกิดขึ้นในทุกขณะทุกขั้นตอนของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนซึ่งจะทำให้มีการส่งเสริมประสบการณ์ที่ดี และมากขึ้นตามลำดับ ร่วมกันในหมู่ผู้เกี่ยวข้อง การเรียนรู้ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่รวมถึงผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหารแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการนักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่น

ภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการจัดการที่ดี ถูกต้องตามหลักวิชาการ ต้องมีการเตรียมการวางแผนพัฒนาและปฏิบัติอย่างถูกต้อง

สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว จะต้องได้รับการจัดการเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทั้งต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และสิ่งแวดล้อมโดยรวม สิ่งแวดล้อมในที่นี้หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรของแหล่งธรรมชาติ และ/หรือ วัฒนธรรมที่มีอยู่

การท่องเที่ยว หมายถึงการจัดการการท่องเที่ยว ที่ครอบคลุมทั้งด้านการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวการบริหารและด้านการตลาดที่ถูกต้องเหมาะสม

อย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น การจัดการที่มีลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ ท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม (Involvement, Participation , Partnership) ท้องถิ่นในที่นี้อาจหมายถึงชุมชน (Community) หรือประชาชน (People , Local People) หรือรัฐบาลท้องถิ่นองค์กรปกครองท้องถิ่น (Local Government) ก็ได้ ทั้งนี้ควรเป็นท้องถิ่นที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริงและประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้กำกับองค์กรอย่างเป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมหมายถึง การมีสิทธิ์ในการควบคุม ดูแลกระบวนการท่องเที่ยว โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นการสำรวจ วางแผน จัดการ ดำเนินการ ซึ่งนอกจากจะก่อให้เกิดรายได้หรือผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นแล้ว ยังชี้ถึงความสำคัญของท้องถิ่น และเป็นกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนอีกด้วย ท้องถิ่นในการพัฒนาเชิงนิเวศจะให้ความสำคัญและเน้นประชาชนในพื้นที่ (Ecosystem People) เป็นหลัก ส่วนประชาชนที่อยู่โดยรวม (Biophere) มีความสำคัญและควรได้รับการจัดให้มีส่วนร่วมเช่นกัน

เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึก เป็นการระบุดึงวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว หรือกระบวนการเรียนรู้วิธีการจัดการที่ต้องมุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดจิตสำนึก (ภาวะจิตที่ตื่นและรู้ตัวและสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าประสาทสัมผัสที่ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส การสัมผัสด้วยกาย) อย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่มีความมั่นใจเท่านั้น แต่สามารถปฏิบัติได้อย่างเป็นธรรมชาติโดยอัตโนมัติ ต่อการรักษาระบบนิเวศ จิตสำนึกที่ได้จะเป็นไปเพื่อให้เกิดการรักษาระบบนิเวศของแหล่งไว้ไม่ให้เกิดทำลายหรือเปลี่ยนแปลงไป โดยให้คงสภาพการปฏิสัมพันธ์อย่างสมดุลไว้ให้นานที่สุด

อย่างยั่งยืน โดยจะส่งผลต่อเนื่องถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดขึ้นในความยั่งยืนของทุกองค์ประกอบ อันอยู่ในกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตาม Agenda 21 , UNCED , 14 June 1992 ที่ Rio de Janeiro , Brazil

2.1.2 องค์ประกอบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ตื้นนั้นจำเป็นต้องมีกลไกที่ดีในการจัดการซึ่ง ศ.ดร.ยศ สันติสมบัติ นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้น่าสนใจว่าในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังนี้ (กรกร ชินะวงศ์ 2545 : 13-15)

1. ความหมายของระบบนิเวศ จุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวแบบนี้คือ ความยั่งยืนของระบบนิเวศ ซึ่งภาคเหนือหมายถึง ความหลากหลายของระบบนิเวศ ความหลากหลายของธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงคนและชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นด้วย ที่ผ่านมการท่องเที่ยวมักจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น การใช้ป่า มีการใช้ป่ามากขึ้นในกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายความว่า การทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อระบบนิเวศภายใน ซึ่งระบบนิเวศมันไม่ได้หยุดนิ่ง แต่มีความเชื่อมโยงกันไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ ป่า เราจึงต้องพยายามทำความเข้าใจในระบบนิเวศท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อนเฉย ๆ แต่ต้องมาเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องของระบบนิเวศท้องถิ่น เป็นการทำความเข้าใจในระบบนิเวศท้องถิ่น ระบบนิเวศเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งต้องถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจว่าทุกสิ่งมันมีความสัมพันธ์กันอย่างไร มันไปโยงกับวิถีชีวิตอย่างไร ไปโยงกับระบบความสัมพันธ์พื้นราบอย่างไร ประเด็นที่สำคัญคือชุมชนต้องเข้าใจฐานทรัพยากรของตนเอง ซึ่งตรงนี้สำคัญมากในการปูพื้นฐานในการจัดการทรัพยากร. และจะนำไปสู่ความสามารถในการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวได้ ยกตัวอย่างเช่น ในป่าที่เดินนั้นเราผ่านอะไรมาบ้าง ต้องมีการต่อยอดจากภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้าน เช่น นักท่องเที่ยวไปดูนกบนดอยปกากะญอต้องสามารถบอกชื่อนกเป็นภาษาละตินได้ด้วยและสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวดูได้ด้วย เด็กหนุ่มสาวในท้องถิ่นต้องเอามาฝึกให้เป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ได้ เราจำเป็นต้องสร้างตัวชี้วัดบางอย่าง เวลาที่เราบอกว่าการท่องเที่ยวคือการอนุรักษ์ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน แล้วความยั่งยืนจะวัดอย่างไร อันนี้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ เราอาจวัดที่ป่ามีความสมบูรณ์ขึ้นมีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งในแต่ละพื้นที่ตัวชี้วัดก็อาจจำแตกต่างกัน ตามบริบทของพื้นที่ อีกประเด็นที่เราคุยกันค่อนข้างน้อยในหลายโครงการไม่ได้พูดถึงเลยเรื่องความสามารถในการรองรับของทรัพยากร (Carry capacity) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การลุ่มด้วยนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ดังตัวอย่างจากที่แม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากทำให้คนแม่ฮ่องสอนต้องซื้ออาหารราคาแพง เพราะนักท่องเที่ยวมาแย่งกินหมด หรือกรณีงานวิจัยที่บอกว่าข้างไม่ได้ทำลายธรรมชาติ แต่ในขณะเดียวกันเราต้องคำนึงด้วยว่าในป่าแห่งหนึ่งจะสามารถเลี้ยงช้างได้สักกี่เชือก ความสามารถในการรองรับทำได้มากน้อยแค่ไหน เพราะหากเราลุ่มมองประเด็นนี้การท่องเที่ยวย่อมไม่ยั่งยืน

2. ประเด็นวัฒนธรรม ความเข้มแข็งของชุมชน ปัญหาที่เจอชาวบ้านหลายกลุ่ม เช่น กระเหรี่ยงอาข่า ม้ง คนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มคนที่ถูกทำให้ไม่มั่นคงในรัฐ ถูกทำให้พวกเขาไม่เชื่อมั่นในตนเอง เช่น การทำลายป่า ผืน ความมั่นคงของชาติ หลาย ๆ คนมองว่าพวกเขาล้มหลัง ด้อยการศึกษา แต่ขณะเดียวกันคนเหล่านี้ก็ตกเป็นเป้าหมายของการท่องเที่ยว เป็นกลุ่มที่ถูกใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการท่องเที่ยว ประเด็นที่สำคัญคือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างศักดิ์ศรีให้กับวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวไม่ใช่การไปดูคนที่หน้าตาแปลก แต่งตัวแปลก แต่ต้องเป็นการให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกับเรา จะต้องให้ความเคารพทางเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ในหลาย ๆ ที่มีคฤหัสถ์เองก็ไม่ได้อธิบายให้นักท่องเที่ยวได้ฟังถึงเรื่องราวของชุมชน ดังนั้นประเด็นเรื่องเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สิ่งสำคัญคือ ทำอย่างไรจึงจะเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนเข้าใจความเป็นชุมชนของตัวเอง มีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นตัวเอง ซึ่งประเด็นสำคัญจะต้องสร้างอำนาจการต่อรองด้วย ต้องมีกฎหมายของชุมชนที่นักท่องเที่ยวต้องยอมรับและทำตาม การท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นการเอาใจนักท่องเที่ยวจนทำลายเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เวลาคนมาเที่ยวภาคเหนือชนเผ่าก็จะถูกขาย เป็นจุดขายในโปรแกรมการท่องเที่ยว ทำให้ประเพณี จารีตถูกลดทอนคุณค่าลง ไป เราสามารถมองวัฒนธรรมเป็นจุดขาย ชาวบ้านต้องเป็นคนเข้ามาตัดสินใจเองเพราะมันเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งหลาย ๆ ชุมชนแทบจะไม่เข้าใจเรื่องเหล่านี้ ตัวอย่างเช่น ชาวบ้านมีกุศโลบายในการจัดการ เช่น การไหว้ต้นไม้เพื่ออนุรักษ์ เด็ก ๆ มักมองว่าการสืบทอดภูมิปัญญาสูญหายไป เด็ก ๆ มองว่าพ่อแม่มั่งมี ตรงนี้เป็นปัญหาใหญ่ ในความเป็นจริงแล้วการท่องเที่ยวสามารถทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ เกิดการฟื้นฟูพลังภายในของท้องถิ่นและทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวได้ ถ้าเมื่อไหร่ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเห็นกระเหรี่ยงคอยาวแล้วเกิดความเข้าใจและซาบซึ้งถึงความแปลกตรงจุดนี้ถือว่านักท่องเที่ยวออกไปแล้วได้เรียนรู้ การท่องเที่ยวจำเป็นต้องเข้าถึงจุดนี้ให้ได้ เราต้องมองวัฒนธรรมเป็นทุนไม่ใช่จุดขาย เป็นทุนที่สะสมได้ ออกดอกผลได้ สามารถต่อยอดไปสู่ความเข้าใจความเคารพมนุษย์ที่แตกต่างจากเราความหลากหลายทางวัฒนธรรมทางสังคม รูปแบบการท่องเที่ยวจึงต้องมีความหลากหลายเฉพาะบริบทพื้นที่

3. การบริหารจัดการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยวต้องเป็นการจัดการขององค์กรชุมชน แต่ในความเป็นจริงแล้วชุมชนจะทำโดด ๆ ไม่ได้ การจัดการการท่องเที่ยวไม่ใช่สิ่งที่องค์กรชาวบ้านจะทำเพียงลำพังได้ การจัดการนั้นเรามักพูดเสมอว่าทำอย่างไรให้องค์กรชาวบ้านเข้มแข็ง แต่โอกาสที่จะเกิดการทะเลาะกันมีมาก ไม่ว่าจะเป็นระหว่างชุมชนหรือในชุมชนเดียวกัน ต้องเข้าใจว่าเรื่องของการท่องเที่ยวในบางเรื่องมักเป็นเรื่องของผลประโยชน์ การบริหารจัดการที่อยากเห็นคือ การบริหารจัดการแนวตั้ง การสร้างเครือข่ายพหุภาคีระหว่างกลุ่มต่าง ๆ อาทิ อบต. ชมรมท่องเที่ยว จังหวัด นักวิจัย ททท. รัฐ เอกชน การสร้างพหุภาคีตรงนี้สำคัญมากที่จะไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการจัดการการท่องเที่ยวภาคอื่นใดอันหนึ่งสำเร็จยาก ฉะนั้นเราจะดึงส่วนใดส่วนหนึ่งออกไม่ได้ ประเด็นสำคัญคือทั้งหมดทุกองค์ประกอบจะต้องสานกันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การจัดการร่วมกัน ในระดับขององค์กรชุมชนจะต้องมีการเพิ่มศักยภาพภาคีท้องถิ่น ต้องอาศัยนักวิชาการเข้าไปช่วยไม่ใช่ทำกันอย่างมั่ว ๆ โดยทำกันเองเสริมศักยภาพการจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม หรือแม้กระทั่งการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวซึ่งลำพังชาวบ้านเองก็รู้ว่านักท่องเที่ยวต้องการอะไร มีความจำเป็นที่ภาคเอกชนเองต้องเข้าไปบอกเพื่อที่จะให้เขาสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ การแบ่งปันผลประโยชน์เป็นเรื่องใหญ่มากของการจัดการ เพราะการท่องเที่ยวมันอันธพาลเกิดกับคนรวย คนรวยเท่านั้นที่มีช้างมีบ้านหลังใหญ่

สำหรับแบ่งให้นอน การสร้างแรงจูงใจให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมก็สำคัญ ในขณะที่เดียวกันคนหลายกลุ่มต้องได้รับผลประโยชน์ เราไม่อยากเห็นการท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักเพียงอย่างเดียวของชาวบ้าน สิ่งที่สำคัญคือ เราจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเกิดแรงจูงใจในการจัดการ

4. นโยบาย ถ้าทำการวิจัยแล้วไม่นำเสนอสู่ระดับนโยบายคงไม่มีค่า นโยบายที่เขียนไว้เฉย ๆ ก็ไม่ได้ต้องนำไปสู่แผนงานที่ปฏิบัติจริง ต้องเป็นการวางแผนจากล่างสู่บน แต่ละพื้นที่มีศักยภาพ มีข้อจำกัดอย่างไรในการท่องเที่ยว นโยบายจึงไม่ใช่แบบเดียวเป็นสูตรสำเร็จ นโยบายต้องวางอยู่บนฐานของความรู้ การสร้างองค์ความรู้ของฐานทรัพยากรของป่าประเภทต่าง ๆ และฐานข้อมูลพวกนี้ต้องกลับไปสู่ชาวบ้าน นักท่องเที่ยว ในรูปแบบ Internet เช่น จะไปแม่สายมีโปรแกรมอะไรอย่างอื่นอีกหรือไม่ที่น่าจะไป นำเอาฐานข้อมูลพวกนี้มาสร้าง Packet ในการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐต้องเข้าไปส่งเสริม จำเป็นต้องเอาเงินของรัฐส่วนนี้มาสร้างให้เกิดการเรียนรู้ เพื่อไม่ให้เกิดการลักลั่นกัน ซึ่งแต่ละที่ จำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการที่เฉพาะ เราต้องนำเสนอสิ่งที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ที่สำคัญเราต้องบริหารประเทศด้วยความรู้ ไม่ใช่ความคิด ใจที่ใหญ่ของการท่องเที่ยวที่อยากเห็นคือ การแสวงหานโยบายและระบบการจัดการที่เอื้อให้เกิดความสมดุลระหว่างรายได้การท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การสืบทอด เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องขับเคลื่อนต่อก็คือ การสังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปตอบใจที่ใหญ่ให้ได้

2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.1 ประเภทของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

กระแสการท่องเที่ยวที่เข้าสู่ชนบท เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวใหม่พร้อมกันนั้นได้มีผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและมีคุณค่าโดยไม่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหาที่ตามมาคือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลืออยู่เพียงน้อยนิดนั้นหมดไปอย่างรวดเร็ว เราจึงจำเป็นต้องมาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เข้าใจเรื่องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ควรอนุรักษ์ไว้ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่สำหรับการอนุรักษ์ได้ดังนี้ (วิวัฒน์ ปภุสสร. บรรณาธิการ. 2540)

1. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ พืชพันธุ์ สัตว์ป่า น้ำ ดิน อากาศ มนุษย์ และพื้นที่ธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ดังนี้

1.1 ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่รู้จำกัดเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มากมายบนพื้นโลก ได้แก่ อากาศ และน้ำในวัฏจักร

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วนำมาใช้ใหม่ได้ เช่น พื้นที่อยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชหญ้า ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เมื่อใช้แล้วเกิดการเสื่อมสภาพไป แต่ก็สามารถที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น แล้วจึงนำมาใช้ใหม่ได้อีก

1.3 ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไปเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดเปลืองไปไม่สามารถที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ใหม่ได้อีก ได้แก่ แร่ธาตุ สัตว์ป่าชนิดที่สูญพันธุ์ไปแล้ว

2. ธรรมชาติที่ควรอนุรักษ์ ธรรมชาติในที่นี่ หมายถึง ธรรมชาติที่มีคุณค่าทางวิชาการและสุนทรียภาพที่เกี่ยวข้องเป็นฐานที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ มีลักษณะพิเศษเฉพาะ คือ เมื่อถูกทำลายก็จะหมดสภาพไปไม่ฟื้นคืนสู่สภาพเดิมเหมือนธรรมชาติอื่นได้ ดังนี้

2.1 เกาะแก่ง

2.2 ภูเขา ถ้ำ น้ำตกและน้ำพุร้อน

2.3 ทะเลสาบ หนองและบึง

2.4 หาดทรายและหาดหิน

2.5 แหล่งที่มีซากดึกดำบรรพ์ (พืชและสัตว์) เช่น สุสานหอย 75 ล้านปี

2.6 ฐานอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทางธรณีฐานวิทยา และภูมิลักษณะวรรณนา เช่น เขาพิงกัน และเมืองผี

3. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และระบบสังคมต่าง ๆ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมานานจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ตกทอดมายังลูกหลานและจะสืบทอดต่อไปในอนาคต

2.2.2 ความจำเป็นที่ต้องมีการอนุรักษ์

ในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ชาติ เพื่อแสวงหาการพัฒนาทางเศรษฐกิจและความอุดมสมบูรณ์ของชาตินั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนั่นคือ ชีตจำกัดของทรัพยากรสมดุลของระบบนิเวศความเป็นมาของด้านวัฒนธรรมรวมถึงความต้องการของมนุษย์ในอนาคต ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า อนุรักษ์

อนึ่งอาจกล่าวได้ว่า ถ้าการพัฒนาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสวัสดิการทางสังคมและเศรษฐกิจแล้วการอนุรักษ์ก็ย่อมมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันถึงสมรรถภาพของโลกที่มีต่อการพัฒนาและเกื้อหนุนชีวิต ความเสียหายและภัยพิบัติส่วนใหญ่นั้นเกิดจากการกระทำของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการพังทลายของดิน การเกิดภาวะแห้งแล้ง การสูญเสียพื้นที่เพาะปลูก การเกิดมลพิษ การทำลายป่า สภาวะการณดังกล่าวข้างต้นนั้นทำให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ที่ครอบคลุมการจัดระบบสิ่งแวดล้อมหรือการผลิตและ

การดำรงไว้ให้คงอยู่ยาวนานอย่างเหมาะสมในทุก ๆ ด้าน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อดำรงไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์และสัตว์ และระบบการสนับสนุนการดำรงชีวิต เป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุอาหารพืช ตลอดจนการทำน้ำให้สะอาด

2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ซึ่งขึ้นกับโครงการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับปรุงการป้องกันภัยพิบัติ สัตว์เลี้ยง และจุลินทรีย์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรม นานาชาติที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ

3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืชสัตว์และระบบนิเวศเพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสมและอุตสาหกรรมหลักต่างๆ

4. เพื่อสงวนรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้ไปยังอนุชนรุ่นหลังรวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้เนื่องจาก

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความจำเป็นในการยังชีพและการพัฒนา ได้ถูกทำลายมากขึ้นทุกทีในขณะที่ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติมีมากขึ้นตลอดเวลา

2. ความต้องการที่จะกำหนดวิธีปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อป้องกัน และแก้ปัญหาการอนุรักษ์ที่สำคัญทั้งที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ยึดเยื่อมานานซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลาเพื่อการวางแผนศึกษาฝึกอบรมมีการประสานงาน และการวิจัยที่ดีขึ้น ทั้งนี้ เมื่อมีการปฏิบัติไปแล้ว ก็ยังใช้เวลาเพื่อให้งังเกิดผลตอบสนอง เช่น การปลูกป่า การฟื้นฟูสภาพดิน การฟื้นฟูแหล่งน้ำ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. สมรรถภาพของการอนุรักษ์ทั่วประเทศและระหว่างประเทศยังขาดการจัดการและประสานงานที่ดีทั้งมีการแยกเป็นฝ่าย เช่น เกษตร ประมง ป่าไม้ สัตว์ป่า ทำให้เกิดการซับซ้อนไม่ครอบคลุมการแข่งขันทางด้านงบประมาณ และอิทธิพลความขัดแย้ง และบังเกิดผลไม่เต็มที่ตามขอบเขตพัฒนาดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทำให้เกิดปัญหาในด้านการทำลายและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดเสื่อมโทรมลง

4. โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ได้ถูกทำลายอย่างมาก จากการกระทำของมนุษย์ จากการพัฒนาต่างๆ

2.2.3 หลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะต้องครอบคลุมปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมถูกทำลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษและปัญหาสิ่งแวดล้อมดังกล่าวมีความสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาก็คือมนุษย์นั่นเอง สำหรับแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปนั้นสามารถกระทำได้โดยกว้าง ดังนี้

1. การให้การศึกษาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จากพื้นฐานของความเชื่อว่ามีมนุษย์ คือ ตัวการสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเกิดการเสื่อมโทรมดังนั้นการแก้ปัญหาจึงควรเริ่มต้นกับมนุษย์ก่อนอื่นไม่ใช่ไปเริ่มที่สิ่งแวดล้อมจะต้องให้การศึกษาแก่คนในสังคมเพื่อให้เขาได้ตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของเขาเองต่อสิ่งแวดล้อม รูปแบบของการศึกษาจะต้องมีลักษณะเสริมสร้างทัศนคติ ความคิดเกี่ยวกับการเข้าใจ และรู้จักตัวเอง รู้จักสังคมและสภาพแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจต่อการเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพหรือเสื่อมโทรมเพียงใด เพราะการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมจริง ๆ นั้นมิใช่การหยุดการขยายตัวทางเศรษฐกิจหรือการปฏิเสธเทคโนโลยี แต่ความสำคัญนั้นอยู่ที่การเปลี่ยนทัศนคติของคนเพื่อให้เขาสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้นนั้น จะต้องทำพร้อมกันไปทั้งการ ศึกษาในระบบและนอกระบบในทุกระดับ โดยอาศัยวิธีการทุก ๆ ชนิดรวมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อให้เข้าถึงตัวประชาชนมากที่สุด

2. การปรับปรุงคุณภาพ เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น ที่ดินชายทะเลซึ่งกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ 25 จังหวัด มีพื้นที่ 12 ล้านไร่ ที่ดินเหล่านี้เดิมที ไม่ถูกใช้ให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควรจึงรกร้างว่างเปล่า ซึ่งที่ดินเหล่านี้สามารถปรับปรุงคุณภาพเพื่อใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ดังนั้น รัฐบาลจึงวางนโยบายพัฒนาที่ดินชายทะเล โดยตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่าคณะกรรมการพัฒนาที่ดินชายทะเลซึ่งมีปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน กระทรวงมหาดไทย อธิบดีต่าง ๆ สำนักงานงบประมาณ และเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรรมการ คณะกรรมการชุดนี้ตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี ปี พ.ศ. 2519 โดยมีสำนักงานพัฒนาที่ดินชายทะเล กรมพัฒนาที่ดินเป็นผู้รับผิดชอบและบริหารงาน เชื่อกันว่าถ้าโครงการนี้ประสบผลสำเร็จก็จะมีที่ดินที่สามารถใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นอีก 12 ล้านไร่

3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ การบริโภคของมนุษย์ในปัจจุบันในหลายประเทศมักจะบริโภคทรัพยากรกันอย่างฟุ่มเฟือยและไม่ค่อยได้ใช้ให้อยู่ในขอบเขตจำกัดมักจะมีทัศนคติต่อการบริโภคในลักษณะที่ว่าสามารถบริโภคได้สูงสุดจะทำให้มีความสุขมากที่สุด ทัศนคติเช่นนี้จะทำให้ป่าไม้ถูกทำลาย เช่น การตัดหนึ่งต้นแทนที่จะใช้ประโยชน์จากต้นไม้ทุก ๆ ส่วน แต่กลับใช้ประโยชน์เฉพาะส่วนที่เป็นต้นเท่านั้นที่เหลือ เช่น กิ่ง ใบ หรือส่วนอื่น เช่น ส่วนที่เป็นตอมักจะถูกทิ้งไป อันที่จริงแล้วส่วนเหล่านี้

สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งนั้น ไม่ควรทิ้งขว้างไม่เช่นนั้น นอกจากได้ประโยชน์น้อยแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายหลังอีก

4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ประเทศทุนนิยมส่วนมากมักใช้ทรัพยากรกันฟุ่มเฟือยเมื่อแล้วทิ้ง ล้าสมัยแล้วทิ้ง หรือเมื่อชำรุดแล้วทิ้งหรือในการผลิตวัสดุเครื่องใช้ต่างๆ ย่อมมีส่วนเป็นเศษเรียกกันว่าเศษวัสดุ เช่น เหล็ก อลูมิเนียม สังกะสี ทองแดง ตะกั่ว พลาสติก กระดาษ สิ่งเหล่านี้สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่อีกโดยเก็บรวบรวมแล้วนำไปหลอมใหม่ เช่น พวกโลหะหรือกระดาษนำเอาไปย่อยแล้วผลิตออกมาเป็นกระดาษใหม่

5. การใช้สิ่งทดแทน ทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ได้ดีในอดีตเริ่มร่อยหรอลง เนื่องจากความต้องการเกี่ยวกับการบริโภคสูงนั่นเอง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษา เพื่อหาเส้นทางทรัพยากรอื่นๆ ที่มีคุณภาพเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาทำหน้าที่ในงานประเภทเดียวกันหนทางที่จะทำได้คือจะต้องศึกษาค้นคว้าและวิจัยทรัพยากรอื่นๆ ที่ยังไม่ถูกใช้ประโยชน์ว่ามีทรัพยากรอะไรบ้างที่นำสามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ทดแทนทรัพยากรเดิมที่กำลังจะหมดไป เช่น น้ำมันมนุษย์ใช้เป็นแหล่งพลังงานในอนาคตอันใกล้ต้องหมดไปแน่ๆ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแหล่งพลังงานใหม่ พลังงานใหม่ที่มีมนุษย์หมายตาไว้ และกำลังทำการวิจัยกันอย่างเร่งรีบก็คือ พลังงานแสงสว่างจากดวงอาทิตย์พลังงานน้ำ หรือการทดสอบใช้ก๊าซแทนน้ำมัน การใช้แอลกอฮอล์แทนน้ำมัน เป็นต้น

6. การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา ธรรมชาติทรัพยากรชนิดเดียวกันอาจมีคุณภาพแตกต่างกันออกไป เช่น พันธุ์ไม้ในป่าซึ่งมีมากมายมีคุณภาพแตกต่างกันออกไปบางชนิดมีเนื้อไม้แข็งเมื่อนำมาแปรรูปก็จะได้ไม้ที่มีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพดินฟ้าอากาศ มนุษย์จึงนิยมเลือกไม้เหล่านี้มาใช้ประโยชน์ก่อน นานเข้าไม้เหล่านี้ค่อยร่อยหรอลงจนเกือบจะหมด เช่น ไม้เต็ง ไม้ตะเคียนทอง เป็นต้น ในปัจจุบันนี้แม้แต่ไม้หลุมพอกก็มีแนวโน้มที่จะขาดแคลนเช่นกันแต่มนุษย์ยังมีความจำเป็นต้องใช้ไม้อยู่ ดังนั้นแนวโน้มทางหนึ่งของการแก้ปัญหา ก็คือ การใช้ไม้ที่มีคุณภาพรองลงมา โดยการนำไม้ที่คุณภาพรองลงมานั้นไปอบน้ำยาหรืออบน้ำยาทั้งนี้เพื่อรักษาคุณภาพของไม้ให้ทนทาน ป้องกันปลวก มอด เชื้อรา ซึ่งมีส่วนทำให้ไม้ผุกร่อนให้ใช้ได้นาน เทียบเท่ากับไม้เนื้อแข็งที่หมดไปในบางประเทศ ไม้ที่จะนำมาก่อสร้างจะต้องอบน้ำยาเสียก่อน โดยเขาออกกฎหมายบังคับกันเลยทีเดียว ซึ่งประเทศเราก็น่าจะตระหนักในเรื่องเหล่านี้บ้าง

7. การสำรวจหาทรัพยากรใหม่ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบันถึงแม้ว่าจะมีการค้นหาทรัพยากรมาใช้กันมากมายแล้วก็ตาม แต่ทรัพยากรในธรรมชาตินั้นยังมีอยู่อีกมากมายซึ่งเชื่อกันว่าถ้าหากมีการสำรวจกันอย่างจริงจังก็น่าจะพบทรัพยากรที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพของมนุษย์อยู่อีกมาก

8. การป้องกัน เป็นวิธีการจัดการโดยตรงเกี่ยวกับการป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมร่อยหรอลงรวดเร็วเกินไปหรือป้องกันมลสารหรือวัตถุเป็นพิษไม่ให้แปดเปื้อนสิ่งแวดล้อมที่

มนุษย์อาศัย รวมทั้ง โบราณสถาน โบราณวัตถุ ในกรณีที่มีบรรมามีก๊าซพิษหรือสารพิษเจือปนน้ำไม่สะอาดไม่สามารถบริโภคได้ เพราะมีสิ่งแปลกปลอมขึ้นในรูปของสารพิษและเชื้อโรคสิ่งเหล่านี้ย่อมอยู่ในสิ่งแวดล้อม

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้โดยผ่านกระบวนการสร้างรายได้จากป่า (ปรัศนีย์ ทิพย์รักษา, ผู้แปล, 2543 : 3 - 4)

รายได้ ได้มีความพยายามอย่างมากที่จะนำวิธีการสร้างแรงจูงใจที่มีศักยภาพในการตอบสนองวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในประเทศอินเดียรายได้จากผลผลิตของป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ (Non-timber forest products : NTFPs) เป็นองค์ประกอบสำคัญของโครงการการจัดการป่าไม้แบบประชารัฐ เป็นเวลาหลายปี ในหลายปีที่ผ่านมาองค์การอนุรักษ์สากล (IUCN) มีโครงการการจัดการผลผลิตของป่าที่ไม่ใช่เนื้อไม้ในหลายประเทศ รวมทั้งในประเทศลาวและเวียดนาม ได้มีการจัดตั้งเครือข่ายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ (The Biodiversity Conservation Network : BCN) ขึ้นมา โดยเฉพาะเพื่อทดสอบสมมติฐานที่ว่า ถ้าคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากกิจกรรมการสร้างที่เกิดขึ้นกับความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ที่ได้รับการอนุญาต ดังนั้น พวกเขาควรจะมีแรงจูงใจที่จะป้องกัน ดูแล และควบคุมการคุกคามทำลายความหลากหลายทางชีวภาพทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน (Salafsky et . 1990 : 2) เครือข่ายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้ทดสอบสมมติฐานใน 7 ประเทศ 24 โครงการที่แตกต่างกัน ใน 39 พื้นที่ และ 48 ชุมชนที่มีการดำเนินงานมากกว่า 7 ปี และได้นำผลมาวิเคราะห์ในรายงานอย่างละเอียดซึ่งระบุปัจจัยเฉพาะหลายปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพสำเร็จ

จากประสบการณ์ในประเทศอินเดียและที่อื่นๆ Capistrano (2000) เห็นว่าวิธีการสร้างแรงจูงใจเป็นวิธีการที่แสดงที่ทำได้จะเป็นจริงได้ แต่ให้ข้อสังเกตว่าจนกระทั่งบัดนี้มีเพียงไม่กี่โครงการที่แสดงให้เห็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและประโยชน์ทางการอนุรักษ์ที่เกิดกับชุมชน โดยอีกหลายๆโครงการยังไม่ได้มีการพิสูจน์ให้เห็น รายงานของเครือข่ายอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ สรุปว่ายุทธวิธีการสร้างแรงจูงใจโดยกิจกรรมการสร้างรายได้จากป่านำไปสู่การตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการอนุรักษ์ แต่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัด และไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว (Salafsky et al. 1990 : 37)

เงื่อนไขจำกัดบางประการได้แก่

- โครงการสร้างรายได้จากป่าต้องสามารถพึ่งตนเองได้ รวมถึงการมีปัจจัยที่ทำให้ระบบการจัดการบริหารทางธุรกิจดำเนินไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตาม ยังมีจุดอ่อนของความสัมพันธ์ระหว่างความสำเร็จของการสร้างรายได้จากป่าในอนาคตกับการประสบความสำเร็จในด้านการอนุรักษ์

- ในระยะยาว จะต้องมีความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมการสร้างรายได้และความหลากหลายทางชีวภาพ ดังเช่น การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพจะกระทบต่อการอยู่รอดของ โครงการ (เช่น เมื่อความหลากหลายทางชีวภาพของสัตว์ป่าลดลง นำไปสู่การลดลงจำนวนลงของนักท่องเที่ยว)
- ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปตัวเงิน) นั้นมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการอนุรักษ์
- จะต้องมีส่วนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมีความสามารถที่จะดูแลปกป้องความหลากหลายทางชีวภาพจากการถูกคุกคามจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.3 แนวทางหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้ดัดแปลงแนวคิดของ Ralt Buekley และพัฒนาสู่องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเทศไทยใน 4 ด้านดังนี้ (สิ้นธุ์ สโรบล , ม.ป.ป. : 7-8)

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้ รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Ecosystem) ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – based tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) และจะต้องไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism)
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่เลือกกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) โดยมีการให้การศึกษา (Education) เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ประสบการณ์ (Experience) ความประทับใจ (Appreciation) เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Enviromental Education-based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community of People participation) ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local benefit) โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายถึงความร่วมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี่เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (grass root) จนถึงการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องจึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation – based Tourism)

จากองค์ประกอบข้างต้นนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นข้อจำกัดที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งจะเรียกว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์ขององค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านดังกล่าว นั่นหมายความว่า หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทั้ง 4 ข้อ ก็จัดเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ และถ้าหากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงซึ่งอาจต้องส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ต้องเข้าไปจัดการและเน้นกระบวนการส่งเสริม เพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้การท่องเที่ยวนั้นเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างที่มีการเรียกขานกัน

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น หรือเป็นความพยายามที่จะให้มีการวางแผนจากส่วนล่างขึ้นสู่ส่วนบน ทั้งนี้ เพราะประชาชนในท้องถิ่นคือผู้รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น

2.4.1 ความหมาย

การจัดการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การจัดการป่าและทรัพยากรในป่า โดยชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทหลักหรือบทบาทสำคัญในการจัดการ โดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ คือ (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ , 2543 : 11)

1. ประชาชน / ชุมชน เป็นศูนย์กลางหรือส่วนสำคัญของการตัดสินใจทุกขั้นตอน
2. ชาวบ้านเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในฐานะผู้ร่วมงานที่สำคัญ ไม่ใช่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา
3. ชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถในการระบุปัญหาและแก้ปัญหาตามลำดับความสำคัญที่เขาเป็นผู้ตัดสินใจ

4. ในระยะยาวการตัดสินใจของกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน จะมีเพิ่มมากขึ้นกว่าการตัดสินใจโดยบุคคลหรือคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2.4.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน (Forms of popular participation)

ในการวางแผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมามีหลายรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งรัฐได้นำมาใช้ในการวางแผนพัฒนาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ (ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช , 2539 : 18 – 19)

1. การชักชวนให้เข้ามามีส่วนร่วม (Mobilization) รูปแบบนี้รัฐบาลจะเป็นผู้วางแผนนโยบายและโครงการพัฒนาด้วยตนเอง ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดทำโครงการ แต่อย่างใดแต่จะถูกชักชวนจากรัฐบาลให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นของการดำเนินโครงการ (Implementation) เช่น การร่วมแรงงานของชาวบ้านในการสร้างเหมืองฝาย เป็นต้น ลักษณะนี้จะพบในการวางแผนจากบนลงล่าง (Topdown approach)

2. การเจรจาต่อรอง (Mediation) รูปแบบนี้รัฐบาลและตัวแทนของประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับการวางแผน การจัดทำโครงการพัฒนาจะอยู่ในมือของรัฐบาลท้องถิ่นและตัวแทนหรือองค์กรประชาชน แม้ว่าในความเป็นจริงนั้นการริเริ่มโครงการจะยังคงมาจากรัฐบาลกลางก็ตาม แต่รัฐบาลท้องถิ่นและองค์กรประชาชนสามารถร่วมตัดสินใจหรือเจรจาต่อรองผลประโยชน์กับรัฐบาลกลางได้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นให้มากที่สุด ซึ่งผลสุดท้ายของการเจรจากรัฐบาลกลางมักจะเป็นผู้ยอมโอนอ่อนผ่อนตามเสียงของท้องถิ่น มิเช่นนั้นจะเป็นการฝืนมติของท้องถิ่นซึ่งจะนำมาสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงภายหลังได้ รูปแบบของการมีส่วนร่วมแบบนี้จึงสามารถลดกระแสของความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนได้มาก การวางแผนพัฒนาในรูปแบบนี้องค์กรประชาชนจะมีศักยภาพสูงและมีความตื่นตัวในการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นองค์การประชาชนในประเทศไทยในหลายจังหวัดแสดงควมมีศักยภาพของตัวเอง สามารถเจรจาต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นตนได้ แต่การเจรจาต่อรองที่เกิดขึ้นมักจะมีหลังจากที่รัฐบาลกลางได้กำหนดแผนพัฒนาไว้แล้ว หามิใช่เป็นการยินยอมหรือเปิดโอกาสให้ตัวแทนท้องถิ่นหรือแม้แต่เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเข้าร่วมในขั้นตอนของการวางแผนแต่แรกไม่

3. การจัดการการวางแผนด้วยตัวเอง (Self-management) รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการ ควบคุม และวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรด้วยตัวเองโดยสิ้นเชิง นี่คือรูปแบบของการวางแผนพัฒนาโดยการพึ่งตัวเองอย่างแท้จริงและเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ แบบ การวางแผนแบบนี้ไม่อาศัยความคิดริเริ่มและชักจูงหรือชักชวนจากบุคคลภายนอก หรือ

รัฐบาลเลย ประชาชนในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหา แนวทางการวางแผนพัฒนา หรือแม้กระทั่งการติดตามประเมินผลสำเร็จโครงการด้วยตัวเอง รูปแบบนี้เป็นการเปิดโอกาสอย่างเต็มที่แก่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ บทบาทของบุคคลภายนอกคือการเข้าร่วมการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory research) ในกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องการศึกษาวิจัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เมื่อนั้นประชาชนในท้องถิ่นและบุคคลภายนอกจะร่วมกันเก็บข้อมูล แกะไขข้อมูลให้ถูกต้อง และวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเสมอภาคกัน รูปแบบนี้ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีความพร้อมและมีประสิทธิภาพสูง สำหรับประเทศไทยนั้น แม้สภาพตำบลของหลายๆแห่งจะมีความพร้อมและศักยภาพสูงสามารถทำแผนพัฒนาด้วยตัวเองได้ แต่สภาพตำบลเหล่านี้ยังคงต้องวางแผนตามกรอบที่กำหนดจากรัฐบาลกลาง ซึ่งกรอบเหล่านี้ยังไม่เปิดกว้างอย่างเสรีแก่ท้องถิ่นในการวางแผนตามที่ตนเองต้องการ หากกรอบจากส่วนกลางเป็นเพียงนโยบายกว้าง ๆ จะสามารถเปิดโอกาสให้องค์กรท้องถิ่นวางแผนพัฒนาอย่างอิสระ และตรงตามความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2.4.3 กรรมวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน (Methods of Participation)

การที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมีผู้ทางแต่ต้องเป็นวิธีการที่เขาต้องยอมรับและปฏิบัติได้ เช่น (ศรีเพ็ญ ดุรงคเดช , 2539 : 19-20)

1. การร่วมประชุม (Discussion) เป็นการร่วมถกปัญหาหรือเนื้อหาสาระของการวางแผนพัฒนาหรือการจัดทำแผนโดยตรงแบบ face-to-face ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐหรือบุคคลภายนอกกับประชาชนในท้องถิ่น เพื่อสอบถามความเห็นของชาวบ้าน

2. การถกเถียง (Debate) เป็นการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งกันตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้ทราบผลดีผลเสียในกรณีต่าง ๆ เช่น การสร้างเขื่อนที่กำลังถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบันควรเปิดให้มีการ debate เพื่อเสนอข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นที่ต้องถูกอพยพโยกย้ายถิ่นฐานออกจากพื้นที่ที่ต้องการสร้างเขื่อน

3. การให้คำปรึกษาแนะนำ (Consultation) วิธีการนี้ประชาชนต้องเข้าร่วมเป็นกรรมและคณะกรรมการบริหารโครงการเพื่อให้ความมั่นใจว่ามีเสียงของประชาชนที่ถูกผลกระทบเข้ามีส่วนร่วมรับรู้ และร่วมตัดสินใจและการวางแผน

4. การสำรวจ (Survey) วิธีการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็นในกรณีต่างๆ

5. การประสานงานร่วมกัน (Cooperation) เป็นกรรมวิธีที่ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่การคัดเลือกตัวแทนกลุ่มให้เข้าไปร่วมงานบริหารหรือการจัดการหรืออาจจะเป็นรูปเข้าร่วมในคณะกรรมการที่ปรึกษาจากฝ่ายประชาชน

6. การสัมภาษณ์หรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำ (Key informants interview) และประชาชนผู้ได้รับผล (beneficiaries) เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น

7. การจัดทัศนศึกษา (Field trips) ไปยังจุดหรือบริเวณที่จะมีการก่อสร้างหรือการจัดทำโครงการพัฒนาเพื่อการสำรวจและตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนจะร่วมตัดสินใจ เช่น การนำประชาชนที่ถูกต้องอพยพโยกย้ายไปดูสถานที่แห่งใหม่ที่รัฐจัดหาว่ามีความพอใจกับพื้นที่แห่งใหม่หรือไม่

8. การไต่สวนสาธารณะ (Public hearings) เป็นการไต่สวนข้อมูลจากประชาชนหรือคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มในสังคมได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกฎระเบียบและนโยบายประเด็นต่างๆ ที่สำคัญของรัฐบาลซึ่งมีผลกระทบต่อประชาโดยรวม ในกรณีของการไต่สวนสาธารณะนั้น ก่อนที่รัฐบาลจะตัดสินใจในนโยบายสาธารณะต่างๆ รัฐจำเป็นต้องมีการไต่สวนสาธารณะในทุกขั้นตอนของการวางนโยบายและการตัดสินใจนโยบายนั้นๆ ไม่ใช่ที่รัฐกำหนดนโยบายนั้นออกมาแล้วแค่ขอไต่สวนสาธารณะเฉพาะขั้นสุดท้าย ฉะนั้น แนวความคิดและการปฏิบัติในการไต่สวนสาธารณะซึ่งกำลังเป็นคำยอดนิยมในสังคมไทยปัจจุบันที่มีการตั้งคณะกรรมการไต่สวนสาธารณะค้นหาข้อมูลด้วยตนเองโดยไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มของสังคมเข้ามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นจึงเป็นความหมายที่ยังคลาดเคลื่อนต่อความหมายและแนวปฏิบัติที่ควรเป็น

9. การสาธิต (Demonstration) เป็นการใช้เทคนิคการสื่อสารทุกรูปแบบเช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ วิทยุ โทรทัศน์ สไลด์ แผนที่ และหุ่นจำลอง (Models) เพื่อแพร่ข้อมูลข่าวสารจากรัฐสู่ประชาชนให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารอย่างทั่วถึงกัน และได้ข้อมูลที่จำเป็นมากที่สุดมาก เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการกระตุ้นหรือจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

10. การออกคะแนนเสียง (Voting) เป็นการออกเสียงเพื่อตัดสินใจสิ่งประชาชนต้องการมากที่สุด

11. การออกเสียงเพื่อประชามติโดยตรง (Referendum) เป็นการตอบคำถามของรัฐบาลโดยประชาชนวิธีนี้ให้ประชาชนทุกคนในสังคมทุกคนออกความคิดเห็นโดยตรงต่อรัฐบาลในกรณีที่รัฐบาลมีคำถามที่สำคัญมากและต้องการให้ทุกคนในสังคมเป็นผู้ตัดสินใจแทนรัฐบาล เช่น Referendum ของประชาชนในจังหวัด Quebec ประเทศ Canada ที่ตอบคำถามรัฐบาลกลางของประเทศว่าจะแยกตัวออกเป็นประเทศอิสระไม่ขึ้นต่อประเทศนี้อีกต่อไปหรือไม่

12. การรายงานผล (Report back) การรายงานผลมักกระทำในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการการวางแผนและการจัดทำแผน ผลของตัดสินใจในกระบวนการวางแผนจนถึงขั้นตอนของการจัดทำแผน

และโครงการ จะถูกส่งกลับไปยังประชาชนในท้องถิ่นเพื่อการถามย้ำความแน่ใจของท้องถิ่นอีกครั้งก่อนตัดสินใจทำโครงการ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้พิจารณาอีกครั้ง หากต้องการเปลี่ยนแปลงจะได้แก้ไขได้ทันที่

2.5 แนวคิดการตลาดเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จีระวัฒน์ ญาณโสภณ (2545 : 9-12) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจัดได้ว่าเป็นธุรกิจชุมชน นั่นคือ ชุมชนร่วมเป็นเจ้าของธุรกิจนั้น โดยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และเป็นผู้ได้รับประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ โดยยึดหลักปรัชญาการรักษาความยั่งยืนของชุมชน เป็นธุรกิจขนาดเล็กเพราะขอบข่ายของการให้บริการไม่กว้างมาก จำกัดเพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ชุมชนไม่ได้มุ่งเน้นในด้านของการลงทุนและเงินทุนของชุมชนก็ไม่มีมาก จึงไม่ใช่ธุรกิจที่มุ่งเน้นในการแข่งขัน เพราะหากจะมุ่งการแข่งขันแล้วต้องมีเงินทุนมากเพื่อใช้ในกิจกรรมการแข่งขันต่างๆ เช่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย การโฆษณา การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการขาย ลด แจก แดม รวมไปถึงการจัดกิจกรรมพิเศษ และหากมุ่งเน้นในแนวความคิดนี้ก็ยากที่จะหาว่าที่สุดของการแข่งขันนำไปสู่การสูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้นจึงควรมุ่งเน้นในการแสวงหาความร่วมมือมากกว่าไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้วยกันเอง หรือจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่พร้อมจะให้การสนับสนุน

ผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมทำให้สังคมหันมาให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น โดยมีความคาดหวังว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยรักษาความสมดุลระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมได้ แต่ขอบเขตของความเข้าใจนี้ยังมีข้อจำกัดทั้งในแง่ปริมาณและความลุ่มลึก การกำหนดให้ปี พ.ศ. 2545 - 2549 เป็นปีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคงจะช่วยลดข้อจำกัดนี้ได้ นักท่องเที่ยวคงให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวลักษณะนี้มากขึ้นแต่คงไม่หือหาวเหมือน เช่น Visit Thailand Year ในด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของลูกค้านั้นคนที่อยู่ในธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น มัคคุเทศก์ ผู้ประกอบการนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ที่พัก คงจะเห็นได้ถึงพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ ได้อย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะมีความสนใจ ความต้องการ และมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน กลุ่มที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวในยามราตรีจะนิยมพักที่สะดวกสบาย และไม่สนใจไปดูนก ส่วนกลุ่มคนที่ชื่นชอบความตื่นเต้นผจญภัยก็ไม่ให้ความสนใจในเรื่องที่พักนักเพียงแค่ออให้มีที่พักที่ปลอดภัยและชื่นชอบการร่อนแก่ง โต้หน้าผา ดังนั้นนักท่องเที่ยวในกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มที่สนใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อ ที่มีอยู่อย่างแตกต่างและหลากหลายทั้งทุกมุมโลก แต่กลุ่มนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเองก็ยังมี ความแตกต่างกัน เช่น บาง

คนสนใจในเรื่องของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ภูเขา ทะเล หรือบางคนก็สนใจในเรื่องของวิถีชีวิตของผู้คน นอกจากนี้พฤติกรรมการท่องเที่ยวของคนกลุ่มนี้ก็ยิ่งแตกต่างกันอีก เช่น คนที่สนใจสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติก็ชอบที่จะไปเที่ยวชมธรรมชาติ คนที่สนใจสิ่งแวดล้อมทางสังคมก็จะไปเที่ยวตามชุมชนต่างๆ และวิเคราะห์ให้ลึกลงไปอีกก็จะพบว่าในแต่ละกลุ่มที่กล่าวมาแล้วก็ยังมี ความแตกต่างกันอยู่ เช่น ในกลุ่มคนที่สนใจในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ บางคนสนใจในเรื่องเฉพาะป่าไม้ ภูเขา มีความรู้สึก ความชื่นชอบ กับสิ่งเหล่านี้ แต่ในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเช่นเดียวกันบางกลับดื่มด่ำกับทะเล แม้ว่าจะพยายามชี้ชวนให้ชื่นชมกับความตระหนักรู้งามน่าเกรงขามของขุนเขา ก็ไม่มีอารมณ์ที่ลึกซึ้งไปกับสิ่งนั้น ดังนั้นการตลาดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงไม่ใช่ตลาดที่เป็น Mass แต่เป็นตลาดสำหรับคนเฉพาะกลุ่มเท่านั้นและเป็นเพียงคนกลุ่มเล็กๆที่เรียกว่า Nichemarketing การใช้กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) อันได้แก่ Product , Price , Place และ Promotion หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4 P,S เป็นกลยุทธ์หรือเครื่องมือที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้การตลาดประสบผลสำเร็จ ซึ่ง P ทั้งสี่ตัวนี้เป็นความรู้พื้นฐานที่สุดของนักศึกษาวិชาการการตลาดทุกคน ซึ่งได้แก่

1. Product หมายถึง ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สินค้า บริการ หรือความคิด ที่จะเสนอขายต่อผู้บริโภค สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วสินค้าที่จะเสนอขายก็คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นของดีที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนก็มีของดีของตนเอง บางแห่งก็มีของดีที่คล้ายคลึงกัน บางแห่งก็แตกต่างกันเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น แต่สำคัญคือแต่ละชุมชนจะต้องมีจุดขาย ที่เป็นจุดเด่น เป็นเอกลักษณ์หรือเป็นตำแหน่งผลิตภัณฑ์ (Product Position) ที่ทำให้แต่ละชุมชนแตกต่างกัน จุดเด่นนี้ต้องสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ดังนั้นแต่ละชุมชนก็จะมีอัตลักษณ์เป็นจุดขาย ตัวอย่างเช่น ดอนอินทนนท์ มีเรื่องของการตุงก มีการเดินทางขึ้นที่สูง ที่ไชยปราการมีน้ำร้อน มีสมุนไพร มีกล้วยไม้ และมีถ้ำที่ต่างไปจากถ้ำที่แม่ฮ่องสอน เพื่อให้พื้นที่และชุมชนสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งความพร้อมในแง่ของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ (Facilities) ความพร้อมทางด้านจิตใจของชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพพื้นที่

สิ่งอำนวยความสะดวกที่เตรียมไว้นี้เพื่อที่จะนักท่องเที่ยวไม่ลำบากมากเกินไปนัก แต่ไม่ใช่เพื่อที่ให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบาย เพราะถ้าต้องได้รับความสะดวกสบายแล้วนักท่องเที่ยวคงจะไปใช้บริการบริการจากโรงแรมจะสะดวกกว่า ดังนั้นมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวกระดับ 4 ดาว 3 ดาวจึงไม่มี โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแบบ Home stay อาจต้องมีการจัดเตรียมห้องพัก ปรับปรุงห้องน้ำ การจัดการอาหาร สำหรับนักท่องเที่ยวแยกต่างหากจากเจ้าของบ้าน เพราะอาหารที่เจ้าของบ้านทำกินเองนั้น นักท่องเที่ยวอาจกินไม่ได้เป็นต้น ทั้งนี้สิ่งอำนวยความสะดวกนั้นต้องไม่ส่งผลที่เป็นลบต่อชุมชน

ความพร้อมทางด้านจิตใจ คือการพร้อมที่จะรับคนแปลกถิ่น ต่างประเพณีเข้าไปภายในชุมชน ไม่เกิดการต่อต้าน หรือตื่นตระหนก โอนเอียงไปตามวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวอาจจะนำเข้ามาด้วย การเข้าใจถึงปรัชญาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศความภาคภูมิใจยึดมั่นผูกพันในชุมชนท้องถิ่น รวมไปถึง การรู้จักคิด วิเคราะห์ และรู้จักการตัดสินใจเลือกจะเป็นปรากฏการณ์ที่ป้องกันวัฒนธรรมด้านลบไม่ให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนได้

การสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า หรือนักท่องเที่ยว (Satisfaction) ให้ลูกค้าเกิดความประทับใจ มีความเข้าใจในชุมชน จำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์หรือผู้สื่อความหมายเพื่อนำนักท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวต้องการ และทำหน้าที่ในการสื่อความหมาย แต่ผู้สื่อความหมายจะต้องเข้าใจนักท่องเที่ยวที่ตนกำลังนำเที่ยวว่าเขาต้องการอะไร โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวต้องการพักผ่อนโดยการดื่มด่ำกับความงาม ความพิศวงของธรรมชาติ สิ่งที่เขาอยากจะทำจึงไม่ใช่ของค์ความรู้ทางวิชาการที่หนักอึ้งและตึงเครียด การสื่อความหมายจึงไม่ต้องยึดเยี่ยดอะไรใส่เข้าไปในสมองของนักท่องเที่ยวอย่างมากมาย ผู้สื่อความหมายจึงควรมีทักษะในการสังเกต เพื่อที่จะสื่อในเรื่องที่สอดคล้อง ตรงความอยากรู้ของนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกันก็คือคนสำคัญที่สุดที่จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุข ความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว นั้น ผู้สื่อความหมายนี้เองยังเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาอีก หรือทำให้นักท่องเที่ยวกลับไปบอกต่อผู้อื่นให้กลับมาเที่ยวที่นี่ได้ เป็นคนสำคัญที่จะเชื่อมโยง ถักร้อย นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงชุมชนหรือพื้นที่ได้

นอกเหนือจากแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนที่เป็นจุดขาย การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มความพอใจให้แก่ลูกค้ามากขึ้น เช่น การเข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนจะใช้เวลามากน้อยเพียงใด ช่วงฤดูกาลไหนที่เหมาะสม ชุมชนบางแห่งเที่ยวได้ทั้งปี แต่บางแห่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น เมื่อเข้าไปในชุมชนนักท่องเที่ยวจะได้ชมอะไรบ้าง แต่ละจุดมีการเดินทางเป็นอย่างไร เป็นต้น

2.Price หมายถึง การตั้งราคา คือ ค่าบริการสำหรับการนำเที่ยวภายในชุมชน พื้นที่วิเคราะห์จากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Consumers) แล้ว ราคาจะมีผลกระทบต่อตัดสินใจเลือกที่จะเที่ยวในโปรแกรมของการเชิงนิเวศน้อยมาก เพราะนักท่องเที่ยวจะพิจารณาถึงทรัพยากรในชุมชน พื้นที่ที่ตอบสนองความต้องการของตนได้หรือไม่มากกว่า เช่น ถ้าอยากดูนกแล้วไปที่ดอยอินทนนท์แล้วจะได้ดูนกหลากหลายชนิดไหม ถ้าจ่ายเยอะแค่ไหนก็คุ้ม ไปดอยอ่างกาหลวงจะได้เห็นทิวทัศน์ที่สวยงามสมใจอยากหรือไม่ ถ้าไปแล้วไม่มีอะไรสวยถึงจะจ่ายเงินไม่เท่าไร แต่ก็คุ้มเพราะเสียทั้งเวลา เหนื่อย แล้วก็เสียเงิน หรือภายในชุมชนมีอะไรที่น่าสนใจน่าดึงดูดให้ไปท่องเที่ยวที่นั่นมากกว่า แล้วจึงมาพิจารณาเรื่องของราคาว่า ราคานี้ที่นักท่องเที่ยวสามารถจ่ายได้หรือไม่

การตั้งราคาของธุรกิจท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักเป็นการตั้งราคาบนฐานของความยินดีที่จะจ่ายของลูกค้า หรือความสามารถที่จะจ่ายได้ของลูกค้า ในขณะที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวเองก็พอใจที่จะรับในจำนวนที่ตัวเองระบุ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวเดียวกัน การบริการอย่างเดียวกัน แต่ลูกค้าจ่ายในราคาที่แตกต่างกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจกำหนดราคาค่าบริการนำเที่ยวโดยการแสดงรายละเอียดของเงินที่นักท่องเที่ยวได้ชำระว่าจ่ายเป็นค่าอะไรบ้าง เพื่อจ่ายให้แก่ผู้สื่อความหมาย ค่าอาหาร ยานพาหนะ ค่าบริการจัดการ ค่าบำรุงชุมชน เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงความเหมาะสม วิธีการในการจัดการด้านราคาเช่นนี้เป็นกลยุทธ์ส่งผลในด้านจิตวิทยา ทำให้นักท่องเที่ยวได้ภาคภูมิใจและสบายใจว่าเป็นเงินที่ตนเองได้จ่ายไปนั้นมีส่วนช่วยเหลือในด้านการพัฒนาชุมชนด้วย

3. Place หมายถึงช่องทางในการจัดจำหน่าย คือ วิธีการที่จะทำอย่างไรให้นักท่องเที่ยวสามารถเสนอแก่ลูกค้าได้ และลูกค้าจะซื้อบริการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างไร กลยุทธ์นี้ก็คงเหมือนกับ การท่องเที่ยวโดยทั่วไปซึ่งใช้วิธีการขายตรงอาจขายเองโดยผ่านระบบการออนไลน์ของระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ หรือขายผ่านบริษัทนำเที่ยว ผ่านเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งก็ต้องตกลงกันอย่างชัดเจนว่าจะต้องจ่ายเป็นค่าจัดการทางการตลาดให้แก่ตัวแทนเท่าไร ถ้าขายผ่านเครือข่ายก็ต้องจ่ายให้เครือข่ายด้วยเพราะเครือข่ายก็ต้องมีค่าใช้จ่ายทางตลาดเช่นเดียวกัน

4. Promotion หมายถึงการส่งเสริมการตลาดเป็นการติดต่อสื่อสารทางการตลาดเพื่อให้ลูกค้าได้รู้จักชุมชนของเรา เพราะถ้าหากขาดการติดต่อสื่อสารแล้วลูกค้าที่อยู่ทุกมุมโลกก็คงไม่รู้จักชุมชนท้องถิ่นของเรา เมื่อไม่รู้จักก็ไม่มาเที่ยว เมื่อไม่มาเที่ยวชุมชนก็ไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว ดังนั้นการส่งเสริมการตลาดจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้การตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำเร็จได้

การส่งเสริมการตลาดจะมีเครื่องมือในการส่งเสริมที่เป็นพื้นฐานอยู่ 4 อย่าง คือ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การขายโดยพนักงานขาย และการส่งเสริมการขาย สำหรับเครื่องมือทั้ง 4 นี้ ผู้เขียนเห็นว่าการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญสำหรับการตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากกว่าเครื่องมือส่งเสริมการตลาดตัวอื่นๆ เหตุที่ว่าการโฆษณานั้นเป็นการสื่อสารในวงกว้างมุ่งที่กระตุ้นให้เกิดการซื้อ โดยการสร้างให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และรู้จักชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น ซึ่งจะต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก แต่ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีข้อจำกัดคือ การเป็นธุรกิจขนาดเล็ก และขาดแคลนเงินทุนจึงควรหลีกเลี่ยงกลยุทธ์นี้ เช่นเดียวกับการขายโดยใช้พนักงานขายหรือส่งเสริมการขายซึ่งจะทำให้คุณค่าหรือความภาคภูมิใจของท้องถิ่นลดลง เข้าทำนอง ของดีไม่มีเร่ขาย หรือ ของดีไม่มีลดแลกแจกแถม ดังนั้นการประชาสัมพันธ์จะมีความเหมาะสมกว่า เพราะการประชาสัมพันธ์มีจุดมุ่งหมายเดียวกับการโฆษณา แต่ใช้เงินน้อยกว่า หรืออาจไม่ได้ใช้เลย ที่สำคัญไปกว่าคือการประชาสัมพันธ์มีความน่าเชื่อถือมากกว่าการ

โฆษณา ดังนั้นสำหรับธุรกิจชุมชนเช่นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว การประชาสัมพันธ์จะมีความเหมาะสมมากกว่า

แม้การประชาสัมพันธ์จะมีความเหมาะสม แต่สำหรับธุรกิจเล็กๆเช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดการโดยชุมชนแล้วอาจมีความยุ่งยากที่จะจัดการเองโดยลำพัง การใช้ปัจจัยภายนอกบางอย่างก็อาจจะหนุนช่วยได้ เช่น การรวมกันเป็นเครือข่ายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่างๆ หรือใช้การสนับสนุนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่มีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวก็จะทำให้ลดภาระในการจัดการการประชาสัมพันธ์และทำให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพราะ ททท.(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) มีกิจกรรมต่างๆที่เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นระยะๆและต่อเนื่อง เช่น การทำเทรตโชว์ในต่างประเทศ การจัดกิจกรรมถนนคนเดินที่ถนนท่าแพในเดือนกุมภาพันธ์ หรือนิตยสารของ ททท.เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นในเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารของตนเอง และหากมีศักยภาพเพียงพอก็อาจมีเว็บไซต์เป็นของตัวเอง สร้างระบบเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูลกับพันธมิตร เช่น เครือข่าย หรือ ททท. ก็ไม่ใช่เรื่องที่ยุ่งยากหรือใช้ทุนมากเกินไป

โดยสรุปสิ่งที่การทำตลาดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญก็คือความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเอง ที่ต้องมั่นใจว่าชุมชนท้องถิ่นหรือพื้นที่ของตนเองมีจุดขายที่เด่นที่เพียงพอที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวยอมเสียเงินเพื่อมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของตน การจัดการบริการต่างๆในสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงความพร้อมทางด้านความคิด จิตใจที่จะไม่ทำให้การท่องเที่ยวมีผลด้านลบต่อชุมชนได้ และกลยุทธ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการประชาสัมพันธ์ ทั้งสองกลยุทธ์นี้มีผลต่อความสำเร็จมากกว่ากลยุทธ์ P ตัวอื่นๆ สิ่งที่จะเลยไม่ได้คืออย่างหนึ่ง แม้ว่าจ้างวางกลยุทธ์ไว้อย่างสอดคล้องเหมาะสมอย่างไรก็ตาม หากไม่เข้าใจพฤติกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้แล้วการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดต่างๆก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ

ดังนั้นการจัดการทางการตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องมีความรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนที่มีแนวความคิดจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรายหลักของชุมชนเพราะหากปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ความมุ่งหวังที่จะสร้างเศรษฐกิจให้กับชุมชนอาจกลับกลายเป็นทำให้ชุมชนต้องเกิดการล่มสลายทางเศรษฐกิจได้

2.6 แนวคิดชุมชนยั่งยืน

ชุมชนยั่งยืนเป็นแนวคิดหนึ่งที่ดูเหมือนต้องการที่จะยืนยันทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนาเพราะการพัฒนาสังคมไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมาประชาชนได้รับบทเรียนที่สำคัญหลายประการ ทั้งบทเรียนที่ล้มเหลวและประสบผลสำเร็จจนและก่อให้เกิดพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ทำให้นโยบายของรัฐเปิดกว้างมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยวิธีการแนวทางวัฒนธรรมขององค์กรชุมชนตลอดไปจนถึงกระบวนการที่ชาวบ้านเข้าไปมีบทบาท

ในการเรียนรู้และตัดสินใจเพื่อกำหนดแผนงานโครงการร่วมกับภาคอื่นๆ การรวมกลุ่มตามธรรมชาติ เป็นกระบวนการเครือข่ายของชาวบ้านที่มีระบบการจัดการทางความคิดระบบการตัดสินใจด้วยตัวเองอีกทั้งยังประสบความสำเร็จอย่างกว้างขวางกลายเป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมทางการพัฒนาที่หลากหลายและเป็นกระบวนการของประชาชนอย่างแท้จริง (ธีรพงษ์ แก้วหาวงค์ , 2543:35-37)

ภายใต้ประสบการณ์ดังกล่าวจึงมีความหมายยิ่งต่อยุทธศาสตร์การพัฒนา เพราะส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่ายังมีความเป็นสถาบันทางสังคมหรือความเป็นชุมชนของหมู่บ้านในสังคมไทย เนื่องด้วยมีคุณค่าที่สำคัญคือ

1. ให้ความสำคัญต่อความยั่งยืนของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์สูงสุดในการผลิตต่อหน่วย
2. ให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน
3. ให้ความสำคัญแก่การสืบสายเลือด สถาบันครอบครัว เครือญาติ และชุมชนขนาดเล็กยังผลให้หมู่บ้านยังยึดเอาความเป็นพี่น้อง การมีน้ำใจช่วยเหลือเกื้อกูลและการผลานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อความอยู่รอดร่วมกันของหมู่บ้านว่าเป็นสิ่งที่มีความหมายมีคุณค่ายิ่ง

แม้การพัฒนาจะสร้างผลกระทบต่อชุมชน 3 ทศวรรษ แต่ความเป็นชุมชนยังดำรงอยู่ข้อสรุปของศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี (อ่างใน ธีรพงษ์ แก้วหาวงค์ , 2543:36) กระแสใหญ่ในโลกจะมีแต่กระแสโลกาภิวัตน์ก็หาไม่แต่จะมีกระแสของชุมชนภิวัตน์หรือความเป็นชุมชนเกิดขึ้นในขณะเดียวกันด้วย ความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ปัญหาและพัฒนาทุกอย่างพร้อมกันไปอย่างบูรณาการ ชุมชน หมายถึง การรวมตัวกันของกลุ่มชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันอาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ สมาชิกชุมชนมีการติดต่อสื่อสารกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและมีการจัดการเมื่อเกิดการเป็นชุมชนขึ้น สมาชิกจะมีความสุขและมีความสร้างสรรค์มีศักยภาพที่จะทำอะไรได้สำเร็จทุกอย่าง เป็นศักยภาพที่ไม่มีข้อจำกัด จะเห็นได้จากความสามารถในการเผชิญปัญหาทั้งปัญหาการผลิต การสูญเสียทรัพยากร การมุ่งเอาแต่ประโยชน์สูงสุดของการผลิต จนเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ปัญหาเกิดช่องว่างทางสังคม ปัญหาทางสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนอ่อนแอหรือล่มสลาย การแย่งชิงทรัพยากรและวิกฤตการณ์ด้านต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาหมู่บ้านในหลายหมู่บ้านแบ่งออกให้เห็นว่ายังมีความเป็นสถาบันของชุมชน ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัยโดยได้ปรับประสานวัฒนธรรมกับการจัดการแบบใหม่ เข้าสู่ระบบความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนแล้วสามารถสร้างตัวแบบพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้กับสังคมไทยตัวแบบชุมชนต่าง ๆ เหล่านี้ช่วยให้ชุมชนอยู่รอดและเป็นกระบวนการเรียนรู้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ปัญหานี้สิ้นและการเป็นเหยื่อของระบบธนาคาร ชุมชนก็จะปรับระบบไปสู่การเกิดตัวแบบสถาบันทุนของหมู่บ้านเช่น กลุ่มสัจจออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนต่าง ๆ ขึ้น

จากปัญหาระบบเกษตรกรรมแบบพืชเดี่ยว มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาไปสู่รูปแบบเกษตรผสมผสานจนกระทั่งกลายมาเป็นเกษตรกรรมที่ให้ผลต่อเนื่องยาวนาน ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจและสิ่งแวดล้อม

จากความไม่รู้ ไม่เห็น ไม่ทัน ก็เกิดพัฒนาระบบการเรียนรู้การศึกษาดูงาน การสื่อสารระหว่างชุมชน และการจัดการเครือข่ายความร่วมมือ

บนสภาพความร่อยเหาะและความเลื่อมใสของทรัพยากรก็พัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเช่น ป่าชุมชน องค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ทรัพยากรด้านต่างๆ พัฒนาประเพณีพิธีกรรม เพื่อจัดความสัมพันธ์กับธรรมชาติรูปแบบใหม่ๆ เช่น การบวชป่า สืบชะตาแม่น้ำ การใช้แนวคิดคนล้อมป่า เป็นต้น

ตัวแบบต่างๆ เหล่านี้คือผลจากการเรียนรู้และความอดสาหัสของชาวบ้านเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับสังคมหมู่บ้าน เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์ และเพื่อประกันอนาคตที่ดีให้แก่ลูกหลานโดยองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่สำคัญมาจาก 2 ทางคือ มรดกทางภูมิปัญญา หรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่เดิมของชุมชน และจากประสบการณ์การเข้าร่วมระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือเรียนรู้จากปัญหาที่เข้ามากระทบต่อชีวิตและสังคมหมู่บ้านนั่นเอง

จึงดูเหมือนว่าองค์กรชุมชนมีข้อสรุปที่ได้จากการประสานประสบการณ์ที่เหมือนและแตกต่างกันพัฒนาเป็นแนวทางที่เรียกว่า ชุมชนยั่งยืน ชุมชนยั่งยืนจึงเป็นทิศทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยระบบการจัดการของชุมชนในการพัฒนาด้านต่างๆที่ชุมชนเป็นผู้เรียนรู้ ผู้เลือกสรร ผู้วางแผน และรับผลจากการปฏิบัตินั้น โดยวิธีคิดมีพื้นฐานจากระบบคิดเดิมของชุมชนหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านผสมผสานเข้ากับวิธีคิดและระบบการจัดการของสังคมใหม่

การที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้และปรับระบบความคิดในปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนทำให้ชุมชนเข้าใจและพยายามที่ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสิ่งแวดล้อมที่ต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธีและไม่มีการทำลายซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นแนวทางที่ต้องหาจุดร่วมที่จะประสานแนวคิด วิถีชีวิต ที่มีความพอดีและสอดคล้อง จึงต้องมีการศึกษาถึงเงื่อนไข กระบวนการอนุรักษ์ รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปพร้อมๆกัน โดยอยู่บนบานการยอมรับของทั้งชาวบ้าน หน่วยงาน องค์กรภาครัฐ ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของการทำงานแบบพหุภาคีที่เชื่อมโยงทุกส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน คือ การหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สอดคล้องวิถีชีวิตชุมชนบ้านวังอ้อและมีความยั่งยืนสามารถขยายผลไปยังกิจกรรมอื่นและชนรุ่นหลังได้

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรวรรณ ขุนแก้ว (2542 : 75) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อชุมชนกรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติมาแต่ม เขตน้ำตกสร้อยสวรรค์ บ้านหนองผือใหญ่ ตำบลนาโพธิ์กลาง อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน คือทำให้การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดน้อยลงและไม่มีการสัมปทานป่าไม้ ชาวบ้านเกิดอาชีพเสริม เช่น การเป็นลูกจ้างอุทยาน และการค้าขาย เกิดการกระจายรายได้ มีความเป็นระเบียบ มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ทำให้ชุมชนมีสำนึกในการอนุรักษ์หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทำให้เกิดองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและมีศักยภาพ

ส่วนผลเสียและปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนภายหลังที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการจัดระเบียบน้ำตกสร้อยสวรรค์ก็คือ มีข้าราชการบางส่วนที่ไม่เข้าใจกระบวนการเพาะปลูก รักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้าน ร้านค้าที่จัดขึ้นไม่เพียงพอกับความต้องการของชาวบ้าน

ดวงพร โรจน์เจริญวัฒนา (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทศนคติของผู้มาเที่ยวเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่า นักท่องเที่ยวเกือบครึ่งของกลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในภาพรวมค่อนข้างดี เช่น ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการบริการจัดการและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับทัศนคติของผู้มาเที่ยวเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ที่มีผลมากคือ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการเดินทางท่องเที่ยวสถานที่อื่น ๆ ของผู้มาเที่ยว

จากฐานความคิดดังกล่าวที่วิจัยได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่3

กระบวนการดำเนินงานวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ในชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่ 2 เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จำนวน 15 คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ส่วนที่ 3 เป็นการศึกษาดูงานและทดลองการจัดการท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ

3.2 กลุ่มเป้าหมายและทีมวิจัย

3.2.1 นักวิจัยและทีมวิจัย จำนวน 4 คน

1.นางสาวกาญจนา	ทองทั่ว	นักวิจัยหลัก
2.นางชุตินา	จันทร์มณี	ผู้ช่วยนักวิจัย
3.นายสีหา	มงคลแก้ว	ผู้ช่วยนักวิจัย
4.นายวิชัย	กอมณี	ผู้ช่วยนักวิจัย

3.2.2 กลุ่มคนที่ร่วมดำเนินการ จำนวน 22 คน

1.นายเฉลิม	ชันชะลี	12.นายประสิทธิ์	ศรีพิมพ์
2.นายสมศักดิ์	ศรีสมุทร	13.นายยอดรัก	ศรีสมุทร
3.นายสมเกียรติ	ศรีสมุทร	14.นายไพบูลย์	กอมณี
4.นายประพาส	มงคลแก้ว	15.นายเสมียน	ศรีสมุทร
5.นายสมศักดิ์	วันทา	16.นายถนอม	บุญประสิทธิ์
6.นายบุญหนา	พวงจันทร์	17.นางบังอร	คำพิราข
7.นายเสรี	ทองสันต์	18.นายณรงค์	อนุสนธ์
8.นายคล้าย	ศรีสมุทร	19.นางหญิง	พวงจันทร์
9.นายทองศูนย์	วันทา	20.นายวีระชัย	มนัส
10.นางสาวจำปี	ชันชะลี	21.นายชวลิต	แก้วสุพรรณ
11.นายคำนึ่ง	ธนะศรี	22.นายเชิด	รูปช้วน

3.2.3 ทีมเยาวชนมัคคุเทศก์

1.นางสาวเพ็ญโฉม	แก้วสุพรรณ	2.นางสาวสมหญิง	สาธณะกลาง
3.นางสาวศศิธร	บุญเสงี่ยม	4.นางสาวสุวิวรรณ	ทองสันต์
5.นางสาวสุชใจ	ประทุม	6.นางสาวเกศรินทร์	มงคลแก้ว
7.นางสาวตาลฤทัย	บุญประสิทธิ์	8.นางสาวพิศประภา	มงคลแก้ว
9.นางสาวสาลินี	จิตทวี	10.นายธนาพันธ์	มงคลแก้ว
11.นายไพบุลย์	กอมณี	12.นายวิจิต	บุญเสงี่ยม

3.2.3 คณะวิทยากรและผู้ช่วยเสริมความรู้ประสบการณ์

1. คณะเจ้าหน้าที่อุทยานแก่งตะนะ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
2. ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านโคกโก่ง อำเภอภูพานารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. ดร.กนกวรรณ มโนรมย์ และนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
4. นายนิรท ไชยะธน นายอำเภอเขื่องในและข้าราชการในอำเภอเขื่องใน
5. นางสุวรรณี พรหมจันทร์ ศูนย์วิจัยภาคสนามสถาบันวิจัยโภชนาการมหาวิทยาลัยมหิดล
6. นางสาววันเพ็ญ จันทโชติ สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี
7. นายภัทรยศ วิชยะพงษ์ สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี
8. นางมัลยา คำแหง เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต
9. ดร.นฤทัย วรสถิตย์ นักวิชาการศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัดอุบลราชธานี
10. นายจิรพงษ์ ไกรินทร์ นักวิชาการศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดอุบลราชธานี
11. นางสาวสุดา ศรีไปฏก เจ้าพนักงานการเกษตร ศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดอุบลราชธานี
12. นางสาวสุนทรีย์ มีเพชร นักวิชาการศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดอุบลราชธานี
13. นางสาววราภรณ์ วงศ์บุญ นักวิชาการศูนย์วิจัยข้าวจังหวัดอุบลราชธานี
14. นางสาวกาญจนา คุ่มทรัพย์ อาจารย์คณะบริหารศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
15. นายเกรียงไกร สร้อยนาค อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
16. นายสนกรี ทองสันต์ อาจารย์โรงเรียนบ้านวังอ้อ
17. นายนพรัตน์ กอกหวาน สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือจังหวัดอุบลราชธานี เขต 2

3.2.4 ผู้สนับสนุนหรือองค์กรสนับสนุน

1. มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต
2. สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8
3. สำนักงานป่าไม้จังหวัดอุบลราชธานี
4. สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จังหวัดอุบลราชธานี เขต 2
5. Website : Guideubon.com
6. นายละคร กอมณี ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน
จังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าดงใหญ่ บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ ค้นหา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในแง่ของการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว การทัศนศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะที่พบในโครงการวิจัยการหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาประวัติความเป็นมาหรือบริบทชุมชนเพื่อจะได้รวบรวมและศึกษาหาข้อมูล จัดเป็นหมวดหมู่ เป็นองค์ความรู้ของชุมชน เป็นระบบระเบียบมากขึ้น ผลที่เกิดตามมาคือเยาวชน ผู้ช่วยนักวิจัยที่ เป็นผู้สัมภาษณ์และจัดบันทึกได้เรียนรู้และเห็นคุณค่า ความสามารถ ของชุมชนของตนเอง เรื่องราวบางเรื่องไม่เคยรับรู้ก็ได้รู้เป็นการเพิ่มความสำนึกและรักในความเป็นชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อชาวบ้าน นักวิจัยได้ร่วมกันประเมินและค้นหาแหล่งท่องเที่ยวในป่าดงใหญ่และบริเวณรอบๆที่สาธารณชนจะนำเสนอนักท่องเที่ยวและปรับปรุงเส้นทางประเมินความเป็นไปได้โดยตรงไปตรงมาโดยยึดหลักวิเคราะห์ของ ดร.ดรรรชนี เอ็มพันธุ์เป็นต้นแบบที่ทีมวิจัยปรับปรุงให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวบ้านวังอ้อ

3. การทัศนศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างคนทำงานของแต่ละพื้นที่ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำแนะนำต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์มากที่จะทำให้คิดค้นหารูปแบบ กระบวนการวิธีการทำงานโดยเฉพาะชุมชนที่ไม่เคยรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการเปิดโลกทัศน์ของชุมชน

4. การทดลองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หลังจากการศึกษาชุมชนดูงาน วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวแล้วจนกระทั่งได้รูปแบบที่ชุมชนคิดว่าดีแล้ว จึงมีการทดลองจัดการการท่องเที่ยวตามรูปแบบที่ทีมวิจัยและชาวบ้านได้ช่วยกันกำหนดขึ้นมา โดยทดลองจัดการท่องเที่ยว 4 กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มนักศึกษา กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ติดต่อมาหลังมีการประชาสัมพันธ์ มี 2 รูปแบบ คือ แบบเข้ามาเย็นกลับ และแบบพักค้างแรม ซึ่งการทดลองแต่ละครั้งจะได้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น คำติชม ทั้งจากทีมงานเอง ชาวบ้าน นักท่องเที่ยว เราสามารถนำสิ่งที่ได้รับนำมาปรับปรุงแก้ไขและเรียนรู้ร่วมกันได้ทั้งของชาวบ้าน นักวิจัยและนักท่องเที่ยว

5. การรวบรวมปัญหา-อุปสรรคและข้อเสนอแนะทั้งจากชาวบ้าน ทีมวิจัยและนักท่องเที่ยว เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขและทำให้ดีขึ้นจากเดิม การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้ทีมลดละความเป็นตัวตนพร้อมทั้งฝึกทีมวิจัยให้มีความอดทน อดกลั้น รับฟังความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองคิด

6. สรุปผลการดำเนินงานและวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการเชิญหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ป่าไม้จังหวัด สำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นายอำเภอ ฯลฯ และที่สำคัญคือ องค์การบริหารส่วนตำบล ทั้งประธาน อ.บ.ต. ปลัด อ.บ.ต. ผู้นำคนอื่น ๆ และโรงเรียนเข้าร่วมสรุปและวางแผนการทำงานให้ต่อเนื่องและยั่งยืน

แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

1. ใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญโดยการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลไว้ให้มีความหลากหลาย จำนวน 15 คน หลังจากนั้นทีมวิจัยก็ได้มาทำความเข้าใจถึงประเด็นที่จะสัมภาษณ์และกำหนดตัวผู้รับผิดชอบจะมีทั้งผู้สัมภาษณ์ 1 คน ผู้จัดบันทึก 2 คน หลังการสัมภาษณ์ทุกครั้งจะนำข้อมูลที่บันทึกมาเรียบเรียงให้ได้ใจความ จัดหมวดหมู่ เมื่อสัมภาษณ์ครบทุกคนแล้วก็นำมาเรียบเรียง เช็ช้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ สรุปเป็นข้อมูลของชุมชน โดยแหล่งข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน 3 คน ชาวบ้าน 5 คน คณะกรรมการป่าชุมชน 5 คน ข้าราชการ 2 คน

2. การจัดเวทีต่าง ๆ เช่น การประชุม การเตรียมงาน การสรุปงาน ทีมวิจัยจะเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องพร้อมทีมงานทุกคนเข้าร่วมประชุม โดยเตรียมประเด็นที่จะพูดคุยและสรุปงานไว้ก่อน พูดคุยที่ละประเด็น โดยการบันทึกบนกระดาษคลิปชาร์ทให้ทุกคนเห็นด้วยกัน ถ้ามีความคิดเห็นแย้งหรือสรุปไม่ตรงมติของที่ประชุมก็จะมีการทักท้วงกันได้

3. การไปศึกษาดูงานจะมีการเตรียมตัวทีมงานที่จะไปว่าจะไปดูอะไร โดยก่อนการเลือกพื้นที่ดูงานจะมีการศึกษาก่อนว่าทำไมจึงเลือกที่นี่ มีจุดเด่นอะไรบ้างและจะไปเรียนรู้อะไรได้บ้าง เมื่อซักซ้อมความเข้าใจกันแล้วจึงออกเดินทางไปดูงาน เมื่อไปถึงที่ศึกษาดูงานต้องพยายามจดจำเรียนรู้ ถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ ช่างสังเกต จัดบันทึก เมื่อกลับมาถึงหมู่บ้านต้องร่วมกันเรียบสรุปงานสิ่งที่ไปเห็นมา สิ่งที่จะเอามา

ปรับปรุงใช้ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชุมชนตนได้ และจะประยุกต์หรือปรับใช้อย่างไร แล้วนำมาตีความ เห็นร่วมของที่ประชุมนำมาปฏิบัติ

4. การฝึกอบรม การพูดคุยกันและสรุปรงานกันในแต่ละครั้งจะพบสิ่งที่ทีมวิจัยและชาวบ้านไม่รู้ อยู่เสมอจึงมีการเสนอให้มีการฝึกอบรมเรื่องที่ไม่รู้ โดยการเชิญวิทยากรจากภายนอกมาบรรยายและฝึกปฏิบัติ เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีเขาทำกันอย่างไรจะให้ชาวบ้านที่เป็นผู้ช่วยกันวิจัย ทีมเขาจะมาฝึกอบรมจากวิทยากรที่เชิญมาและลองฝึกปฏิบัติ โดยมีทีมงานวิจัยและชาวบ้านทดลองเป็นนักท่องเที่ยว จากการสังเกตจะพบว่าผู้เข้ารับการอบรมต้องการจะฝึกปฏิบัติจริงมาก มีความกระตือรือร้นในการท่องเที่ยว แต่ละฐานของแหล่งท่องเที่ยวฝึกเล่นเกมส์ต่าง ๆ และช่วยกันคิดเกมส์ใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้ามา

5. จากเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพชุมชน ทรัพยากรป่าดงใหญ่ กลุ่มองค์กร กิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน

6. จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมกันทำหรือจากการ สอบถามชาวบ้านทั่วไป

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ข้อมูลที่ได้ในแต่ละกิจกรรมนำมาจัดระเบียบข้อมูลใหม่ โดยการจำแนกประเภทเป็นหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์การศึกษาและกิจกรรมแล้วนำมาวิเคราะห์ควบคู่บริบท รวมทั้งการเปิดเวทีสรุปผลการ ปฏิบัติงานในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ซึ่งมีชุมชนและทีมวิจัย วิเคราะห์ ประมวลผลร่วมกัน

บทที่ 4 ผลการวิจัย

จากการรวบรวมผลการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการซึ่งกำหนดไว้ 2 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 เป็นระยะการเตรียมงานและชุมชนซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมการประชุมชี้แจง คัดเลือกอาสาสมัคร สำรวจ และประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนระยะเวลาที่ 2 เป็นการทดลองการท่องเที่ยว 4 ครั้ง สรุปประเมินผลการวิจัยและเผยแพร่ข้อมูล สามารถนำมาเสนอข้อมูลได้ดังนี้

4.1 บริบทชุมชน จากการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลต่างๆ ที่อยู่ในชุมชน จำนวน 15 คน สามารถนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้

4.1.1 การก่อกำเนิดบ้านวังอ้อ

เมื่อปีพุทธศักราช 2461 บ้านแหมซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งของอำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี เกิดโรคอหิวาตกโรคระบาดทั้งหมู่บ้าน มีคนเจ็บคนตายมากมาย ทำให้ชาวบ้านแตกตื่นไม่กล้าอยู่ต่อไป จึงได้แยกย้ายอพยพ มี 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ที่แยกกันไป โดยกลุ่มที่ 1 อพยพไปอยู่บ้านอุษุมาน กลุ่มที่ 2 ไปอาศัยอยู่ที่บ้านก่อสร้าง กลุ่มที่ 3 ไปอยู่บ้านโนนสว่าง กลุ่มที่ 4 คือกลุ่มที่เป็นแกนนำและสมาชิกรวม 7 ครอบครัว มีครอบครัวของพ่อใหญ่ยอด พ่อใหญ่สา พ่อใหญ่ธาดา พ่อใหญ่พรมมาลิน พ่อใหญ่ศรีนวล พ่อใหญ่พัน พ่อใหญ่ลุน อพยพมาอยู่ที่บ้านหัวนาเลิงแฝด ซึ่งเป็นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดี ต่อมาไม่นานก็มีครอบครัวอื่นๆย้ายมาอยู่ด้วยรวมได้ 18 หลังคาเรือน ทางกรมในขณะนั้นจึงได้แต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านให้ดูแลลูกบ้าน โดยมีพ่อใหญ่สา กิจทวี ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และได้ชื่อหมู่บ้านว่าบ้านน้อยเลิงแฝด ต่อมาชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นชั่วคราว พ่อใหญ่ณา พ่อใหญ่ธายุย์ พ่อใหญ่อาจลุน บวชได้ อยู่ 2-3 พรรษา ก็เกิดไฟไหม้กุฏิ จึงย้ายมาสร้างใหม่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่ตั้งของวัดในปัจจุบัน

จนกระทั่งปี 2478 เจ้าคุณราชมนี ซึ่งท่านเป็นลูกชายของพ่อใหญ่ศรีนวล ซึ่งเป็นครอบครัวที่อพยพมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน ขณะนั้นท่านบวชอยู่ที่วัดบางปะอิน ได้ลงมางานศพของพ่อท่าน คำวิว่า ชื่อหมู่บ้านไม่เหมาะสมกับสภาพหมู่บ้าน จึงได้ตั้งชื่อใหม่ว่าบ้านวังอ้อ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ติดกับลำเซบาย ซึ่งในอดีตมีป่าต้นอ้อขึ้นเยอะมาก และตั้งชื่อวัดว่าเวฬุวนาราม

เริ่มมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาเมื่อ ปี พ.ศ. 2479 โดยอาศัยศาลาวัดเป็นโรงเรียน จากนั้นก็ย้ายออกไปข้างวัด เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้ส่งอาจารย์พูล ไวยะหง มาเป็นครูใหญ่ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2498 จึงได้เอาที่ดินโรงเรียนเดิมขอแลกกับพ่อใหญ่สังข์ ทองสันต์ เพื่อให้โรงเรียนติดกับถนน คือโรงเรียนวังอ้อในปัจจุบัน จนถึงปี 2530 อาจารย์ทองดี บุญประสิทธิ์ มารับตำแหน่งเป็นครูใหญ่ ได้เสนอขอ

เปลี่ยนชื่อโรงเรียนใหม่ เป็นโรงเรียนบ้านวังอ้อ (ยอดสังขวิทยา) เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้ใหญ่ยอดผู้นำชาวบ้าน มาตั้งถิ่นฐาน และผู้ใหญ่สังข์ ผู้บริจาคและยอมให้แลกที่ดินที่ตั้งโรงเรียน

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2511 เป็นต้นมาหมู่บ้านได้รับการพัฒนาสาธารณูปโภคทั้งเรื่องถนนหนทาง การจัดผังหมู่บ้าน การผันน้ำจากคลองส่งน้ำ โดยสูบน้ำจากพลังงานไฟฟ้า ฯลฯ

ในอดีตที่ผ่านมาอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ทำนา เป็นอาชีพหลัก ไม่มีอาชีพอื่นเสริม ฐานะยากจน การศึกษาน้อย มีปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพ ทำให้ต้องประสบปัญหาหลายอย่างตามมา จากที่เคยพึ่งพาอาศัยแหล่งน้ำ และป่าไม้เป็นแหล่งอาหารรวมทั้งรายได้ประทังชีวิต ก็ประสบปัญหาเนื่องจากป่าไม้ถูกทำลาย จากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้าน ในการตัดไม้ขายเป็นเสารั่ว และเผาถ่าน รวมทั้งการรับจ้างเลื่อยไม้ให้กับนายทุนข้างนอก แหล่งน้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าก็หายไป ดินเสื่อมโทรมทำให้ผลผลิตตกต่ำลงเรื่อย ๆ ส่งผลให้ชาวบ้านตกอยู่ในสภาพขาดแคลนและจนมากขึ้น

ในท่ามกลางสภาพปัญหาเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตของพวกเขาเอง กอปรมีองค์การภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนในส่วนแรก ๆ การรวมกลุ่มกันของชาวบ้านนี้อยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือไว้วางใจกัน ใช้ความสมัครใจเป็นพื้นฐานไม่ได้เกิดจากการบังคับหรืออามิสสินจ้าง เน้นความเท่าเทียมกัน ยอมรับในความคิดเห็นของกันและกัน มีความอดกลั้นต่อความขัดแย้ง และมีความเคารพในความหลากหลาย ซึ่งผลจากการรวมกลุ่มในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ปัจจุบันชาวบ้านมีชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันขึ้นในหมู่บ้าน จำนวน 6 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
2. กลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์หมู่บ้าน
3. กลุ่มกองทุนทำนบปลา
4. กลุ่มกองทุนส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่
5. กลุ่มกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์
6. กลุ่มโครงการป่าชุมชนดงใหญ่

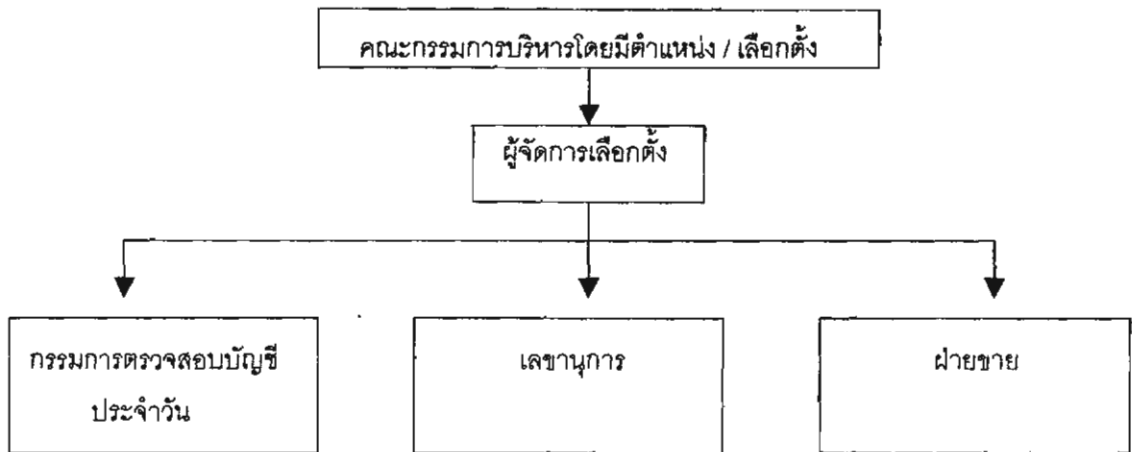
1. กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2534 โดยการนำของอาจารย์สนกร ทองสันต์ อาจารย์สมศักดิ์ เข็มที่พึ่ง และผู้นำหมู่บ้าน มีสมาชิกครั้งแรก 85 คน มีหุ้น 32,000 บาท ปัจจุบันมีการก่อตั้งทุนสำรองกองทุนสาธารณประโยชน์ และกองทุนหมุนเวียน

หลักการ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้านในการบริหารจัดการ เป็นเจ้าของโดยการระดมหุ้นจากสมาชิก หุ้นละ 100 บาท ไม่เกิน 5 หุ้น/คน

- วัตถุประสงค์**
1. จำหน่ายสินค้าราคาถูก มีคุณภาพให้แก่สมาชิก
 2. เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก
 3. ส่งเสริมการประหยัด และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แผนภูมิบริหาร

ผลงานในรอบ 6 เดือน มีผลกำไร แต่ละงวดเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 100,000 บาท ในปี 2542 ได้จัดตั้งกองทุนสาธารณประโยชน์ จำนวนเงิน 79,000 บาท

2. กลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน

จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2542 มีจำนวนสมาชิก 55 คน มีทุน 5,000 บาท ชื่อยาขององค์การเภสัชกรรม มาจำหน่าย

วัตถุประสงค์ เพื่อช่วยเหลือแนะนำ บริการด้านสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

ดำเนินการโดย กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

คติเตือนใจ แก่ชาวร้าย กระจายข่าวดี ชี้อบริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ ประชาชน ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี

ผลงานเด่น

- ปี 2537 - ชนะเลิศหมู่บ้านสุขภาพดีเด่นระดับอำเภอ
 - ร่วมก่อสร้างกองทุนเวชภัณฑ์โดยใช้ทุนส่วนตัวร่วมก่อตั้งสาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศ.ส.ม.ช.)
- ปี 2539 - ได้รับรางวัลดีเด่นด้านการจำหน่ายบัตรสุขภาพ
- ปี 2541 - ได้รับรางวัล อ.ส.ม. ดีเด่นระดับตำบล

3. กลุ่มกองทุนทำนบปลา

พื้นที่หมู่บ้านมีหนองน้ำสาธารณะ สภาพเดิมเป็นร่องน้ำธรรมชาติตื้นเขิน มีน้ำเฉพาะฤดูหลาก

ปี 2500 -ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาชุดคันคูขึ้นขวางร่องน้ำเพื่อเก็บน้ำ

ปี 2516 -ชาวบ้านประชุมกันเพื่อกำหนดแนวทางการอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อให้ปลาขยายพันธุ์ ก่อนระยะ 100 เมตร จากแนวคันคู เมื่อถึงฤดูแล้งขายบัตรจำปลาเป็นทุนพัฒนาชุมชน

ปี 2518 - ได้รับงบประมาณชุดลอกจากโครงการ ก.ส.ช.

ปี 2534 -ชุดลอกปรับปรุงแหล่งน้ำ ตามโครงการประมงหมู่บ้าน ประเภทจัดตั้งทำนบปลาประจำหมู่บ้าน จำนวน 75,000 บาท มีพื้นที่ 23.2 ไร่

ปี 2538 - ได้รับรางวัลชนะเลิศกองทุนทำนบปลาระดับประเทศได้เงินรางวัล 30,000 บาท หลังจากชุดลอกเรียบร้อย เจ้าหน้าที่ประมงได้เข้ามาทำการอบรม คณะอนุกรรมการประจำหมู่บ้าน จำนวน 15 คน และชาวบ้าน 30 คน เป็นเวลา 3 วัน โดยให้คำแนะนำโครงการ การเตรียมแหล่งน้ำการเพิ่มผลผลิตและได้มีการติดตามผล การอบรมเพิ่มเติม และให้คำแนะนำสม่ำเสมอตลอดมา

จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีเงินทุนหมุนเวียน 70,000 บาท เป็นผลเฉลี่ยคือหุ้นละ 10 บาท ให้สมาชิกยืมดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/เดือน

4. กองทุนส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 253 โดยได้รับเมล็ดพันธุ์จากสำนักงานเกษตรอำเภอ เพื่อแจกจ่ายราษฎร แล้วเก็บพันธุ์คืนในอัตรา 1 : 15 กิโลกรัม ดำเนินงานโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อช่วยเหลือสมาชิกในด้านพันธุ์พืชทุกชนิด
 2. ให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่สมาชิก

- ผลการดำเนินงาน**
1. มีทุนหมุนเวียน 50,000 บาท
 2. จำหน่ายปุ๋ยและเมล็ดพืชพันธุ์ในราคาถูกให้แก่สมาชิก
 3. บริการเงินกู้ยืมเพื่อไปลงทุน
 4. รับซื้อผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรจากสมาชิก

5. กลุ่มกองทุนสี่จะสะสมทรัพย์

ตั้งเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2542 โดยพระอธิการพิบูลทอง สุขุมพิสิม เจ้าคณะตำบลหัวดอน ได้นำแนวความคิดมาเผยแพร่ นำมาสู่การปฏิบัติ

- หลักการ**
1. ระดมหุ้นละ 10 บาท จากสมาชิกเน้นการมีสี่จะความจริงใจ ตรงต่อเวลา
 2. ยึดมั่นในคุณธรรม 4 ประการ
 - รักษาศีล
 - รู้จักข่มใจตนเอง
 - การอดทนอดกลั้น
 - รู้จักละวางจากความชั่วและเสียสละ

- วัตถุประสงค์**
1. พัฒนาคคนให้มีคุณภาพ
 2. พัฒนาจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
 3. มีความซื่อสัตย์ อดทน ประหยัด อดออม

6. กลุ่มโครงการป่าชุมชนดงใหญ่

ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2540 โดย นายสุรศักดิ์ จิตทวี ซึ่งเป็นกำนันในขณะนั้น ได้จัดการฝึกอบรม การดูแลรักษาป่าโดยขอวิทยากรจาก ก.อ.ตงนาทาม สังกัดมณฑลทหารบกที่ 6 อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ สำหรับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ ขึ้นมานี้ คณะกรรมการ พืชป่าชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ดังนี้

1. เพื่อรักษาป่าชุมชนแห่งนี้ให้มีความคงอยู่และยั่งยืนชั่วลูกหลาน
2. เพื่อให้ราษฎรในชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการดูแลจัดการและอนุรักษ์ป่าชุมชน ดงใหญ่
3. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้ราษฎรในชุมชนได้เห็นคุณค่า และความสำคัญของป่าชุมชนดงใหญ่
4. เพื่อแสดงถึงศักยภาพต่อสาธารณชนว่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ มีความสามารถในการจัดการป่า ชุมชนได้

รายชื่อผู้นำหมู่บ้านวังอ้อ นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

รายชื่อผู้นำชุมชน	ช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่ง
1. นายสา กิจทวี	2465-2475
2. นายพันธ์ บุญเสียม	2476-2491
3. นายลี บุญประสิทธิ์	2492-2499
4. นายแสน มนต์	2500-2504
5. นายกัน ทองสันต์	2505-2520
6. นายชม บุญประสิทธิ์	2521-2522
7. นายเหล็ก ชันชะลี	2523-2530
8. นายเฉลิม ชันชะลี	2531-ปัจจุบัน

4.1.2 ความเป็นมาของป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ (ป่าดงใหญ่)

ป่าชุมชนแห่งนี้ชาวบ้านเรียกป่าดงใหญ่ ซึ่งในอดีตเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพืชพันธุ์หลากหลายชนิด เช่น ไม้แดง ไม้บาก ไม้กระบาก ต้นลำตวน และพืชสมุนไพรหลากหลายชนิด เช่น ขมิ้นเครือ

สามสิบกลีบ เครื่องลั่นหุด ลั่นฟ้า หน้าหนวดฤๅษี ฯลฯ สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นก็คือ นกชนิดต่าง ๆ กระรอก กระแต กระต่าย เก้ง ไก่ป่า ลิง ฯลฯ ดินอุดมสมบูรณ์ อากาศดี รมรื่น

ต่อมาประมาณปี 2502 เริ่มมีกลุ่มของนายทุนเข้ามาตัดไม้ขนาดใหญ่ออกไปจากป่าโดยที่จะรับจ้างเลื่อยไม้ให้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะไม่สนใจ เนื่องจากมีความคิดว่าป่าเป็นของหลวงรัฐให้สัมปทานกับนายทุนไปแล้ว จึงไม่มีการคัดค้าน และชาวบ้านบางส่วนก็มีอาชีพในการเผาถ่าน โดยมีเตาถ่านในป่าดงใหญ่ประมาณ 80-100 เตา ชาวบ้านบางส่วนก็รับจ้างตัดไม้ขนาดเล็กไปทำ รั้ว เสา ให้กับผู้ที่สั่งทั้งชาวบ้านและคนนอกหมู่บ้าน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสาเหตุ ซึ่งสร้างความเสื่อมโทรมให้กับป่าดงใหญ่

จนกระทั่งปี 2522 นายชม บุญประสิทธิ์ ผู้นำชุมชนในขณะนั้นได้ดำเนินการกวาดขัน และประกาศห้ามบุคคลทั้งในและนอกหมู่บ้านเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่ป่าดงใหญ่โดยเด็ดขาด แต่ก็ไม่ค่อยได้ผล จนสุดท้ายได้นำกำลังตำรวจและชาวบ้านบางส่วนขึ้นไปทำลายเตาถ่านที่อยู่ในป่า แต่ก็ยังมีผู้ลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและล่าสัตว์อยู่บ้าง

4.1.3 การก่อตัวและพัฒนาการของคณะกรรมการป่าดงใหญ่

ในปี 2538 นายสุรศักดิ์ จิตทวี ซึ่งเป็นกำนันขณะนั้น ได้มองเห็นความสำคัญของป่าดงใหญ่ ประกอบกับชาวบ้าน บ้านวังอ้อ ได้มีโอกาสเฝ้ารับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในโอกาสที่เสด็จเยือนศูนย์ศิลปาชีพ บ้านยางน้อย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับพระราชทานธง“พิทักษ์ป่ารักษาชีวิต”แก่หมู่บ้าน ชุมชนที่มีการดูแลรักษาป่าดีจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในพิธีรับพระราชทานธง ได้มีการปฏิญาณตนว่าจะไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป

ปี 2539 กำนันสุรศักดิ์ ได้นำเรื่องการดูแลรักษาป่าปรึกษากับ นายอำเภอ สุรพล สายพันธ์ ในขณะนั้น จึงได้ประสานเรื่องการฝึกอบรมไปที่ ก.อ.ดงนาทาม ให้มาเป็นวิทยากรฝึกอบรมชาวบ้าน โดยได้รับงบประมาณครั้งแรกจาก อ.บ.ต.หัวดอน จำนวน 30,000 บาท มีชาวบ้านอาศัยอยู่รอบ ๆ ป่าดงใหญ่ และเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านวังอ้อ บ้านวังถ้ำ และบ้านโนนสมบูรณ์ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านวังถ้ำ มีชาวบ้านให้ความสนใจสมัครแทบทุกครัวเรือน โดยไม่ได้บังคับ ทุกคนสมัครใจ มีผู้สมัครประมาณ 200 คน ฝึกอบรม 3 วัน ในการฝึกอบรมทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึก และมองเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ในการเป็นอาสาสมัครนี้ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ

ผลจากการฝึกอบรมครั้งนั้น ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้น โดยครั้งแรกเป็นการฝึกอบรมเลือกได้ประธาน 1 คน คือ นายสีหา มงคลแก้ว และรองประธาน 2 คน คือ นายสมเกียรติ ศรีสมุทร กับ นายวิชัย กอมณี หลังจากนั้นจึงได้มีการเรียกประชุมชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน และคัดเลือกคณะกรรมการ 15 คน โดยการเสนอชื่อจากชาวบ้านและยกมือรับรองสนับสนุน

ประธานและคณะกรรมการจึงได้มาปรึกษากัน โดยเชิญอาจารย์สนกรี ทองสันต์ ซึ่งเป็นอาจารย์สอนในหมู่บ้าน มาร่วมกันจัดทำโครงสร้างคณะกรรมการประชุมชน รวมทั้งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการในแต่ละฝ่าย โดยได้ร่วมกันทำโครงสร้างออกมา ได้ 5 ฝ่าย คือ

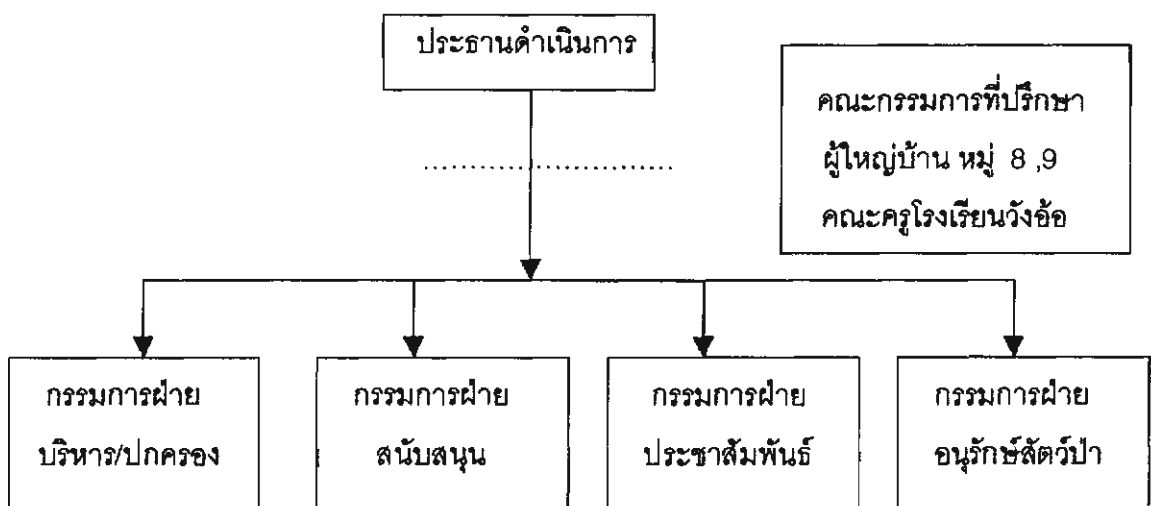
1. กรรมการที่ปรึกษา
2. กรรมการกลางและเลขานุการ
3. กรรมการบริหาร ปกครองและป้องกัน
4. กรรมการฝ่ายสนับสนุน
5. กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

แล้วให้คณะกรรมการเลือกสังกัดตามความสนใจของแต่ละคน ทำหน้าที่ให้งานเคลื่อนได้ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น จนเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา ได้มีการหากรรมการเพิ่มเติม เนื่องจากงานเริ่มเยอะ กรรมการมีน้อยเกินไป จึงได้มีการประชุมคณะกรรมการ ได้มีการสรรหากรรมการเพิ่มเติมเป็น 35 คน แต่ยังใช้โครงสร้างเดิม 5 ฝ่าย จนกระทั่งปี 2544 จึงจัดเพิ่มอีก 1 ฝ่าย คือฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า ซึ่งคณะกรรมการเห็นว่ามีมีความสำคัญต้องมีคนดูแลสิทธิประโยชน์ของสัตว์ป่า มีการเพิ่มคณะกรรมการ และให้คณะกรรมการบางส่วนที่มีอยู่แล้วอาสาทำงานด้านนี้เพิ่ม ซึ่งมีหน้าที่ดูแล ป้องกัน และรักษาสัตว์ป่าทุกตัวที่อยู่ในป่าดงใหญ่

กระบวนการบริหารจัดการป่าดงใหญ่

ได้มีการวางแผนโครงสร้างการบริหารจัดการและกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

แผนภูมิบริหารและการจัดหน้าที่ต่าง ๆ

กรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย

1. นายชุมพล ดวงดอก กำนันตำบลหัวดอน ประธานที่ปรึกษาด้านงบประมาณ
2. นายทองดี บุญประสิทธิ์ อาจารย์ใหญ่ รร.วังอ้อ ประธานที่ปรึกษาด้านบุคลากร
3. นายสมศักดิ์ เอี่ยมที่พึ่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7 ที่ปรึกษา
4. นายเจริญ บุคดีเสาร์ อาจารย์ 2 ระดับ 7 ที่ปรึกษา
5. นายสนกร ทองสันต์ อาจารย์ 2 ระดับ 6 ที่ปรึกษา
6. นายเฉลิม ชันชะลี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 9 ที่ปรึกษา
7. นายสนอง แก้วสุพรรณ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 ที่ปรึกษา
8. จ.ส.อ.ประศาสตร์ มงคลแก้ว ที่ปรึกษา

กรรมการดำเนินการกลาง ประกอบด้วย

1. นายสีหา มงคลแก้ว ประธานดำเนินการ
2. นายวิชัย กอมณี รองประธานดำเนินการฝ่ายปกครอง / ป้องกัน
3. นายสมเกียรติ ศรีสมุทร รองประธานดำเนินการฝ่ายสนับสนุน
4. นายบุญธรรม ชันชะลี กรรมการและเลขานุการ
5. นายเชิด รูปอ้วน รองกรรมการ / เลขานุการ
6. นายประสิทธิ์ อุทธจันทร์ เภรัญญิก

กรรมการบริหาร ปกครอง และป้องกัน ประกอบด้วย

1. นายไกรศรี มนต์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการ
2. นายวีรชัย มนต์ กรรมการ
3. นายแสงวัน วันทา กรรมการ
4. นายบุญหนา พวงจันทร์ กรรมการ
5. นายทองแดง แก้วสุพรรณ กรรมการ
6. นายนิพล มนต์ กรรมการ
7. นายประยูร บุญประสิทธิ์ กรรมการ
8. นายสมศักดิ์ ศรีสมุทร กรรมการ
9. นายเจิม ชันชะลี กรรมการ
10. นายไพโรศรี ศรีพลาย กรรมการ
11. นายธงชัย อนันต์ กรรมการ
12. นายคล้าย ศรีสมุทร กรรมการ

กรรมการฝ่ายสนับสนุน ประกอบด้วย

1. นายละคร กอมณี สมาชิก อบต. หมู่ที่ 9 กรรมการ
2. นายแวง พิณบุญพงษ์ สมาชิก อบต. หมู่ที่ 8 กรรมการ

3. นายवलระของ กุลมีศรี สมาชิก อบต. หมู่ที่ 8 กรรมการ
4. นายสมคิด กิจทวี กรรมการ
5. นายประพาส มงคลแก้ว กรรมการ

กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ ประกอบด้วย

1. นายประสิทธิ์ ศรีพิมพ์ ประธานกรรมการ
2. นายวีระ ใจกล้า กรรมการ
3. นายสมศักดิ์ เอี่ยมที่พึ่ง กรรมการ
4. นายสนกรี ทองสันต์ กรรมการ

กรรมการฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า ประกอบด้วย

1. นายประพาส มงคลแก้ว ประธานกรรมการ
2. นายวิชัย กอมณี กรรมการ
3. นายสมศักดิ์ วันทา กรรมการ
4. นายสังเวียน ทองสันต์ กรรมการ
5. นายสมศักดิ์ ศรีสมุทร กรรมการ
6. นายทองดี บุญเสี่ยม กรรมการ
7. นายบุญธรรม ชันชะลี กรรมการ
8. นายเสมียน ศรีสมุทร กรรมการ
9. นายยอดรัก ศรีสมุทร กรรมการ
10. นายถนอม บุญยีน กรรมการ
11. นายแสงวันทา กรรมการ
12. นายเสถียร ชันชะลี กรรมการ
13. นายนิพล มั่น กรรมการ
14. นายนิพล บุญประสิทธิ์ กรรมการ
15. นายวีระชัย มั่น กรรมการ
16. นายบุญหนา พวงจันทร์ กรรมการ

ในด้านหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการแต่ละชุด ได้กำหนดไว้ ดังนี้

1.ประธานคณะกรรมการดำเนินการกลาง มีหน้าที่ ดังนี้

- 1.1 มีหน้าที่สั่งการและควบคุมการปฏิบัติงานของกลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสป.) ให้มีประสิทธิภาพในการป้องกันดูแลรักษาป่าชุมชน
- 1.2 ประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ภายในพื้นที่ป่าชุมชน

- 1.3 พิจารณาแต่งตั้ง รองประธาน เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ภายในคณะกรรมการชุดต่าง ๆ

2.รองประธานกรรมการฝ่ายบริหาร ปกครอง และป้องกัน มีหน้าที่ ดังนี้

- 2.1 เป็นผู้นำของกลุ่ม รสทป. ในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันดูแลรักษาป่าชุมชน โดยปฏิบัติการลาดตระเวนหาข่าว เพื่อป้องกันการฝ่าฝืนและการกระทำผิดกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้

- 2.2 ให้ความช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ประธานคณะกรรมการดำเนินการกลางสั่งการ

3.รองประธานคณะกรรมการฝ่ายสนับสนุน มีหน้าที่ ดังนี้

- 1.1 ประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อขอรับการสนับสนุนการปฏิบัติงานของ รสทป. ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าชุมชนการจัดทำ และดูแลแนวกันไฟและกิจกรรมอื่น ๆ

4.เลขานุการคณะกรรมการ มีหน้าที่ ดังนี้

- 4.1 ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มและของหมู่บ้าน

- 4.2 ดำเนินงานด้านธุรการ การจัดทำทะเบียนสมาชิก บันทึกกิจกรรมของ รสทป. โดยมีผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

5.คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ ดังนี้

- 1.1 ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในชุมชนรับทราบผลงานของคณะกรรมการพิทักษ์ป่าชุมชน และคณะกรรมการชุดต่าง ๆ

- 1.2 จัดให้มีการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง ให้กับราษฎรและสมาชิกของคณะกรรมการพิทักษ์ป่าของชุมชนได้รับทราบ

- 5.3 จัดให้มีระบบติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว และทันต่อเหตุการณ์

6.คณะกรรมการฝ่ายอนุรักษ์สัตว์ป่า มีหน้าที่ ดังนี้

- ดูแล ป้องกัน รักษาสัตว์ป่าทุกตัวในป่าดงใหญ่ ช่วง เวลา 06.00-08.00 น. และ 16.00-19.00 น.

ทุกวัน เวลละ 2 คน ออกลาดตระเวน

ในการดูแลป้องกันรักษาป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ ได้มีการแบ่งกลุ่มการทำงาน เป็นคุ่มต่าง ๆ ทั้งหมด 13 กลุ่ม โดยเป็นกลุ่มของชาวบ้านวังอ้อ 9 กลุ่ม กลุ่มบ้านวังถ้ำ 2 กลุ่ม บ้านโนนสมบูรณ์ 2 กลุ่ม โดยมีหน้าที่ ดังนี้

1. ทำหน้าที่ลาดตระเวน ยับยั้ง และสกัดกั้นผู้กระทำผิดกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ในทุกกรณี
2. ทำหน้าที่อนุรักษ์ พื้นฟูป่าชุมชน โดยปลูกป่าในทุกสภาพพื้นที่ที่ว่างเปล่า เพื่อประโยชน์ในการใช้สอยป่าไม้ของชุมชนในอนาคต

3. เป็นแกนนำในการดำเนินกิจการ การเพิ่มพื้นที่ของป่าไม้ของชุมชน โดยการปลูกป่าชุมชน เช่น การปลูกต้นไม้ในวันสำคัญ ได้แก่ วันพ่อ วันแม่ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันปลูกต้นไม้แห่งชาติ เป็นต้น

การดำเนินการ

ในการลาดตระเวนจะหมุนเวียนกันไปทีละกลุ่ม จะมีสมาชิก 9-14 คน โดยจะลาดตระเวนช่วงเดือนมกราคม-พฤษภาคม ตั้งแต่ช่วงเวลา 08.00-16.00 น. ช่วงไหนที่เป็นวันเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุด จะมีเยาวชน เด็ก ๆ ออกไปด้วยจำนวนมาก การทำงานเหมือนกันไปกินข้าวป่า สนุกและเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนด้วย

ส่วนคณะกรรมการ จัดเวรกันเป็นเวรละ 2 คน ออกลาดตระเวนตั้งแต่เวลา 06.00-08.00 น. และ 16.00-19.00 น. ก่อนและหลังสมาชิกออกลาดตระเวน ถ้าสมาชิกหรือคณะกรรมการคนใด ไม่ไปหรือไม่ว่าง ต้องหาคนอื่นแทน หรือเปลี่ยนเวรกัน มีกติการ่วมกันของสมาชิกในการทำกิจกรรมของกลุ่ม ถ้าใครไม่ไปโดยไม่ส่งตัวแทนก็ต้องเสียค่าปรับ 50 บาท สมทบเป็นค่าน้ำมันรถและอาหาร ให้เพื่อนที่ไปทำกิจกรรม

4.1.4 การตั้งกฎกติกา

ในการตั้งกฎระเบียบป่าชุมชน กรรมการ 15 คน แรกที่ได้รับเลือกตั้งจากชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ที่เป็นที่น่าเชื่อถือของคนในชุมชนได้มาร่วมกันตั้งกฎระเบียบ การใช้ป่าชุมชน แล้วเชิญสมาชิก ชาวบ้าน ผู้สนใจ เข้าร่วมประชุม ระดมความคิดเห็น และเสนอแนะกฎระเบียบป่าชุมชน ซึ่งในที่ประชุมได้มีมติและข้อสรุปร่วมกัน ในการที่จะบริหารจัดการ พื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ให้เกิดประโยชน์และเป็นธรรมแก่ราษฎรทุกคนในชุมชน ดังนั้น จึงได้กำหนดรูปแบบการบริหารจัดการ โดย

ได้จัดแบ่งป่าชุมชนผืนนี้ออกเป็น 2 แปลง เพื่อการใช้สอยที่ต่างกัน ดังนี้

ป่าชุมชนแปลงที่ 1 จัดให้เป็นพื้นที่ป่าใช้สอยและทำเลกการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้ราษฎรทั้ง 2 หมู่บ้านได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชุมชน และสามารถเข้าไปทำกินในพื้นที่ป่าแปลงนี้ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นที่ทำมาหากิน ของบรรพบุรุษมาตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งพื้นที่ป่าชุมชนแปลงนี้อยู่โดยรอบแนวเขตป่าชุมชนแปลงที่ 2 (ป่าอนุรักษ์ยั่งยืน) ระหว่างแนวกันไฟที่มีอยู่แล้วจนถึงแนวเขตป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ รวมเป็นพื้นที่ประมาณ 300 ไร่

ป่าชุมชนแปลงที่ 2 จัดให้เป็นป่าอนุรักษ์ยั่งยืน มีเนื้อที่ประมาณ 1,594 ไร่ ซึ่งเป็นแปลงที่คณะกรรมการพิทักษ์ธรรมชาติป่าของชุมชน ได้ประกาศให้เป็นป่าหวงห้ามจากการใช้ประโยชน์เป็นเวลา 10 ปี โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 - 2549 ซึ่งจะเป็นการอนุรักษ์ป่าไว้โดยไม่อนุญาตให้ราษฎรเข้าไปใช้ประโยชน์แต่อย่างใด ซึ่งพื้นที่ชุมชนแปลงนี้จะอยู่บริเวณวงแหวนด้านในของแนวกันไฟ

ส่วนกฎระเบียบของป่าชุมชนก็ได้ข้อสรุป ดังนี้

1. ห้ามใช้พื้นที่ป่าชุมชนเป็นการส่วนตัว ฝ่าฝืน ปรับ 500-2,000 บาท
2. ห้ามตัดไม้และล่าสัตว์ทุกชนิดในบริเวณแนวกันไฟด้านใน โดยรอบ ฝ่าฝืน ยึดของกลาง ปรับ 50-1,000 บาท
3. การใช้ไม้ที่ตายแล้ว ต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการและอนุญาตเป็นราย ๆ ไป ฝ่าฝืน ปรับ 100-1,000 บาท
4. ผู้ที่ประสงค์จะตัดไม้ หากบอกความเท็จต่อกรรมการ แล้วเมื่อทราบภายหลังว่ามีการตัดไม้ไว้แล้ว ถูกปรับ 2,000-20,000 บาท
5. ค่าปรับ 50% จะนำไปเป็นรางวัลแก่พลเมืองผู้แจ้งข่าว ที่เหลือเป็นทุนเก็บ
6. คณะกรรมการป่าถ้าต้องการใช้สอยไม้ต้องชี้แจงต่อสาธารณชนและถ้าทำผิดถูกปรับ 2 เท่า
7. ผู้ทำให้เกิดความเสียหาย เช่น ไม้ไหม้ ถูกปรับ 5,000-50,000 แล้วแต่ความเสียหาย
8. คณะกรรมการและอนุกรรมการมีอำนาจในการจับกุมผู้กระทำผิดในทุกกรณี
9. ในการกระทำความผิดของบุคคลคนเดียวจะตักเตือน ปรับ ฯลฯ ถ้าไม่หยุดกระทำให้คณะกรรมการดำเนินการตามกฎหมาย

4.1.5 ปัญหาและอุปสรรคในระยะเริ่มแรก

จากการสัมภาษณ์พบว่าจากการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน ได้ให้คนเฒ่าคนแก่ของหมู่บ้านเป็นคนนำชี้แนวเขตและหลักหมุดที่เคยสำรวจไว้โดยกรมที่ดิน แต่ปัญหาอยู่ที่ชาวบ้านที่เคยทำกิน ในเขตป่าชุมชนดงใหญ่ ซึ่งเป็นชาวบ้าน บ้านวังถ้ำ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้อยที่เป็นบ้านวังอ้อ ประมาณ 20-30 ครัวเรือน ได้มาทำกินด้วยการปลูกปอ และเป็นทีนาบางส่วน ไม้ไผ่ที่อยู่อาศัย ถึงฤดูทำนาและปลูกปอก็จะลงมาทำ และมีการปลูกต้นมะม่วง มะขามไว้บ้างบางแปลง

พอกำหนดเขตป่าชุมชน ปรากฏว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งที่อยู่ติดกับป่าและรุกพื้นที่ที่ทำกินเข้าไปในป่าชุมชน ไม่ยอมที่จะคืนพื้นที่ส่วนที่รุกเข้ามาในเขตป่า ให้แก่คณะกรรมการป่าดงใหญ่ และมีชาวบ้านบางคนที่ยุงไม่ให้พื้นที่ จึงเกิดการไม่ยอม สุดท้ายต้องขึ้นไปดูหลักฐานที่อำเภอ ที่เคยทำการสำรวจไว้เป็นหลักฐาน คือ ใบเอกสารสิทธิ์ของป่าสาธารณะ ระบุไว้ว่าป่าดงใหญ่เป็นที่สาธารณะมีเนื้อที่ 1,810 ไร่ ชาวบ้านกลุ่มที่คัดค้านจึงยอมรับ แต่ก็ยังมีบางคนที่ยังคงบุกรุกต่ออีก

ประธานและคณะกรรมการป่าชุมชนได้ร่วมกันแก้ไข โดยการเข้าไปพูดคุยและทำความเข้าใจ โดยมีมติของคณะกรรมการว่าไม่ต้องออกจากพื้นที่ที่เคยทำกิน แต่ไม่มีสิทธิ์บุกเข้าไปมากกว่านี้ และห้ามตัดไม้ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ถึงจะเป็นที่ที่ทำกินอยู่ก็ตาม ถ้าจะตัดต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการก่อน ถ้าเป็นบุคคลอื่นที่ยากได้ ก็ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของเดิม และคณะกรรมการป่าชุมชน อนุญาตก่อนจึงจะตัดได้

จากการสัมภาษณ์พบว่าจุดที่มีความสำคัญของการทำป่าชุมชนก็คือ การจัดการผลประโยชน์ของผู้ที่เคยมีผลประโยชน์ในป่าชุมชนมาก่อน ต้องประสานผลประโยชน์ ให้หลักอะลุ่มอะล่วย ไม่ให้ความเดือดร้อนอย่างเดียว ไม่เช่นนั้นป่าที่ไม่เคยใหม่ก็จะใหม่ ไม่มีการลักลอบตัดไม้ก็จะมี ต้องถือหลักของความเอื้ออาทรต่อกันไม่ทำร้ายจิตใจจะทำให้เขาเกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษา และร่วมกันรักษาผลประโยชน์ของเขาด้วย แต่ต้องอยู่ในเงื่อนไขที่คณะกรรมการและชาวบ้านร่วมกันวางกฎระเบียบไว้ด้วย

ส่วนปัญหาคนที่เคยยุแหย่ชาวบ้านให้แตกกัน ชาวบ้านคิดเห็นตรงกันว่า ไม่สามารถแก้ไขที่ตัวบุคคลได้ แต่เราจะต้องสร้างความเชื่อมั่นในตัวของผู้นำ คือ ประธานและคณะกรรมการของป่าชุมชนดงใหญ่ และสมาชิกทุกคนต้องตั้งใจ ซื่อสัตย์ สำคัญที่สุด คือ ความโปร่งใส การเป็นตัวอย่างที่ดี มีคุณค่ามากกว่าคำสอน

4.1.6 แรงจูงใจในการดูแลรักษาป่า

จากการสัมภาษณ์พบว่า ก่อนที่จะมีการดูแลรักษาป่า มีชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องการดูแลรักษาป่า เนื่องจากเกิดจิตสำนึกว่าตนเป็นผู้ทำลาย เนื่องจากเห็นสภาพป่าที่เสื่อมโทรมและบางส่วนเห็นว่าป่าบ้านตัวเองทำไมจึงจะให้ทหารหรือป่าไม้มาดูแลให้ เมื่อกำนันผู้ใหญ่บ้านได้เสนอว่าจะมีการอบรม รสทป. (ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า) จึงเต็มใจสมัครกันทุกหลังคาเรือน

การที่ชาวบ้านได้มีโอกาสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในการพระราชทานธง "พิทักษ์ป่ารักษาชีวิต" ที่บ้านยางน้อย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี และได้ปฏิญาณตนว่าจะเป็นผู้ดูแลรักษาป่า เป็นเหมือนสัญญาที่ให้ไว้ แล้วจะต้องทำให้ได้ เพื่อที่จะเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่จะได้รับธงพระราชทาน

การได้รับธงพระราชทานในปี 2541 จากพระหัตถ์ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ถือเป็นความภูมิใจสูงสุดของชุมชน ที่ทำงานด้านการอนุรักษ์

4.1.7 เศรษฐกิจชุมชน

อาชีพหลักของคนในชุมชนส่วนใหญ่คือการทำนา ที่ทุกหลังคาเรือนต้องทำเพื่อเก็บข้าวไว้บริโภคเป็นหลัก ขายบ้างบางส่วนแต่อาชีพที่ทำรายได้หลักของคนในชุมชน กลับเป็นการปลูกพริก ซึ่งราคาไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับตลาด และช่วงเวลาเก็บผลผลิต จะขายได้ตั้งแต่ราคา กิโลกรัมละ 8-80 บาท อาชีพเสริมอีกอย่างก็คือ การปลูกถั่วลิสง เป็นอาชีพที่ลงทุนน้อยแต่ได้กำไรดี จะขายเป็นถั่วแห้ง กิโลกรัมละ 11 บาท

จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวบ้านเห็นตรงกันว่า ตั้งแต่เริ่มดูแลป่าชุมชนดงใหญ่มา มีโครงการดี ๆ เข้ามาในชุมชนเยอะมาก ซึ่งเป็นโครงการที่ต่อเนื่องจากการดูแลป่าได้ดี เช่น โครงการฝึกอบรมอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนที่อยู่กับป่า เช่น การเลี้ยงจิ้งหรีด การทำเครื่องจักรสาน การปลูกหนวยฯ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถานทูตประเทศออสเตรเลีย ประสานงานโดยสำนักงานป่าไม้เขต

ได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ในการซ่อมแซมเพิ่มเติมการก่อสร้างศาลาในเขตป่า การอบรมสัมมนาของคณะกรรมการและสมาชิก การต่อเติมซ่อมแซมศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งเดิมเป็นอาคารที่เล็กและเก่ามาก มาเป็นอาคารที่สะอาดแข็งแรง โดยโครงการ SIF ให้งบมา 160,000 บาท รวมกับเงินปันผลที่ชุมชนได้แบ่งไว้ เป็นกองทุนสำหรับปรับปรุงศูนย์ ซึ่งเริ่มเก็บมาตั้งแต่ปี 2538 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มต้น เก็บได้ทั้งหมด 80,000 บาท ส่วนแรงงานและวัสดุบางส่วนชุมชนสมทบ แรงงานชาวบ้านจะหมุนเวียนกันมาช่วยกันสร้างจนเสร็จ

จากการขยายศูนย์สาธิตการตลาด ทำให้มีสินค้าที่นำมาจำหน่ายมากขึ้น ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกองทุนศูนย์สาธิตฯ ก็เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมี 157 คน มีเงินหมุนเวียนในการซื้อสินค้าประมาณ 1.7-1.8 ล้านบาท มีการปันผลทุก 6 เดือน ครั้งปีที่ผ่านมาได้กำไร 200,000 บาท หลังจากหักกำไรเข้ากองทุนสาธารณะในชุมชน เช่น กองทุนป่า กองทุนพัฒนาชุมชน ฯลฯ แล้วเหลือเงินปันผล 120,000 บาท เฉลี่ยคืนให้สมาชิกได้ร้อยละ 6 บาท

โดยครอบครัวหนึ่ง ๆ จะซื้อสินค้าที่ศูนย์ ประมาณ 40-50 บาท ต่อวัน วันหนึ่ง ๆ ศูนย์จะขายสินค้าได้ประมาณ 4,000 บาท แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านวังอ้อ เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการจับจ่ายใช้สอยเศรษฐกิจในหมู่บ้านจัดในลำดับดี สมาชิกทุกคนพอใจในเงินปันผลที่ได้รับ

ส่วนอาชีพที่เกิดจากการดูแลรักษาป่าที่สามารถทำรายได้ให้กับคนในชุมชนก็ คือ การเก็บเห็ดทั้งบริโภคและจำหน่ายราคา กิโลกรัมละ 80-100 บาท ไข่มดแดง กิโลกรัมละ 100 บาท มีทั้งคนเข้ามารับซื้อและนำเข้าไปส่งที่ร้านอาหารในตัวเมือง ครอบครัวที่ทำเป็นอาชีพจริง ๆ ก็มีรายได้ประมาณ 14,000-15,000 บาท ต่อปี ส่วนการล่าสัตว์จะไม่มีถือว่าเป็นข้อห้ามที่สำคัญ และมีโทษปรับด้วย

4.1.8 วัฒนธรรมและความเชื่อ

ในหมู่บ้านจะมีดอนปู่ตา ซึ่งคล้ายเกาะอยู่กลางทุ่งนาเป็นป่าละเมาะ แต่ก่อนมีพื้นที่ป่า ประมาณ 1 ไร่ แต่ปัจจุบันเหลือประมาณ 3 งาน เพราะดินมันลาดลงกลายเป็นที่นา ชาวบ้านทุกคนให้ความเคารพนับถือ ก่อนจะทำพิธีจะทำพิธีกรรมบอกกล่าว และเสี่ยงทายการทำนาในแต่ละปี คนทำพิธีชาวบ้านเรียกว่าผู้ใหญ่จ้ำ เป็นคนที่มีหน้าที่สื่อสารกับปู่ตา คนที่ได้รับการเลือกให้เป็นพ่อใหญ่จ้ำ ก็ต้องได้รับเลือกจากผู้ใหญ่จ้ำคนก่อน โดยการเขียนชื่อคนที่เหมาะสมเสี่ยงทายถามปู่ตา วิธีการเสี่ยงทายของพ่อใหญ่จ้ำก็คือ การตัดไม้ไผ่ลำยาวเท่าแขนของตนเอง จะเสี่ยงโดยการอธิษฐานว่าให้ยาวหรือสั้นกว่าแขน ในการทำพิธีกรรม ชาวบ้านจะบริจาคเงินมาลงขันรวมกันซื้อไก่หนุ่ม ไก่สาวมาต้ม และแต่ละหลังคาเรือนจะเอาทางมะพร้าวมาถัก ขด ให้เป็นรูปคนเท่ากับจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รวมทั้งขดให้เป็นรูปสัตว์ วัวควาย มีจำนวนเท่าไรก็ทำเท่านั้น เพื่อให้ปู่ตาคุ้มครองให้ปลอดภัย แต่ละปีจะมีการเสี่ยงทายการทำนา ปีนี้ปู่ตาทำนายว่าจะมีฝนห่าปี เพราะมีเดือนแปดสองหน ฝนจะดีเดือนเก้า ปรากฏว่าคำทำนายแม่นยำมาก ชาวบ้านจะทำอะไร ลูกจะแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ จะเดินทางออกนอกหมู่บ้าน จะไปไหว้บอกปู่ตาทุกครั้ง

ชาวบ้านบอกว่ามันเหลือเชื่อมาก ไม้ที่ใช้เสีงทากก็เห็นด้วยกันว่าความยาวมันเท่ากับแขนพ่อใหญ่จ๋า แต่เวลาเสีงทากแล้วมันจะยาวออกมาอีก 3-4 นิ้ว ชาวบ้านก็บอกไม่ได้ว่าเพราะเหตุใด แต่ก่อนมีความเชื่ออีกอย่างคือ การทำพิธีแมนางช่อง เป็นการเสีงทากหาว่าปอบอยู่ที่ไหนในหมู่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่าที่เกิดมีพิธีกรรมนี้ เพราะมีเด็กเกิดใหม่ในหมู่บ้านแล้วตาย ชาวบ้านก็คิดว่าปอบมากิน จึงมีพิธีหาปอบจะใช้แม่ม่ายเป็นสื่อถือช่อง (เครื่องมือหาปลาชนิดหนึ่ง) แล้วจะเหมือนคนสะกดจิตให้เดินไปเรื่อย ๆ จนไปเจอคนหรือสิ่งของที่คิดว่ามีปอบ จะทำพิธีทำลายด้วยคาถา แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะไม่มีใครคลอดลูกในหมู่บ้าน ไปคลอดที่โรงพยาบาลทั้งนั้น พิธีแห่นางแมวขอฝนก็ไม่มีแล้ว ความเชื่อเหล่านี้เสื่อมหายไปเพราะไม่มีผู้สืบต่อกันมา

พิธีกรรมในการตัดไม้

ในการสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านมีความเชื่อ ในการเลือกไม้มาสร้างบ้าน ดังนี้

1. ชาวบ้านไม่นิยมนำไม้บกมาทำบก เพราะเชื่อว่าเป็นมงคล จะทำให้การทำมาหากินไม่เจริญ ทรัพย์สินจะลดน้อยลง
2. ไม้แงงา คือ ไม้ที่อยู่ริมน้ำ เมื่อถูกพระอาทิตย์ส่องจะทอดเงาลงไปใต้น้ำ ก็ไม่นิยมนำมาสร้างบ้าน เพราะเชื่อว่าเป็นไม้ออกไม้ไม่ดี ไม่เป็นสิริมงคล จะเจ็บไข้ได้ป่วย
3. ไม้ที่น้ำยางไหลจากกิ่งกลางของลำต้นขึ้นไปหาปลายไม้ ชาวบ้านเรียกกันว่าไม้น้ำตาไหล เชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวเกิดเรื่องเดือดร้อน
4. ไม้ที่มีเกาวัลย์พันก็ไม่เอา เพราะเชื่อว่าเป็นไม้ที่มีเจ้าของแล้ว ถ้าเอามาสร้างบ้านจะทำให้สามีภรรยาตายจากกันเร็ว
5. ไม้ฟ้าผ่า ก็ไม่นำมาสร้างบ้านเพราะเชื่อว่าเป็นลางไม่ดี แต่ถ้าบังเอิญไปซื้อมาจากโรงเรือนหรือที่อื่น แล้วมารู้ทีหลังว่าเป็นไม้ฟ้าผ่า กลับถือว่าเป็นสิริมงคลแก่คนในบ้าน
6. ไม้ที่เป็นโพรง ถ้าเป็นโพรงโคนต้น ถือว่าเป็นที่อยู่ของนก ถ้าเป็นโพรงกลางต้นถือว่าเป็นที่อยู่ของนางไม้ แต่ถ้าเป็นโพรงตรงปลายไม้ถือว่าเป็นที่อยู่ของผีพราย ไม้ทั้ง 3 แบบนั้นก็จะไม่นำมาสร้างบ้าน

เมื่อพิจารณาความเชื่อของเรื่องการตัดไม้ มาสร้างบ้านเหล่านี้แล้วจะเห็นความชาญฉลาดที่แฝงด้วยกลอุบายของคนในสมัยก่อนที่ต้องการจะอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ทำให้ไม้ที่บิดเบี้ยว แคระแกร็นไม่สวยงาม ก็จะโดนปล่อยให้ทิ้งไว้ในป่า จะตัดไม้ที่งามเท่านั้น หรือการที่ตัดไม้ริมน้ำก็เพื่อกันตะลิ่งพัง เป็นการอนุรักษ์เช่นกัน

ความเชื่อเหล่านี้สืบทอดกันมานาน ไม่แน่ว่าจะอยู่นานคู่สังคมชุมชนไปสักเท่าไร เทคโนโลยีความทันสมัยใหม่เข้ามาส่งผลกระทบต่อทัศนคติการดำรงชีพของคนในชุมชน ดังนั้นการเปลี่ยนทัศนคติการดำรงชีพของชุมชนด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ อาจเกิดผลลบแก่วัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลงก็ได้

4.1.9 การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมป่าชุมชน

ในระยะแรก ๆ ในการดูแลรักษาป่าไม้ ไม่มีงบประมาณจากที่ใดเลยนอกจากในชุมชน ในการสร้างศาลาหลบฝนพักร้อนในเวลาลาดตระเวน ชาวบ้านได้ร่วมกันบริจาคเงินคนละ 20 บาท เป็นค่าอาหารได้ประมาณ 2,000 บาท และระดมแรงงานจากชาวบ้านช่วยกันสร้างศาลา 3 หลัง ซึ่งได้ไม้จากดงใหญ่บางส่วน และมีไม้ที่ชาวบ้านร่วมบริจาคมา สามารถสร้างเสร็จภายใน 1 วัน

ในการลาดตระเวนป่าชุมชนก็จะไปครั้งละ 9-15 คน แบ่งเวรตามคุ้มบ้าน หมู่บ้านวังถ้ำและบ้านโนนสมบูรณ์ ในการลาดตระเวนก็จะคล้ายกับการไปกินข้าวป่า สนุกสนานได้งาน ถือว่าเป็นการพักผ่อนหย่อนใจด้วย การทำแนวกันไฟในช่วงแรก ๆ ก็จะจัดเวรออกมาช่วยกันทั้งหมด ต่อมาก็คือช่วยกันซ่อมแซมในขณะที่ออกลาดตระเวน

ส่วนในการที่มีคณะบุคคลมาดูงานป่าชุมชน ชาวบ้านก็จะร่วมกันต้อนรับและทำอาหารให้กับคณะต่าง ๆ ที่ขอให้จัดให้โดยจะมีแม่ครัวอาสาสมัครของป่าชุมชนเป็นผู้ดูแล

ในการปลูกป่าเสริมก็จะปลูกในช่วงเทศกาลสำคัญ ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของในหลวง สมเด็จพระราชินีนาถ วันสิ่งแวดล้อม และบางครั้งเห็นว่าควรปลูก ถ้าเป็นประโยชน์ต่อป่าและสัตว์ป่า เช่น การขนส่งประรดที่ได้จากการขอรับบริจาค ชาวบ้านช่วยกันนำเข้าไปช่วยกันปลูกในป่าเนื่องจากว่าในป่ามี กระรอก กระแต นก ชนิดต่าง ๆ มากมายมีชาวบ้านสังเกตเห็นสัตว์เหล่านี้จะกินสับประรดที่พระอุรังคภัณฑ์ท่านปลูกทิ้งไว้ ก็เลยคิดว่าน่าจะปลูกเพิ่มเพื่อเป็นอาหารให้กับสัตว์ป่า และถ้าเหลือก็เป็นอาหารให้กับคนที่มาลาดตระเวนได้ การมีส่วนร่วมของชุมชนมีมาก ไม่ว่าจะเป็นการตั้งกฎระเบียบ รวมทั้งการให้ความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ร้องขอจะให้ความช่วยเหลืออย่างดี

4.1.10 ผลการดำเนินงานของป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ

ตลอดระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมา (2540-2544) ได้รับรางวัล ดังนี้

- ปี พ.ศ. 2539 ชนะเลิศการประกวด กลุ่มประมงหมู่บ้านระดับประเทศ
- ปี พ.ศ. 2540 ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับภาคในการประกวด ป่าชุมชนดีเด่น
- ปี พ.ศ. 2541 ได้รับพระราชทาน “ธงพิทักษ์ป่ารักษาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
- ปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัล “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนดีเด่น” จากกรมป่าไม้
- ปี พ.ศ. 2542 ได้รับพระราชทานธงหมู่บ้านปลอดภัยเสพติด
- ปี พ.ศ. 2543 รองชนะเลิศ กิจกรรมประมงหมู่บ้านระดับภาค
- ปี พ.ศ. 2544 ชนะเลิศ กิจกรรมประมงหมู่บ้านระดับภาค

ผลงานที่น่าภาคภูมิใจ

1. ชุมชนมีป่าสมบูรณ์อนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน
2. ราษฎรมีความปลื้มปิติยินดีในการได้รับพระราชทานธง "พิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต" มีขวัญ กำลังใจและมีความสามัคคีกันมากขึ้น
3. ป่าชุมชนเป็นแหล่งศึกษาดูงานของหน่วยงาน/องค์กรในระดับ อำเภอ จังหวัด หรือระดับต่างประเทศอยู่เป็นประจำ
4. ชุมชนได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจาก กองทุนเพื่อสังคม ในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของราษฎรให้ดีขึ้น

จากรางวัลที่ได้รับมานี้ทำให้ชาวบ้านมีกำลังใจและมีจิตสำนึก และมีความภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นมรดกอันล้ำค่า เคียงคู่กับการดำรงชีวิตของมนุษย์สืบมา และตลอดไป ดังคำขวัญที่ว่า "ป่าชุมชน เพิ่มพูนผลิตผล ปวงชนสามัคคี"

4.1.11 ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาพบว่า ปัญหา อุปสรรค ในการจัดการทรัพยากรป่าจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นทั้งคณะกรรมการชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน มีผู้ให้คำตอบ 14 คน คิดเป็นร้อยละ 93.33 แบ่งได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

ด้านบุคคล

1.1 เนื่องจากคณะกรรมการที่ทำงานในปัจจุบันทั้งที่เป็นคณะกรรมการกลาง และคณะกรรมการในส่วนของการลาดตระเวน ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่มีอายุระหว่าง 40-70 ปี จึงจำเป็นที่จะต้องฝึกและสร้างผู้นำรุ่นที่ 2 ที่เป็นเยาวชนเพื่อที่จะได้มาทำงานสืบทอดการดูแลรักษาป่าต่อไป

1.2 เนื่องจากชุมชนดูแลรักษาป่าจนได้รับพระราชทานธง และรางวัลจากกรมป่าไม้ จึงมีหนังสือเชิญจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นให้ออกไปบรรยายและทำกิจกรรมในที่ต่างมากมาย ในระยะที่ผ่านมา ทำให้กิจกรรมการดูแลรักษาป่าดำเนินไปตามปกติแต่ไม่ได้รับการพัฒนาและคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ

1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านตั้งข้อสังเกตว่าปัจจุบันชุมชนไม่กระตือรือร้นในการคิดพัฒนาหมู่บ้านเหมือนเดิมแล้ว เพราะมีคนมาดูงานมาก ทำให้ไม่พัฒนาหมู่บ้านในรูปแบบกิจกรรมใหม่

ด้านกระบวนการวิธีการ

2.1 เนื่องจากกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้น เมื่อ 5-6 ปีที่ผ่านมา ในปัจจุบันสภาพที่

เคยเสื่อมโทรม กลับฟื้นคืนสภาพมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง ทำให้อาหารที่เกิดขึ้นในป่ามีมากขึ้น เช่น เห็ด ฝั่ม กลอย ไซ้ มดแดง แมลงต่างๆ รวมทั้งซากไม้ที่ตายแล้ว ชาวบ้านจึงมีความต้องการให้แก้ไขกฎระเบียบที่วางไว้ ห้ามใช้ประโยชน์จากป่าทุกกรณีเป็นเวลา 10 ปี

2.2 ในการทำงานป่าชุมชน คณะกรรมการได้ตั้งกองทุนป่าชุมชนไว้ โดยมีรายได้จากคนที่มาศึกษาดูงาน ค่าวิทยากรต่างๆ และเงินปันผลจากศูนย์สาธิตการตลาด ในกองทุนเพื่อสาธารณะ ซึ่งเป็นรายได้ที่น้อยมาก บางครั้งชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นหรือนักเรียนที่มาศึกษาดูงานไม่มีงบประมาณมากพอ จำเป็นที่จะต้องร้องให้คณะกรรมการบางคนเสียสละเป็นค่าน้ำมันรถพาเข้าไปดูงานในป่า และประสานงานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการเพิ่มเงินทุนสำรองเข้าไปในกองทุนป่าเพื่อใช้ในกิจกรรมป่า

2.3 จากการดูแลรักษาป่าจนได้รางวัลมากมาย เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานในระดับจังหวัด แต่หน่วยงานในอำเภอไม่เคยออกมาให้การสนับสนุนจึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกเหมือนไม่ได้รับการดูแล

2.4 มีโครงการทั้งทางภาครัฐและองค์กรเอกชน เข้ามาในพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมดำเนินการ มีบางโครงการที่มีเงินค่าจ้างอยู่ด้วย ชาวบ้านบางส่วนไม่ต้องการ และเห็นว่าจะทำให้เกิดปัญหาเนื่องจากงานดูแลป่าควรจะอยู่ในลักษณะงานอาสาสมัครมากกว่าได้รับค่าจ้าง ถ้าเงินหมดจะจะทำให้รู้สึกไม่ดี

2.5 เมื่อมีคนเข้ามาศึกษาดูงานในป่าหลายคน มีทั้งชาวบ้านและนักเรียนจึงมีความจำเป็นต้องทำชื่อต้นไม้ พร้อมชื่อสามัญ ติดตามต้นไม้ แต่ชาวบ้านไม่มีความรู้พอในชื่อวิทยาศาสตร์ชื่อสามัญ จึงยังทำไม่ได้

2.6 ยังมีชุมชนจากหมู่บ้านอื่นบางส่วนที่เข้ามาเก็บของจากป่าสมุนไพร ซากไม้ในป่า โดยความไม่รู้ว่าเป็นป่าชุมชน

4.1.12 ข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทั้งหมด ได้ผลสรุป 2 ด้านดังนี้

ด้านตัวบุคคล

1.1 ในการฝึกผู้นำรุ่นที่ 2 ควรคัดเลือกเยาวชนในหมู่บ้านที่มีภูมิลำเนาหลังจบทำงานให้ส่วนรวม มาเรียนรู้งาน โดยการพาออกไปประชุมและรู้จักองค์กรเครือข่ายนอกชุมชน รวมทั้งการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบร่วมให้เรียนรู้งานของเครือข่าย เป็นการสร้างตัวตาย ตัวแทน

1.2 การที่ผู้นำออกนอกพื้นที่เพื่อเป็นวิทยากรบรรยายให้กับกลุ่มองค์กรอื่นมากเกินไป จนไม่มีเวลาในการพัฒนากิจกรรมของป่าชุมชนตนเอง จึงควรคัดเลือกงานที่จำเป็นจะต้องไปจึงจะไป ปฏิเสธงานข้างนอกบ้างเพื่อให้เวลากับการทำงานกับคณะกรรมการและสมาชิก คิดค้นงานใหม่ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมในป่าต่อไป

ด้านกระบวนการ วิธีการทำงาน

2.1 ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด เสนอตรงกันว่าควรมีการแก้ไข กฎระเบียบบางข้อ ที่ตั้งไว้ในระยะเริ่มแรก โดยเรียกประชุมชาวบ้านเพื่อให้ที่ประชุมลงมติ อนุญาตให้ชุมชนเข้าไป เก็บเห็ด หาแมลง ชูดม่น กลอย เพื่อนำมาเป็นอาหารและรายได้บางส่วน ส่วนไม้ที่ตายหรือล้มแล้วสามารถนำมาใช้ ประกอบพิธีกรรมเผาศพได้ แต่ห้ามนำไปขาย

2.2 การหาทุนสำรองกองทุนป่าชุมชน คณะกรรมการมีแนวคิดว่าจะเก็บเงินจากคนที่นำเอาของป่ามาทำให้เกิดรายได้ เช่น การหาเห็ด การหยัชไม้มดแดง การชูดม่น กลอย ซากของต้นไม้ที่ตายแล้ว มาทำเป็นเฟอร์นิเจอร์ เพื่อเพิ่มเงินทุนสำรองให้กับกองทุน คณะกรรมการจะตัดสินใจ ควรนำปัญหาเหล่านี้พูดคุยกันแก่นำในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งการถามความคิดเห็นของชาวบ้านก่อน

2.3 ในเรื่องการขาดการสนับสนุน ส่งเสริมในระดับอำเภอ ควรทำหนังสือเชิญประชุมร่วมและส่งข่าวงานต่างๆไปที่อำเภอเพื่อแจ้งให้ทราบเป็นระยะๆ

2.4 การนำโครงการเข้ามาในชุมชนควรพิจารณาให้รอบคอบ ไม่ให้ส่งผลกระทบ ความรู้สึกของการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน

2.5 ป้ายชื่อต้นไม้ภายในป่า จำเป็นต้องประสานงานกับนักวิชาการที่รู้ชื่อพันธุ์ไม้มาช่วยให้ข้อมูล และชาวบ้านช่วยกันทำป้ายที่เขียนแล้ว ไปติดตามต้นไม้ชนิดต่างๆที่เป็นเส้นทาง

2.6 ควรทำป้ายประชาสัมพันธ์รอบแนวเขตป่าชุมชน ให้ถึขึ้นและนำประกาศไปแจ้งให้ที่ประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ณ ที่ว่าการอำเภอทราบ

2.7 ควรทำให้ป่าชุมชนเป็นมากกว่าป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน แต่เป็นป่าอนุรักษ์ที่สามารถทำให้เกิดรายได้แก่ชุมชนได้ด้วย เช่น การทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ให้คนเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ผลที่จะได้ คือ ชุมชนขายสินค้า และเป็นไกด์พาเที่ยว ส่วนมาตรการดูแลป่า กฎระเบียบต่างๆก็ต้องเคร่งครัด ฉะนั้นจำเป็นต้องทำงานวิจัยก่อนจึงจะเปิดพื้นที่ป่าได้

2.8 การแก้ไขปัญหาของชุมชนในเรื่องต่างๆควรใช้ความประนีประนอม อยู่บนพื้นฐานความเลื้อ้อาทรต่อกัน จะทำให้ความขัดแย้งไม่รุนแรง

2.9 ชุมชนควรผลิต จัดทำสินค้าที่ทำได้โดยชาวบ้าน ออกมาจำหน่ายให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้คนที่มาศึกษาดูงาน ชาวบ้านภายในชุมชนได้ซื้อหา เช่น ขนมชนิดต่างๆ หรือของที่ระลึก

2.10 ชาวบ้านต้องให้ความสำคัญในการเข้าร่วมการประชุม และหารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้าน และป่าชุมชนไม่ให้หยุดนิ่ง

2.11 ควรปรับปรุงการลาดตระเวนป่า

2.12 ควรทำพิธีกรรมบวชป่า

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

1. นักวิจัยและทีมงานทั้งที่เป็นคนนอกชุมชนและในชุมชนเข้าใจและเรียนรู้ถึงวิถีชีวิต วิถีคิด กระบวนการ โครงสร้างต่างๆของกลุ่มต่างๆที่มีในชุมชน
2. ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นเยาวชนที่เป็นผู้ช่วยสัมภาษณ์และเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญได้เรียนรู้และเข้าใจวิถีคิด วิธีการทำงานของผู้ใหญ่ในชุมชนของตนมากขึ้น รวมทั้งได้ทักษะในการจดประเด็นที่สำคัญต่างๆ
3. ในการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่มีบทบาทหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับป่าดงใหญ่ บางครั้งก็สัมภาษณ์ไม่ได้ทั้งหมด ต้องเปลี่ยนเป้าหมาย ซึ่งก็ต้องนัดหมายใหม่
4. แบบสัมภาษณ์เจาะลึกมีรายละเอียดมาก จึงจำเป็นต้องซักซ้อมความเข้าใจกับทีมวิจัยทั้งหมด ก่อนลงการสัมภาษณ์ ไม่เช่นนั้นจะเกิดความคลาดเคลื่อน
5. ชาวบ้านที่ถูกระบุขอสัมภาษณ์ (เป็นผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ) จะมีความภาคภูมิใจและต้องการให้ข้อมูลพร้อมความคิดเห็นต่างๆมาก
6. ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นเยาวชนในหมู่บ้านสามารถทำหน้าที่เป็นผู้สัมภาษณ์เจาะลึกและบันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ได้อย่างละเอียดและครบถ้วน

4.2 ศักยภาพชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการลงสำรวจพื้นที่ป่าดงใหญ่และวิเคราะห์ชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการประยุกต์คู่มือการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวของ ดร.ดรชนี เอมพันธุ์ มาใช้ในการวิเคราะห์หมีผู้เข้าร่วมสำรวจ 19 คน สามารถนำข้อมูลเสนอได้ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้งและขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านวังอ้อเป็นชุมชนที่มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานี 33 กิโลเมตร ในรัศมี 10 กิโลเมตร ของบ้านวังอ้อมีแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง คือ บ้านปะอาว ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการทำเครื่องทองเหลืองและทอผ้าไหม ฝ้าย ศิลปะพื้นบ้านอีสาน

พระธาตุสวนตาล

ตั้งอยู่ที่วัดสวนตาล บ้านชีทวน ตำบลชีทวน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระธาตุเก่าแก่ที่สร้างขึ้นพร้อมกับพระธาตุนม จังหวัดนครพนม เมื่อเกิดเหตุการณ์พระธาตุนครเสียหายในปีเดียวกันนั้น พระธาตุสวนตาลก็เกิดการทรุดตัวเช่นกัน ชาวบ้านให้ความเคารพและศรัทธา

ธรรมาสน์สิงห์

เป็นศิลปกรรมปูนปั้น ศิลปะไทย-ญวน ผสมผสานกันอย่างกลมกลืน อายุประมาณ 50 ปี ใช้สำหรับนั่งเทศน์ของพระสงฆ์ ฐานล่างเป็นปฏิมากรรมรูปสิงห์ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงความเชื่อเรื่องสิงห์ ที่เป็นสัตว์ที่แสดงถึงการมีพลังอำนาจ เป็นศิลปกรรมที่หาดูยาก กรมศิลปากรจึงขึ้นทะเบียนอนุรักษ์ไว้

วิทยาลัยเกษตรกรรมหนองซอน

ตั้งอยู่ที่บ้านหนองซอน ตำบลหนองซอน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นสถานที่ที่มีบึงขนาดใหญ่ ที่มีน้ำจำนวนมากมากอาศัยอยู่เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชุมชน มีความสวยงามบรรยากาศสดชื่น ร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้ใหญ่น้อยมากมาย

4.2.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

ป่าชุมชนบ้านวังอ้อหรือป่าดงใหญ่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทของป่าไม้ธรรมชาติฐาน ชุมชนวัฒนธรรม ลำน้ำ เส้นทางธรรมชาติและสัตว์ป่า มีลักษณะเด่นของพื้นที่ คือ มีป่าชุมชนที่ล้อมรอบด้วยลำเขาบาย ซึ่งมีเกาะแก่งที่สวยงาม น้ำไม่ลึก มีน้ำตลอดปี เป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษา จากป่าที่เคยถูกทำลายจนกลับฟื้นเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของพันธุ์ไม้ ทั้งพันธุ์ไม้พื้นเมืองและสมุนไพร มีกฎระเบียบของป่าชุมชนที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดและร่วมกันปฏิบัติตาม ภายในหมู่บ้านมีศูนย์สาธิตการตลาดที่เกือบทุกหลังคาเรือนเป็นสมาชิกมีสินค้ามากมายจำหน่าย ในป่ายังมีผัก ผลไม้พื้นบ้านตามฤดูกาลตลอดทั้งปี เช่น มะม่วง มะม่วงป่า หมากผีผวน หมากคายข้าว หมากบก หมากม่วง ไช้ผดแดง จิ้งหรีด ฯลฯ

สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีในป่าดงใหญ่ก็คือ แนวกันไฟซึ่งเป็นถนนดินที่รถไถนาเดินตามสามารถผ่านไปได้ ศาลาพักผ่อนน้อยจำนวน 13 หลัง ป้ายบอกทางและจุดฐานความรู้ต่างๆ ห้องน้ำ 2 จุด บริเวณใกล้กับลำเขาบายจะมีพื้นที่โล่งเหมาะสำหรับการกางเต็นท์พักผ่อนได้ สิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ส่วนใหญ่ได้รับการดูแลอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านที่เข้าไปเก็บของป่าและลาดตระเวนเป็นผู้ใช้ประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ มีสภาพที่กลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ ใช้วัสดุในท้องถิ่นและบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปะของท้องถิ่น เช่น ตุ่มน้ำดื่ม ศาลามุงแฝก

ในส่วนของศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีลำน้ำขนาดเล็ก มีเกาะแก่งภูมิทัศน์ที่สวยงามมีป่าที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ อากาศภายในป่าถ่ายเทได้ดี มีลมอ่อนๆพัดเป็นระยะๆสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ มีร่องรอยของการถูกทำลายในอดีต เช่น การเผาถ่าน ตัดไม้รื้อหนุ่ขึ้นเป็นจำนวนมาก มีโอกาสเห็นสัตว์ป่าขนาดเล็กอยู่โดยทั่วไป เช่น กระรอก กระแต ไก่ป่า นก และมีเสียงของไก่ป่า นกร้องเป็นช่วงๆ มีขนาดของพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่นเกมสกี พักค้างแรม ฯลฯ มีพื้นที่ค่อนข้างมากสำหรับรองรับการขยายตัวได้ในอนาคต ภายในป่ามีร่องรอยของไม้ผลัดใบ มากกว่า 40 % มีพืชคลุมดินที่มีความหลากหลายหนาแน่นตลอดลำเขาบายจะมีหาดทรายขาวสะอาดสามารถทำกิจกรรมได้ สีของน้ำในลำเขาบายในช่วงของหน้าแล้งจะใสสะอาดมากเหมาะสำหรับการเล่นน้ำ

4.2.3 การประเมินปัจจัยสำหรับจำแนกประเภทของแหล่งนันทนาการ

ในการเดินทางและการเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวบ้านวังอ้อมมีความสะดวก จากตัวเมืองถึงปากทางเข้าหมู่บ้าน 33 กิโลเมตร จากนั้นจะมีถนนลาดยาง 2 เลนจนถึงหมู่บ้าน มีรถประจำทางวิ่งผ่านเป็นระยะๆ จากหมู่บ้านถึงป่าชุมชนดงใหญ่ประมาณ 3 กิโลเมตร จะเดินเท้าหรือใช้รถไถนาเดินตาม (รถแต๊กๆ) ใช้เวลาไม่เกิน 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง เส้นทางเดินในป่าเป็นแนวกันไฟซึ่งชาวบ้านดูแลทำความสะอาดเป็นประจำอยู่แล้ว ภายในป่ามีหลายเส้นทางด้วยกันทั้งรอบป่าและภายในป่ามีการปลูกต้นไม้ ดอกไม้เสริมบ้างบางเส้นทางที่ไม่ถูกทำลายไปมาก

โดยปกติจะมีนักท่องเที่ยวซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในละแวกพื้นที่ใกล้เคียงและในตัวจังหวัดบางส่วนเข้ามาเที่ยวในเดือน มกราคม – พฤษภาคม แต่จะมีคนมากในช่วง มีนาคม – เมษายน ส่วนใหญ่ลงเล่นน้ำที่ลำเซบาย โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์ กลุ่มที่มาศึกษาดูงานเรื่องป่าชุมชนก็จะมีมา 20 – 50 คนะตลอดทั้งปี ฤดูฝนจะเป็นช่วงที่มีคนมาน้อยที่สุด

ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาพบว่าขยะยังเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด รองลงมาคือการที่นักท่องเที่ยวส่งเสียงดัง รบกวนกลุ่มที่มาเที่ยว ที่ต้องการความสงบและมีบางส่วนที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

ส่วนผลกระทบของนักท่องเที่ยวที่มีต่อป่าชุมชนโดยตรงก็คือการที่ลูกไม้หรือต้นไม้เล็กถูกเหยียบและสัตว์ป่าถูกรบกวนทำให้ตกใจ เช่น ไก่ป่า นกกาเหว่า

4.2.4 การกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมของการจัดการและใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

จากการประเมินศักยภาพทั้งหมดพบว่ากิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับพื้นที่ คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติ และการพักผ่อนในป่า ซึ่งสามารถรองรับนักท่องเที่ยวประเภทเข้าไปเย็นกลับได้ไม่เกิน 100 คนต่อวัน และประเภทพักผ่อนในป่าไม่ควรเกิน 20 – 30 คน ต่อคืน เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของอาหารและการรักษาความปลอดภัย

สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต้องมีให้เพียงพอคือ ถังขยะ ห้องสุขา ป้ายบอกทาง ป้ายบอกชื่อต้นไม้ รวมทั้งม้านั่งธรรมชาติในบางจุด

4.2.5 การวิเคราะห์ภาพรวมของป่าชุมชนดงใหญ่และหมู่บ้านวังอ้อม

พบว่าจุดท่องเที่ยวที่สำคัญก็คือ สภาพป่าที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เช่น ซากเตาถ่าน เถาวัลย์ใหญ่น้อยมากมาย สมุนไพรที่เป็นยาแผนโบราณ เช่น สามสิบกลีบ ขมิ้นเครือ ว่านแมงมุม หญ้าหนวดแมว ฯลฯ จอมปลวกขนาดใหญ่ จนปัจจุบันเป็นป่าที่ร่มรื่น หลากหลายพันธุ์ไม้และสัตว์ป่าที่มีขนาดเล็ก เช่น กระรอก กระแต ไก่ป่า นกต่างๆ และล้อมรอบด้วยเกาะแก่งของลำเซบายที่มีแก่งเสื่อ เต็ม แก่งตาด แก่งงู แก่งหัวดอน วังฟ้าเหลี่ยม อยู่รายรอบ

จากการวิเคราะห์ร่วมกันของนักวิจัยและชาวบ้านถึงความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยว โดยการใช้กระบวนการ SWOL (SWOL ANALYSIS) พบว่า

จุดแข็ง ที่สุดของชุมชน คือ ชุมชนบ้านวังอ้อมีความเข้มแข็ง สามัคคี และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีกลุ่มล้งจะหอมทรัพย์ที่เข้มแข็ง ศูนย์สาธิตการตลาดที่มีการปันผลกำไรทุกปี มีโครงการประมงหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ มีรถอีแต๊ก (รถไถนาเดินตาม) ที่ใช้สำหรับการท่องเที่ยวได้ รวมทั้งมีรถจักรยานของส่วนกลาง 15 คัน สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวได้ และมีป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกในป่าเช่น ศาลา ห้องน้ำ รวมทั้งสัตว์ป่าและพันธุ์พืชมากมายได้รับรางวัลและธงพระราชทาน "พิทักษ์ป่า รักษาชีวิต" จากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ

จุดอ่อน ของชุมชนในระยะเริ่มแรกที่วิเคราะห์ร่วมกันคือในพื้นที่ป่าไม่มีไฟฟ้า น้ำดื่ม ห้องน้ำ ป้ายบอกทาง ที่หึ่งขยะ สถานที่กางเต็นท์ เอกสารเผยแพร่ แต่ในขณะดำเนินการหารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนก็พยายามแก้จุดอ่อนต่างๆ จนหมด เหลือเฉพาะไฟฟ้าซึ่งเป็นมติของชาวบ้านที่ไม่โยงสายไฟฟ้าเข้าป่าเพื่อความเป็นธรรมชาติเพราะปากก็คือป่า

โอกาส มีค่อนข้างสูงเนื่องจากบ้านวังอ้อเดิมเป็นหมู่บ้านที่มีผู้มาศึกษาดูงานในส่วนของการอนุรักษ์และความเข้มแข็งของชุมชนในกิจกรรมต่างๆอยู่แล้ว รวมทั้งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก การคมนาคมสะดวก

ข้อจำกัด ในฤดูฝนจะเป็นช่วงที่ป่ามีมุงมาก น้ำขุ่นไม่สามารถเล่นน้ำได้
ผลการดำเนินกิจกรรม

1.แบบประเมินมีความละเอียดมากเกินไปทำให้ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านใช้เวลาในการทำ ความเข้าใจเป็นเวลานาน

2.ระยะทางที่ลงสำรวจร่วมกับของนักวิจัย กลุ่มชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ป่าไม้ 5 คน ได้มีการ วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนกันตลอดเวลาในแต่ละจุดที่เดินผ่าน

3.ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ ตั้งข้อสังเกตและเห็นความสำคัญและจำเป็นในการสำรวจ ศักยภาพ ของพื้นที่ก่อนทำกิจกรรมต่าง ๆ

4.ในการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพ ทำให้ชาวบ้านได้เห็นศักยภาพของชุมชนและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งมั่นใจในการพัฒนา การเปิดป่าดงใหญ่เป็นเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ

5.จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ข้อจำกัด และโอกาสของการท่องเที่ยวของป่าดงใหญ่ ที่ ประชุมมีมติให้ดำเนินการหารูปแบบต่อไป เนื่องจากประเมินแล้วพบว่า ชุมชนมี ศักยภาพและมีจุดเด่นใน หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นความสามัคคีของคนในชุมชน ในการดูแลรักษาป่า รวมทั้งธรรมชาติที่สวยงามที่ ได้รับการฟื้นฟูโดยชาวบ้านอย่างแท้จริง

นอกจากศักยภาพของป่าชุมชนดงใหญ่ซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม มีความเป็น ที่ น่าสนใจแล้วยังพบว่าจุดแข็งของชาวบ้านวังอ้อที่มีความโดดเด่นก็คือความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งของบ้าน

วังอ้อ จึงมีกลุ่มกิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นและยั่งยืน ดำเนินกิจกรรมมาจนถึงปัจจุบัน จนเป็นที่ศึกษาดูงานของคนหลายกลุ่ม หลายหมู่บ้าน ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงและจังหวัดอื่นๆมากมาย เช่น กลุ่มกองทุนทำนบปลา กลุ่มกองทุนสัจจะสะสมทรัพย์ ศูนย์สาธิตการตลาด ฯลฯ ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลไว้ในบริบทชุมชนแล้ว

4.3 การศึกษาดูงาน

ในการหารูปแบบการท่องเที่ยวของบ้านวังอ้อได้มีโอกาสไปศึกษาดูงาน 2 แห่ง
 แห่งที่ 1 ที่บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีจุดเด่นที่เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมชาวภูไท ชาวบ้านมีความพร้อมเพียง สามัคคี มีส่วนร่วมในกิจกรรมสูงมาก เช่น การให้การต้อนรับ การช่วยกันดูแลความสะอาด ระบบการจัดการที่ดีมาก มีการแบ่งงานชัดเจน การจัดสรรรายได้ให้ทุกคนเป็นธรรม

ผลจากการศึกษาดูงาน

คณะผู้ไปศึกษาดูงานได้ศึกษารูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวได้เห็นการทำงานอย่างเป็นระบบมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามที่ใครจะรับผิดชอบไป เห็นการต้อนรับที่อบอุ่นและประทับใจและมีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง คณะผู้ไปศึกษาดูงานมาแล้วคิดว่าสามารถนำกลับมาใช้ได้ทั้งป่าชุมชนดงใหญ่สามารถปรับใช้ได้ทั้งด้านการต้อนรับ ประเพณี วัฒนธรรม หน้าที่รับผิดชอบ การแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน โครงสร้างรูปแบบการจัดการบริหาร การประชาสัมพันธ์

แห่งที่ 2 ที่อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องของเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมทั้งการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ

ผลจากการศึกษาดูงาน

คณะวิจัยและชาวบ้านได้รับความรู้เรื่องการสร้างเส้นทางธรรมชาติ การสร้างจุดศึกษาธรรมชาติ ความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ รูปแบบการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ รวมทั้งการต้อนรับที่ใช้ดนตรีเป็นสื่อที่ทำให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลหวงแหนทรัพยากรป่าที่สอดแทรกในเนื้อร้อง จนมีผลทำให้หมอลำในหมู่บ้านเกิดแรงบันดาลใจที่จะแต่งกลอนลำเพื่อป่าดงใหญ่ ซึ่งปัจจุบันได้นำบทกลอนป่าดงใหญ่มาต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วย

4.4 การทดลองการท่องเที่ยว

จากการศึกษาดูงานทำให้เห็นรูปแบบ กระบวนการจัดการในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนจึงได้ร่วมกันกำหนดทิศทาง รูปแบบการท่องเที่ยวของชาวบ้านวังอ้อ โดยนำศักยภาพสิ่งดีที่มีในชุมชนเป็นตัวตั้ง บูรณาการไปกับความรู้ที่ได้รับจากที่ต่างๆมากำหนดทิศทาง รูปแบบ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต

ทรัพยากรที่มีอยู่ เมื่อได้รูปแบบ ทีมงาน กระบวนการทดลองการท่องเที่ยวจึงเกิดขึ้นโดยกำหนดให้มีการทดลอง 4 ครั้ง

โดยครั้งแรกนักท่องเที่ยวเป็นทีมนักวิจัย เจ้าหน้าที่ในสวนราชการที่ชุมชนคุ้นเคย ชาวบ้านเยาวชน ซึ่งจะทำให้ทีมงานไม่เกร็งขณะบรรยาย ครั้งที่ 2 เป็นแบบเข้ามาเย็นกลับ กลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นนักศึกษาวิชาเอกการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี จำนวน 25 คน ครั้งที่ 3 เป็นแบบพักค้างแรม นักท่องเที่ยวเป็นนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ศูนย์วิจัยข้าวอุบลราชธานี ศูนย์วิจัยพืชไร่จังหวัดอุบลราชธานี ฯ จำนวน 10 คน นักท่องเที่ยวให้ข้อเสนอแนะมากมาย บางอย่างก็สอดคล้องสามารถทำได้ เช่น ความสะอาดของแก้วนํ้าดื่ม การมีห้องสุขา การทำภาพประกอบ แต่บางอย่างก็ทำไม่ได้ เช่น การคิดราคาค่าท่องเที่ยวที่สูงขึ้นและเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนซึ่งไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเปิดป่าเพื่อขยายแนวคิดของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า ส่วนครั้งที่ 4 ชาวบ้านจัดการเองโดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามาตามเอกสารเผยแพร่ที่วางแจกไว้ตามหน่วยงานต่างๆ เช่น ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ว่าการอำเภอเขื่องใน ฯลฯ การทดลองครั้งที่ 4 เป็นบทพิสูจน์ว่าชุมชนสามารถบริหารจัดการเองได้โดยไม่มีทีมวิจัยหลักอยู่ด้วยและมีกลุ่มนักท่องเที่ยว ชื่อชมรมคนรักป่าไม่ได้ติดต่อเข้ามาท่องเที่ยว รวมทั้งมีการติดต่อของโรงเรียนบ้านเสียมทอง ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมในพื้นที่ให้จัดกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติและพักค้างแรม จึงเป็นการทดลองจัดการท่องเที่ยวที่สร้างความมั่นใจให้กับชุมชนในการที่จะเปิดพื้นที่ป่าชุมชนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้าน

ผลจากการดำเนินกิจกรรมการทดลองการท่องเที่ยวครั้งที่ 1

1. ชาวบ้านมีความกระตือรือร้น คิดค้น รูปแบบ วิธีการ ที่จะใช้ในการท่องเที่ยว
2. ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความสามารถในการเล่าเรื่องการเดินทางเรียงความในแต่ละฐาน
3. ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิได้มีโอกาสแสดงความสามารถในการแต่งกลอนลำเรื่องประวัติหมู่บ้านและการบรรยายเรื่องราวต่างๆ
4. ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นข้อสรุปจากชุมชน รวมทั้งแนวทางในการปฏิบัติในการท่องเที่ยว
5. องค์กร หน่วยงาน ให้ความสนใจชี้แนะและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี
6. ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นและกระตือรือร้นในการเตรียมตัวนำเสนองาน
7. ชาวบ้านได้ฝึกฝนและทดลองการบรรยายและนำเสนอข้อมูลต่างๆต่อหน้าคนภายนอก
8. ได้รับคำชี้แนะที่น่าสนใจและเป็นข้อคิดจากที่ประชุมเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงกำหนดทิศทางท่องเที่ยวที่จะต้องดำเนินการทดลองจัดในระยะที่ 2
9. กลุ่มองค์กรที่เข้าประชุมควรแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เข้าร่วมเป็นเกียรติและกลุ่มที่จะอยู่ได้ตลอดรายการจะได้เชิญได้ตรงตามเป้าหมาย
10. ขั้นตอนก่อนจะให้เสนอแนะถ้าหัวหน้าหน่วยงานได้มีโอกาสเข้าไปดูสถานที่จริงจะดีกว่าดูรูปภาพ (ถ้าเวลาไม่จำกัดควรมาก)

11. ปัญหาของกิจกรรมนี้อยู่ที่หัวหน้าส่วนราชการไม่มีเวลาที่จะเข้าไปในป่าดูสถานที่จริงแต่พึ่งจากการนำเสนอรูปภาพ วีดีทัศน์ ทำให้ข้อเสนอแนะได้จากประสบการณ์และการพบเห็นจากที่อื่นมากกว่า

12. ชาวบ้านและองค์กรต่างๆให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากทั้งการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยน

13. คณะกรรมการแกนนำของชุมชนมีความสามารถมากในการนำเสนอและความพร้อมในด้านความสามัคคีของชาวบ้าน

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการทดลองการท่องเที่ยวครั้งที่ 2

1. นักวิจัยเกิดการเรียนรู้และเป็นโอกาสให้ได้ทำงานที่เป็นวิชาการผสมกันไปกับการปฏิบัติการ
2. ได้ค้นพบศักยภาพของชาวบ้านหลายคนที่มีความสามารถในการเป็นวิทยากรประจำฐาน เพียงแต่ต้องมีการพัฒนามากขึ้น
3. ชาวบ้านมีความกระตือรือร้นในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย
4. มีความสามัคคีพร้อมเพียงกันในการทำกิจกรรม
5. ได้นำความรู้จากการไปศึกษาดูงานมาปรับใช้ในงานของตนเอง เช่น การเป็นวิทยากร การเตรียมความพร้อมของชุมชน
6. ได้แนวทางในการปรับปรุง พัฒนาค้างต่อไป

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการทดลองการท่องเที่ยวครั้งที่ 3

1. ชาวบ้านมีการเตรียมความพร้อมมากขึ้น มีการรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
2. ชาวบ้านสามารถปฏิบัติการตามแผนที่วางเอาไว้ได้พอสมควร
3. ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นข้อสรุปจากนักท่องเที่ยว รวมทั้งแนวทางในการปฏิบัติในการท่องเที่ยว
4. การแสดงข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ชาวบ้านยอมรับว่าส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสมควรนำมาแก้ไขปรับปรุงในการทำงาน แต่บางเรื่องไม่เหมาะสมไม่สามารถปฏิบัติได้ แต่ยินดีรับฟังข้อเสนอแนะ

5. ชาวบ้านเข้าใจและวิเคราะห์ผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวของตนเองได้ ว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้างและจะแก้ไขอย่างไร

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมการทดลองการท่องเที่ยวครั้งที่ 4

1. ชุมชนร่วมกันกำหนดแผนงาน รายละเอียดของกิจกรรมและแบ่งบทบาทหน้าที่กันรับผิดชอบและสามารถดำเนินงานได้ตามแผนที่วางไว้
2. มีการนำข้อสรุปจากผลการจัดการท่องเที่ยวครั้งที่ผ่านๆ มาเป็นข้อสังเกตในการวางแผนและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆทำให้ชาวบ้านมีทักษะและเทคนิคในการเล่าเรื่องตามฐานต่างๆได้ดีขึ้น เพื่อปรับปรุงแก้ไขนำมาใช้ในการประชาสัมพันธ์และเป็นเกณฑ์ในการจัดการในโอกาสต่อไป

4.5 การจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

ในการคิดอัตราค่าบริการได้มาจากการคำนวณค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งบางอย่างคงที่ เช่น กลองยาวหรือการรำของเยาวชน พานบายศรีสู่ขวัญ บางรายการค่าใช้จ่ายจะผูกผันกับจำนวนนักท่องเที่ยว เช่น วิทยากร, เรือ, รถเด็กเตี้ย, อาหาร ทีมวิจัยและชาวบ้านจึงได้ร่วมกันกำหนดค่าใช้จ่าย ดังนี้

1. ค่ากลองยาว 500-1,000 บาทต่อครั้ง
2. ค่าแสดงการพ้อนรำของเยาวชน 10 คนๆละ 20-50 บาท (ชุดที่สวมใส่มีอยู่แล้ว)
3. ค่าพานบายศรีสู่ขวัญขนาดเล็ก 200 บาท ขนาดใหญ่ 300 บาท
4. วิทยากรชาวบ้าน, มัคคุเทศก์ 50-100 บาท
5. ค่าเรือ 50-100 บาท
6. ค่าอาหารมื้อละ 30 บาท

อัตราค่าบริการ

กำหนดค่าใช้จ่ายที่ใช้จ่ายจริงและสรุปว่ารายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วควรจะหักเข้าเครือข่ายป่า เพื่อการดูแลรักษาป่า 20 – 25 % จึงได้อัตราค่าบริการดังนี้

1. แบบเข้ามาเย็นกลับ

จำนวน	1-10 คน	200 บาท
จำนวน	11-20 คน	150 บาท
จำนวน	21-50 คน	130 บาท
จำนวน	50 คนขึ้นไป	100 บาท

2. แบบพักค้างแรม

จำนวน	1-5 คน	400 บาท
จำนวน	6-9 คน	350 บาท
จำนวน	10-20 คนขึ้นไป	300 บาท

4.6 ผลจากการจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

จากการดำเนินกิจกรรมเปิดการท่องเที่ยว หลังจากเสร็จงานวิจัยและได้รูปแบบแล้วการจัดการรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวพบว่า

ผู้ที่เข้ามาในบ้านวังอ้อส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มาศึกษาดูงานเรื่องการจัดการทรัพยากรป่า และการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมดมี 29 คณะ ส่วนใหญ่ (25คณะ) เป็นผู้มาศึกษาดูงานที่เป็นองค์กรชาวบ้านและนักวิชาการจะมีงบประมาณจำกัด จึงขอความอนุเคราะห์จากชุมชนให้ลดอัตราค่าบริการลงตามงบประมาณที่มี เช่น จากปกติ 150 บาท ลดเหลือ 120 บาท จึงทำให้อัตราค่าบริการที่กำหนดไว้ไม่สามารถจ่ายได้ตามที่กำหนดไว้ แต่มีบางรายการไม่สามารถลดได้ เช่น ค่าอาหาร ต่อคนๆละ 30 บาท ค่ามัคคุเทศก์เยาวชน 50-100 บาท เนื่องจากคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวต้องการดึงเยาวชนให้

ทำงานเกี่ยวกับป่าจึงให้เป็นค่าตอบแทน เพื่อดึงดูดให้เยาวชนสนใจและสนุกกับการทำงานป่าเพื่อสร้างจิตสำนึกความผูกพันในระยะยาว

ส่วนค่ารถแท็กซี่ ค่าวิทยากรชาวบ้าน ค่าดอกไม้ ค่ากลองยาว การแสดง เรือ ก็ลดลงตามที่เงินเหลือในอัตราขั้นต่ำสุดที่กำหนดค่าใช้จ่ายไว้ และมีบางส่วนเหลือไว้สำหรับกองทุนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน 4 เดือนที่ผ่านมา มีเงินกองกลาง 1,536 บาท ซึ่งคณะทำงานชาวบ้านเห็นว่ารายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวโดยตรงแล้วน้อยมากไม่คุ้มค่าแรง แต่รายได้ทางอ้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนมีค่ามากทั้งที่วัดเป็นตัวเงินและจิตใจโดยแยกได้ ดังนี้

คุณค่าที่เป็นตัวเงิน เมื่อนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้มาศึกษาดูงานเข้ามาในหมู่บ้านจะมีการใช้จ่ายเงินในร้านค้าของชาวบ้าน ศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งมีหุ้นของกองทุนป่าชุมชนอยู่ด้วยเงินทุกบาทที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายที่ศูนย์ฯ ก็จะแปลงเป็นปันผลตอบแทนเข้ากองทุนอนุรักษ์ป่าชุมชน ผลผลิตภัณฑของชุมชนก็ถูกซื้อทำให้เกิดรายได้

คุณค่าด้านจิตใจ ชาวบ้าน คณะทำงาน รู้สึกภาคภูมิใจที่มีคนภายนอกให้ความสนใจเข้ามาท่องเที่ยว ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนของตน รวมทั้งได้เผยแพร่แนวคิด วิธีการดำเนินงานในเรื่องต่างๆ ทั้งการจัดการทรัพยากรป่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การดำเนินงานของกองทุนต่างๆ ในชุมชน

4.7 รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ

จากการที่ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรป่าดงใหญ่บ้านวังอ้อรวมทั้งการไปศึกษาดูงานทั้ง 2 แห่ง การทดลองการท่องเที่ยว 4 ครั้ง ทำให้เกิดองค์ความรู้ ความมั่นใจ ในการที่จะกำหนดทิศทางของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อโดย

1.รูปแบบการท่องเที่ยวแบบเข้ามาเยือนกลับ

กำหนดการและขั้นตอน

1.นักท่องเที่ยวลงจากรถ ชาวบ้านทำการต้อนรับโดยชบวนกลองยาวและมอบช่อดอกไม้ทำด้วยดอกไม้พื้นบ้าน

2.ผู้นำชุมชนกล่าวต้อนรับกล่าวแนะนำชุมชน

3.แสดงการเป่าแคน วัฒนธรรมพื้นบ้าน

4.ฉาย วิดีทัศน์ แนะนำหมู่บ้าน

5.ชาวบ้านนำนักท่องเที่ยวขึ้นรถเด็กๆ เดินทางเข้าป่าชุมชนบ้านวังอ้อ ขณะอยู่ในรถให้วิทยากรบรรยายสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

6.เมื่อถึงจุดทางเข้าป่าชุมชน วิทยากรชาวบ้านกระจายอยู่ร่วมกับนักท่องเที่ยวเริ่มผลัดกันบรรยายจากฐานที่ 1-7 (อยู่ในบทบรรยายของชุมชน)

7.นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเที่ยงในพื้นที่ป่าชุมชน

8.เดินทางกลับศาลากลางบ้าน โดยรถเด็กๆ

9.ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ

10.นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ

2.รูปแบบการท่องเที่ยวแบบพักค้างแรม

กำหนดการและขั้นตอน

13.00 – 13.30 น.	-ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ศาลากลางบ้าน -กล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว แนะนำชุมชน โดยการฉายวีดีทัศน์ -แสดงการเป่าแคนและดนตรีพื้นบ้าน
13.30 – 14.00 น.	-ขึ้นรถตุ๊กๆเดินทางเข้าป่าชุมชน
14.00 – 17.00 น.	-เดินป่าศึกษาธรรมชาติตามฐานต่างๆ
17.00 – 18.00 น.	-เดินทางถึงที่พักค้างแรม / พักผ่อนตามอัธยาศัย -นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำอาหาร
18.00 – 19.00 น.	-รับประทานอาหารร่วมกัน
19.00 - 21.00 น.	-นันทนาการ / เกมส์ / แสดงดนตรีพื้นบ้าน
21.00 น.	-เข้าที่พัก / พักผ่อนตามอัธยาศัย

เช้าวันรุ่งขึ้น

05.00 – 07.00 น.	-ตื่นนอนทำภารกิจส่วนตัว -ชมพระอาทิตย์ขึ้นริมน้ำ -สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมงลุ่มน้ำเขบาย
07.00 – 08.00 น.	-รับประทานอาหารร่วมกัน
08.00 – 10.00 น.	-นั่งเรือร่องลำนํ้าลำเขบาย -เดินทางเข้าหมู่บ้านชมวิถีชีวิตชุมชน -เยี่ยมชมกลุ่มจิ้งหรีด ศูนย์สาธิตการตลาด
10.00 – 10.30 น.	-บายศรีสู่ขวัญ -กล่าวขอบคุณนักท่องเที่ยว -นักท่องเที่ยวเดินทางกลับ

จัดกลุ่มนักท่องเที่ยว เป็น 4 กลุ่ม คือ ประชาชนทั่วไป ผู้มาศึกษาดูงาน เด็ก เยาวชน ผู้มาพักค้างแรม รูปแบบการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ 1.เข้ามาเย็นกลับ 2.พักค้างแรม

รูปแบบการต้อนรับ เมื่อนักท่องเที่ยวลงจากรถ คณะกรรมการและชาวบ้านมอบช่อดอกไม้ที่ทำจากดอกไม้ พืช ผัก ตามฤดูกาลพร้อมการแสดงของคณะกลองยาวหรือการแสดงฟ้อนรำของเยาวชนแล้ว แต่สถานการณ์ต่อจากนั้นเชิญนักท่องเที่ยวเข้าไปในศาลาประชาคม ผู้ใหญ่บ้านกล่าวต้อนรับและเชิญชมวีดีทัศน์แนะนำบ้านวังอ้อและป่าดงใหญ่ เสร็จหน้าใบเตยก่อนการเดินทางเข้าป่าดงใหญ่ให้นักท่องเที่ยวทำภารกิจส่วนตัวเตรียมตัวเดินทาง

รูปแบบการเดินทาง

นักท่องเที่ยวขึ้นรถอีแต๊ก โดยจะมีैयाวชนและแกนนำชุมชนและแกนนำชุมชน 2-3 คน กระจายอยู่ในรถทุกคันเพื่ออำนวยความสะดวกและบรรยายวิถีชีวิต เศรษฐกิจ การเกษตร สิ่งที่พบเห็นระหว่างทางเข้าป่าดงใหญ่ จนถึง

ฐานที่ 1 ฐานแผนที่ ที่บอกเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติว่ามีฐานอะไรบ้าง เป็นแผนที่ขนาดใหญ่แสดงที่ตั้งของฐานต่างๆ

ฐานที่ 2 ฐานอนุรักษ์ไก่อป่า จุดเด่นคือเป็นบริเวณที่ไก่อป่าชอบมาคุ้ยเขี่ยหาอาหาร จะมีร่องรอยและมูลของไก่อป่าให้เห็น

ฐานที่ 3 ฐานสมุนไพร จุดเด่นเป็นแหล่งของสมุนไพรนานาชนิด ซึ่งมีสรรพคุณทางรักษาโรค

ฐานที่ 4 ฐานทำลาย มีจุดเด่นอยู่ที่เตาเผาถ่านเป็นฐานที่ชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการตัดต้นไม้ทำลายป่าที่ทำป่าเสื่อมโทรมลงและส่งผลกระทบต่อชุมชน

ฐานที่ 5 ฐานอนุรักษ์ป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่า จุดเด่นอยู่ที่ต้นไม้ขนาดใหญ่และป้ายกฎระเบียบของป่าดงใหญ่

ฐานที่ 6 ฐานถาวรวัลย์ จุดเด่น คือ ความสวยงามแปลกตาของถาวรวัลย์ชนิดต่างๆที่มีความหลากหลายทั้งชนิดนิ่มและแข็ง เปรียบเสมือนเครื่องประดับของป่า

ฐานที่ 7 ฐานลำเขบาย จุดเด่นของบานนี้คือ ลำน้ำที่ใสสะอาด เกาะแก่งกลางลำน้ำที่ไม่ลึกมาก เหมาะกับการเล่นน้ำ มีวิวที่สวยงาม

โดยในแต่ละฐานจะมีวิทยากรที่ร่วมไปกับคณะเป็นผู้บรรยาย 7 คน 7 ฐาน ซึ่งบทบรรยายในแต่ละฐานจะใช้วิธีแบ่งกลุ่มผู้รับผิดชอบกลุ่มละ 5-7 คน ร่วมกันเขียนบรรยายในแต่ละฐาน เขียนเสร็จแล้วนำมาอ่านให้ที่ประชุมใหญ่ฟังเพื่อช่วยกันปรับแต่งคำบรรยายให้ดูเหมาะสม

เมื่อเดินทางถึงฐานที่ 7 ก็เดินทางกลับโดยนั่งรถอีแต๊ก นำกลับมาสู่ศาลาประชาคมหมู่บ้าน เพื่อทำพิธีบายศรีสู่ขวัญบัพยบของชุมชนให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

กรณีพักค้างแรม

เมื่อเดินทางถึงฐานที่ 7 แล้วจะปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวได้เล่นน้ำตามอัธยาศัยจนเย็น ชุมชนจะเตรียมอาหารบางอย่างก็ทำสำเร็จแล้ว เช่น ลาบปลา ต้มหน่อไม้ ส่วนปลาปิ้งหรืออาหารง่ายๆ แม่บ้านจะเตรียมอุปกรณ์ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ทำอาหารเองด้วยโดยมีกลุ่มแม่บ้านช่วยดูแล

กิจกรรมรอบกองไฟ

ในฤดูหนาวจะใช้เศษซุงเป็นกองไฟ แต่ในฤดูร้อนจะใช้เทียนพรรษาเล่มเล็กและใหญ่แทนแต่จะรอบกองเทียนในฤดูร้อน หลังจากรับประทานอาหารเสร็จจะมีเกมส์สั้นทนากการสลับกับการเล่าเรื่องวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆของชุมชน จนได้เวลาพักผ่อนก็จะปล่อยให้ให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมตามอัธยาศัย เช่น นอนคุยกัน นอนดูดาว คุยกับชาวบ้าน เผาข้าวหลามทานตอนดึก ตลอดทั้งคืนจะมีตำรวจชุมชนเป็นผู้ดูแลความปลอดภัย ขณะที่ทุกคนนอนในเต็นท์

ล่องเรือ

เข้ารับประทานกาแฟ ขนมปัง ล่องเรือพายของชาวบ้านล่องตามลำเขาบายดู วิถีชีวิตของชาวบ้าน ในการหาปลาและการปลูกผักกิมมิ่งแม่น้ำ ดูพระอาทิตย์ขึ้นสวยงามมาก

ชมวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ขึ้นฝั่งดูการปลูกถั่วลิสง พริก สวนผักของเกษตรกรบ้านวังอ้อที่อาศัยน้ำจากคลองส่งน้ำของหมู่บ้าน และเวียนเข้าชมหัตถกรรมเครื่องจักรสาน ของฝากของที่ระลึกและแวะศูนย์สาธิตการตลาดของหมู่บ้าน ก่อนเข้าสู่ศาลาประชาคมหมู่บ้านทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ อวยพรให้ทุกคนเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ ในเวลาประมาณ 10.00 น.

บทบรรยาย 7 ฐาน

หลังจากได้บทบรรยายจากชุมชนแล้วได้นำมาเล่าในการทดลองแต่ละครั้งก็ถูกปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ในส่วนของเทคนิคจะขึ้นอยู่กับบุคคลิกของวิทยากรในส่วนของเนื้อหาความรู้เพิ่มเติม ส่วนใหญ่จะเป็นทีมเยาวชนที่หาข้อมูลจากหนังสือและสอบถามผู้สูงอายุและผู้มีประสบการณ์ในหมู่บ้าน

ฐานแผนที่

ป่าชุมชนดงใหญ่มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,810 ไร่ แบ่งพื้นที่เป็น 2 แปลง คือ เขตพื้นที่ป่าใช้สอยเป็นพื้นที่ด้านนอกรอบ ๆ ป่า 300 ไร่ โดยมีเส้นทางเดินป่าอยู่ 3 เส้นทาง 7 ฐานความรู้ ภายในป่าชุมชนมีกฎระเบียบที่กำหนดโดยชุมชนทั้งหมด 9 ข้อ (ตามแผ่นป้ายที่เขียนไว้) แต่กฎระเบียบของนักท่องเที่ยวก็คือห้ามทิ้งสิ่งของ และเอาต้นไม้ออกจากป่าให้เอาเฉพาะภาพและความทรงจำที่สวยงามกลับไป ทิ้งไว้แต่รอยเท้าเป็นที่ระลึกสำหรับการมาเยือนป่าดงใหญ่

ฐานทำลายป่า

แต่ก่อนป่าดงใหญ่เป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ของบ้านวังอ้อและบ้านวังอ้า ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้าน ในการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างผิดวิธี พวกกันทำลาย ไม่ว่าจะเป็นการเผาถ่าน ทำไม้แปรรูป เป็นไม้กระดานปูพื้นหรือไม้เสาทำบ้าน เพื่อนำมาขายให้ชุมชนอื่น ตำบลอื่น แม้แต่ในตัวจังหวัดก็มาสั่งไม้ทำโรงสี ชาวบ้านเห็นว่าเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ก็ตัดไม้ทำการแปรรูปขายเพื่อเงินอย่างเดียว โดยไม่ได้คิดถึงอะไรเลย เพราะต้นไม้ในป่าก็มีมากมายเหลือเกิน ชาวบ้านเริ่มทำเป็นอาชีพหลักกันหลายครอบครัวมากขึ้นเรื่อย ๆ

สมัยนั้นนายกัน ทองสันต์ เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ยังไม่มีการอนุรักษ์ ชาวบ้านทำมาหากินอยู่กับป่าโดยไม่เข้าใจการอนุรักษ์ เริ่มทำลายป่าไม้กันมากในปี พ.ศ. 2515 ชุมชนก็เริ่มขยายเรื่อย และยังมีคนจากอำเภออื่นเข้ามาตัดไม้ด้วย เช่นมาจากอำเภอม่วงสามสิบ อำเภอเมืองอุบล

แต่ก่อนป่าชุมชนเป็นป่าไม้เบญจพรรณ มีความอุดมสมบูรณ์มาก มีพันธุ์ไม้มากมาย ไม่ว่าจะป็นไม้แดง ไม้บก ไม้กระบาก ต้นลำตวน และพืชสมุนไพรหลายร้อยชนิด เช่น ขมิ้นเครือ สามสิบกลีบ เครือลิ้นหัด ลิ้นฟ้า หญ้าหนวดฤๅษี ฯลฯ สัตว์ป่าที่อาศัยอยู่อย่างแน่นหนาอย่างพวกนกชนิดต่าง ๆ กระรอก กระแต กระต่าย เก้ง ไก่ป่า ลิง ฯลฯ

การบุกกรุกทำลายป่ายังได้ดำเนินการไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะการเผาถ่าน มีการเข้าไปก่อตั้งเตาเผาถ่านเป็นจำนวนมาก การตัดไม้ทำลายป่าโดยจะมีนายทุนเข้ามาสั่งซื้อกันถึงที่เลย ในราคา ต้นละ 25 บาท ชาวบ้านดีใจมากได้เงินง่าย ๆ ไม้แดงต้นหนึ่งได้ 50-100 บาท ชาวบ้านก็ทำกันมากขึ้น วันหนึ่งได้ประมาณ 1-3 รถหกล้อ เพราะมีนายทุนมาเสนอจ่ายทุกวัน ชาวบ้านก็ดีใจว่าได้เงิน ก็เข้าป่าเพื่อตัดไม้กันมากขึ้นมีประมาณ 50-80 หลังคาเรือน ซึ่งสร้างความเสื่อมโทรมให้กับป่าดงใหญ่เป็นอย่างมาก

จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2522 นายชม บุญประสิทธิ ที่เป็นผู้นำชุมชนในขณะนั้น ก็ได้ทำการกวาดขันในเรื่องการตัดไม้ ทำลายป่า ประกาศห้ามบุคคลทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านเข้ามาทำการตัดไม้ทำลายป่า ในเขตป่าดงใหญ่อีก แต่ก็ไม่ค่อยได้ผลเท่าใดนักเนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ทำเป็นอาชีพแล้ว จนต้องมีการใช้กำลังตำรวจในการจับกุม และได้ร่วมกับชาวบ้านบางส่วนขึ้นไปทำลายเตาเผาถ่านที่ตั้งอยู่ในบริเวณป่าดงใหญ่ แต่ก็ยังมีผู้ลักลอบตัดไม้ และล่าสัตว์ป่าอยู่บ้าง ยังไม่หมดสิ้นในขณะนั้นเลย

ฐานอนุรักษ์ป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน

ป่าดงใหญ่ก็มีความเสื่อมโทรมลงมาก จากที่เคยมีต้นไม้ใหญ่หลากหลายชนิด ก็ไม่มี เมื่อไม่มีต้นไม้ สัตว์ป่าก็หายไป พืช และสมุนไพรบางอย่างก็หมดไปจากป่า เพราะความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม่เหมือนเดิม จนกระทั่งถึงการประกอบอาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ ทำสวน ก็ประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำ ดินไม่มีคุณภาพ เพราะฝนไม่ตกตามฤดูกาลเหมือนทุกๆ ปีที่ผ่านมา สัตว์ป่าที่เคยเป็นอาหารให้กับชาวบ้านกระทั่งเป็นรายได้เสริมก็ไม่มี หายากมากไม่เห็นตัวสัตว์ด้วยเข้าไป พืช ผัก ตามป่าที่เคยมีมากมายก็ไม่มี ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน ยิ่งชุมชนมีการขยายตัวทางประชากรมากขึ้น ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ กลับมีน้อยลง ก็ความไม่สมดุล สร้างความหวาดกลัวให้ชาวบ้านเมื่อนึกถึงอนาคต เพราะทุกอย่างเริ่มขาดแคลน และมีความยากจนมากขึ้น มากขึ้น จากทุกอย่างที่ชาวบ้านได้รับมาตลอด คือ การพึ่งพาป่า

ท่ามกลางสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่ชาวบ้านประสบอยู่นั้น ชาวบ้านก็เลยรวมตัวกันตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น และหนึ่งในนั้นก็มีกลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ด้วย เพราะชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ต้องการดูแลรักษาป่า เนื่องจากเกิดจิตสำนึกว่าตนเป็นผู้ทำลาย เนื่องจากเห็นสภาพป่าดงใหญ่ที่มีความเสื่อมโทรมไปมาก และผลของการเสื่อมโทรมนั้นยังทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวเหมือนแต่ก่อนได้

ผู้นำชุมชนก็เห็นด้วย ให้ความสำคัญ เอาจริงเอาจังกับการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ การรวมกลุ่มในการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ของชาวบ้านจึงเป็นผล และในขณะนั้นก็มีหน่วยงานของภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ ในการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ การฝึกอบรมอาชีพให้กับชาวบ้าน กลุ่มการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่จึงกลายเป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง มีคณะกรรมการในการบริหารจัดการ และชาวบ้านทุกคนเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ ทุกครั้งมีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ป่าดงใหญ่ ชาวบ้านทุกคนให้ความสนใจ กระตือรือร้นในการเข้าร่วมทำกิจกรรมทุกครั้ง การรวมกลุ่มในการรักษาป่าดงใหญ่ได้รับความสำเร็จ การรวมกลุ่มในการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ก็ดำเนินไปได้ด้วยดีทุกอย่าง ชุมชนก็มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

คณะกรรมการที่ได้รับเลือกตั้งจากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน คนเฒ่าคนแก่ ที่เป็นที่นับถือของคนในชุมชน ได้ตั้งกฎระเบียบการใช้ป่าชุมชน ในกรณีนี้ได้แบ่งป่าชุมชนดงใหญ่ออกเป็น 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ใช้สอยและทำเลเลี้ยงสัตว์ กับพื้นที่การอนุรักษ์แบบยั่งยืน

พื้นที่ใช้สอยและทำเลเลี้ยงสัตว์ จัดให้เพื่อชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนดงใหญ่ และสามารถเข้าไปทำกินในป่าพื้นที่นี้ได้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นพื้นที่ทำกินมาตั้งแต่สมัยพ่อของ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย แล้ว โดยพื้นที่นี้จะอยู่รอบ พื้นที่แปลงที่ 2 คือพื้นที่การอนุรักษ์แบบยั่งยืน

พื้นที่การอนุรักษ์แบบยั่งยืนเป็น พื้นที่ที่คณะกรรมการของการอนุรักษ์ป่าชุมชน ประกาศให้เป็นป่าหวงห้าม จากการใช้ประโยชน์เป็นเวลา 10 ปี ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ป่าไว้ ไม่ให้ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์แต่อย่างใด

ฐานสมุนไพร

ในพื้นที่ป่ามีทรัพยากรที่หลากหลายที่มีคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทั้งการสร้างรายได้ การใช้สอยในครัวเรือน การใช้เป็นอาหาร และการใช้สำหรับการรักษาโรค ทั้งต้นไม้ สัตว์ป่าและพืชผัก ในจำนวนนี้ สมุนไพร เป็นพืชที่สามารถนำมารักษาโรคได้ แม้ว่าบางครั้งจะไม่หายขาด แต่ก็ยังสามารถทุเลาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อยๆได้ โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปโรงพยาบาล และไม่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมารวมทั้งสามารถเก็บหาได้ตลอดเวลาในป่า โดยชาวบ้านอาศัยความรู้ ภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชนที่ถ่ายทอดกันมาในการจดจำ ชนิด ลักษณะ และสรรพคุณของสมุนไพรต่างๆสำหรับการนำมาใช้รักษาโรคสมุนไพร มีหลายชนิด หลายประเภท วิธีการนำมาใช้ประโยชน์ และสรรพคุณจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความรู้และความชำนาญ ประสบการณ์ของหมอแต่ละคน รวมทั้งแหล่งที่เกิดสมุนไพรแต่ละชนิดก็แตกต่างกันไป ในป่าชุมชนดงใหญ่ มีสมุนไพรมากมายที่ชาวบ้านโดยเฉพาะหมอยาได้นำมาใช้ในการรักษาในชีวิตประจำวัน เช่น ต้นหมอก ต้นдукข้าว เครือขมิ้น เครือตากวาง ใช้ลำต้น รักษาโรคประดง ต้นдукใส ใช้ลำต้นรักษาโรคปวดขา ต้นดอกพุทธรูป ต้นดอกกล้า ต้นนางแจ่น ใช้รากแก้พิษงูกัด เป็นต้น ส่วนต่างๆของพืชสมุนไพร เช่น ราก ใบ แก่น ลำต้น สามารถนำมาใช้ในการรักษาโรคได้หลายชนิด โดยการผสมกับตัวยาอื่นๆเพื่อรักษาอาการต่างๆ เช่น แก้ปวดเมื่อย ปวดศีรษะ ปวดท้อง แก้ไอ อยู่ไฟสำหรับสตรีที่คลอดลูกใหม่ ๆ และชาวบ้านยังมีวิธีการเก็บหาสมุนไพรมาใช้อย่างถูกวิธี ไม่สูญเสียพันธุ์ไปจากป่าอีกด้วย

ฐานอนุรักษ์ไก่อป่า

จากความอุดมสมบูรณ์ของป่าดงใหญ่ จะมีต้นไม้ พืช หลากหลายพันธุ์ และสัตว์ป่านับร้อย ๆ ชนิด เช่น กระจอก กระแต กระต่าย เก้ง ไก่ป่า ลิง ฯลฯ เข้ามาอาศัยอยู่และหากินอาหารที่มีอย่างอุดมสมบูรณ์ในป่า และในอดีตเคยมีสัตว์ชนิดหนึ่งเป็นจำนวนมากในป่าชุมชนดงใหญ่ นั่นก็คือ ไก่ป่า เมื่อก่อนนั้นป่าชุมชนดงใหญ่มีไก่อป่าจำนวนมากอาศัยอยู่ แต่จากความเสื่อมโทรมของป่าดงใหญ่ และการล่าของชาวบ้านทำให้ไก่อป่า เกือบหมด พอชาวบ้านวังอ้อตั้งกลุ่มการอนุรักษ์ป่าขึ้นนั้น สัตว์ป่าที่ชาวบ้านวังอ้อให้ความสำคัญในการอนุรักษ์มากเป็นพิเศษก็คือ ไก่ป่า เพื่อต้องการให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

ไก่อปา มีลักษณะลำตัวที่สวยงาม ขนปีกสีล้วนหลากหลายสวยงาม ไม่ว่าจะเป็ยสีดำ ก็ดำเงางาม สีแดง สีส้ม สีเหลือง สีขาว สวยแบบตามธรรมชาติสร้างขึ้น บางคนที่ไม่เคยเห็นอาจเข้าใจได้ว่านกอะไรทำไมคล้ายไก่อ ปาจะอาศัยอยู่ในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะไก่อปากินพืชเป็นอาหาร ถ้าป่าพื้นที่ไหนมีความอุดมสมบูรณ์ พืช ผัก ผลไม้ป่าก็จะมีจำนวนมาก ไก่อปาก็จะมีจำนวนมาก เสียงขันของไก่อปา จะกังวาน ก้อง ไปทั่วป่า เมื่อชาวบ้านเข้าไปหาอาหารจะได้ยินเสียง ปาดังใหญ่ นั้นนอกจากจะมีเสียงไก่อปาแล้ว เสียงสัตว์ชนิดอื่นก็มีอย่าง เช่น เสียงนก เสียงแมลง เสียงลม เมื่อเข้าไปในป่าดงใหญ่แล้ว จะสร้างความประทับใจแก่ผู้ที่ได้ยิน สร้างความสบายอก สบายใจ เป็นการพักผ่อนที่ดีได้

จากอดีตที่มีการทำลายป่า ของชาวบ้านกันมากนั้น ทำให้จำนวนไก่อปามีจำนวนน้อยมากในป่าดงใหญ่ คณะกรรมการป่าชุมชนดงใหญ่ก็อยากจะทำกรอนุรักษ์ไก่อปา เอาไว้ให้คงอยู่ตราบนานเท่านานได้ เห็น ได้รู้จักว่าไก่อปา เป็นยังไง ก็เลยไปหาไก่อปาจากวัดใกล้เคียง มาปล่อยเอาไว้ ในป่าชุมชนดงใหญ่ แต่ว่าวิถีชีวิตของไก่อปาก็ไม่เหมือนไก่อปาแท้ เพราะไก่อปาที่นำมาจากวัดนั้น เคยชินกับการที่คนเอาข้าวมาวางให้กิน มากกว่า ชาวบ้านวังอ้อก็ได้นำสับประรดไปปลูกไว้ในป่าชุมชนดงใหญ่ เพื่อเป็นอาหารแก่สัตว์ในป่าชุมชนดงใหญ่

ฐานถาวรวัลย์

ถาวรวัลย์ในที่นี้ก็คือ เครือไม้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นเสมือนต้นไม้ หรือพืชชนิดหนึ่ง มีแบบเป็นต้นลำต้นขนาดใหญ่ หรือลักษณะเล็ก ๆ เป็นเหมือนต้นพืช ถาวรวัลย์หรือเครือไม้ จะขึ้นมากในป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพราะว่าจะเกาะต้นไม้ใหญ่อีกทีหนึ่งถาวรวัลย์ บางคนอาจเข้าใจว่าเป็นงูใหญ่ ไม่เพียงแค่นี้ในความเชื่อของชุมชน ถาวรวัลย์นอกจากบอกความอุดมสมบูรณ์แล้ว ยังสามารถบอกถึงฤดูฝนในการทำนาของชาวบ้าน ได้ด้วย ก็คือเครือยาง ถ้าเครือยางขึ้น (เกาะต้นไม้) ได้สูงมากเท่าใด และผลของลูกยางออกมากตั้งแต่ลำต้นของเครือต้นยาง ก็แสดงว่าปีนั้นฝนจะตกดีตั้งแต่หัวปี คือ เดือนหก (ปลายพฤษภาคม) เป็นต้นไป ถ้าลูกของต้นยางออกที่ปลาย ๆ ต้น ฝนก็จะตกช้าหน่อยตามความสูงที่ลูกยางออก และจำนวนของลูกยางที่ออกก็สามารถบอกได้ว่าฝนจะตกน้อย ตกมากเพียงใด นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของความเชื่อในถาวรวัลย์ หรือเครือไม้ เครือไม้มี 2 ประเภท ดังนี้

1. เครือไม้ประเภทเนื้อแข็ง เช่น เครือหมากผีมัน (เป็นภาษาท้องถิ่น) ลักษณะ เป็นไม้เลื้อยชนิดเนื้อแข็งอาศัยไม้ยืนต้นเลื้อยขึ้น มีผลสีแดงเมื่อสุกเต็มที่ ผลมีวงรีเป็นพวง สามารถรับประทานได้ รสชาติจะออกหวานอมเปรี้ยว นอกจากนี้เครือยังสามารถนำมาทำเครื่องจักรสานได้ เครือหมากคายขาว (ภาษาพื้นบ้าน) จะมีลักษณะ เป็นไม้เลื้อยเนื้อแข็งอาศัยไม้ยืนต้นเลื้อยขึ้น ลักษณะผลมีขนเหมือนเงาะ ผลเป็นวงรีเป็นพวง เมื่อสุกมีผลสีส้มแดง ผลรับประทานได้และยังนำเครือมาจักสานได้เหมือนเครือหมากผีมันด้วย เครือหมากยาง ลักษณะ เป็นไม้เลื้อยเนื้อแข็ง อาศัยไม้ยืนต้นเลื้อยขึ้น ลักษณะผลกลมเป็นพวงสีเขียวเมื่อสุกจะมีสีเหลือง ส้ม แดง รสชาติหวาน เปรี้ยว แล้วแต่ต้น แต่ละต้นจะมีรสชาติต่างกัน

2. เครือไม้ประเภทเนื้ออ่อน เช่น เครือหมากไชย จะมีลักษณะเป็นไม้เลื้อยเนื้ออ่อน อาศัยไม้ยืนต้นไม้ใหญ่เป็นหลัก ลักษณะผลกลมเป็นพวง (คล้ายองุ่น) มีประโยชน์ คือ กินน้ำจากเครือได้ แต่กินผลไม่ได้

ฐานลำเซบาย

เป็นลำน้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำมูล มีความยาวประมาณ 233 กิโลเมตร เป็นลำน้ำที่มีพื้นที่รับน้ำ 3,990 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นลำดับที่ 6 ของลำน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้นน้ำอยู่บริเวณรอยต่อของจังหวัดยโสธร ร้อยเอ็ด และมุกดาหาร ปริมาณน้ำผลเฉลี่ยในพื้นที่ลุ่มน้ำนี้ 1,530 มิลลิเมตรต่อปี ต้นน้ำสายแรกจะไหลจากรอยต่ออำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และอำเภอนิคมน้ำคำร้อย จังหวัดมุกดาหาร ผ่านอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ มาบรรจบกับสายที่สอง ที่ไหลจากอำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ดและอำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ณ บริเวณบ้านหนองเสี้ยว อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร และรวมกันเป็นลำเซบายผ่านอำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ อำเภอเขื่อนใน อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี มาบรรจบกับแม่น้ำมูลบริเวณบ้านทุ่งขุนน้อย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ลำเซบาย ช่วงไหลผ่านป่าดงใหญ่บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเขื่อนใน จังหวัดอุบลราชธานี มีวังน้ำลึกอยู่ 3 แห่ง แห่งแรกชื่อว่า วังอ้อ ลึกประมาณ 7 เมตร ช่วงน้ำหลาก น้ำลึกประมาณ 4 เมตร วังอ้อเป็นวังที่อยู่ใกล้หมู่บ้านที่สุด ชาวบ้านเลยเอามาตั้งชื่อหมู่บ้าน วังที่ 2 เป็นวังน้ำดำ ลึกประมาณ 10 เมตร ช่วงน้ำหลาก หน้าแล้งประมาณ 7 เมตร ที่ชาวบ้านเรียกว่าวังน้ำดำ หน้าแล้งน้ำจะเป็นสีแดง นิดๆ วังที่ 3 เป็นวังใหญ่ ที่ชาวบ้านเรียกว่า วังใหญ่ เป็นวังที่ใหญ่ที่สุด ความลึกประมาณ 23 เมตร ช่วงน้ำหลากหน้าแล้งประมาณ 20 เมตร

ลำเซบายช่วงติดป่าดงใหญ่มีแก่งหินที่สวยงามหลายแห่ง แห่งแรกเรียกว่าแก่งเสือดั้น ที่เรียกว่า แก่งเสือดั้น มีชาวบ้านในสมัยก่อน เขาเห็นเสือดั้นข้ามไปหากินอีกฝั่งหนึ่งของลำเซบายแก่งที่ 2 ชื่อว่าแก่งวังน้ำดำ แก่งที่ 3 ชื่อว่าแก่งงู ที่ชาวบ้านเรียกว่าแก่งงู เพราะมีหินเป็นรูปงู เกิดจากน้ำเซาะหรือเกิดขึ้นเองก็ไม่อาจทราบได้ แก่งที่ 4 ชื่อว่าแก่งตราด เป็นแก่งที่มีตราดหินมากที่สุด มีหาดทรายสวยงามมาก ทุกแก่งจะมองเห็นได้ในหน้าแล้งจากเดือนมีนาคม-พฤษภาคม

ฐานปลวก

แมลงเป็นสิ่งมีชีวิต เป็นสัตว์เล็กๆพบได้ทั่วไป เช่น ในบ้านเรือน ในป่า บนดิน ใต้น้ำ ในน้ำ บนอากาศ เป็นต้น แมลงแต่ละชนิด จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป เช่น " ปลวก " เป็นแมลงชนิดหนึ่งที่มีความสามัคคีกัน ขยันในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของปลวก เรียกว่า " จอมปลวก " จะพบปลวกในป่าใหญ่ ป่าเล็กในทุ่งนาทั่วไป สังคมของปลวกรู้จัก แบ่งหน้าที่ มีความรับผิดชอบ ในการทำงาน " ปลวกทหาร " ซึ่งมีเขี้ยวใหญ่ป้องกันศัตรู " ปลวกงาน " มีหน้าที่หาอาหาร และสร้างที่อยู่อาศัยให้เป็นจอมปลวก ปลวกงานมีทั้งตัวผู้และตัวเมีย " ปลวกนางพญา " ไม่ต้องทำงานอะไรมีหน้าที่ออกไข่อย่างเดียว มีตัวอ้วนกลม และใหญ่มาก ปลวกนางพญาจะออกไข่วันละหลายพันฟอง

ปลวก เป็นแมลงที่ตาบอด ไม่สามารถมองเห็นอะไรเลย ปลวกจะอาศัยอยู่ในจอมปลวกที่มีความมืด ปลวกไม่เคยถูกแสงแดด เนื่องจากปลวกไม่เคยถูกแสงแดดทำให้จอมปลวกมีสีขาว ลำตัวปลวกจะนุ่ม

นึ่งไปทั่วตัว ปลวกใช้หนวดเป็นที่นำทางแทนตาที่บอดมองไม่เห็น ภายในจอมปลวกจะมีห้องสลักซับซ้อนมาก

ปลวกตัวเล็กกว่ามด แต่มีความฉลาดและขยันกว่ามด ในปัจจุบันนี้เพราะปลวกอยู่รวมกันเป็นสังคมใหญ่ และขยันช่วยกันทำงานนั่นเอง

พื้นที่ที่มีปลวกอาศัยอยู่มาก จะบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นั้น เพราะปลวกจะต้องกินน้ำทุกวัน ดังนั้น ได้พื้นที่จอมปลวกหรือบริเวณใกล้เคียงจะต้องมีแหล่งน้ำ นั่นหมายถึงมีความอุดมสมบูรณ์ตามมาก

4.8 การฝึกอบรมยุวมัคคุเทศก์

หลังจากทดลองฝึกปฏิบัติการ การพานักท่องเที่ยวลงพื้นที่แล้ว พบว่าเยาวชนในหมู่บ้านมีความตื่นตัวและสนใจการเป็นมัคคุเทศก์เป็นอย่างมาก เข้าร่วมกิจกรรมในการทดลองอย่างสม่ำเสมอ แต่มีปัญหาเรื่องการขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการเป็นมัคคุเทศก์ ทางทีมวิจัยจึงได้ประสาน ติดต่อ วิทยากรมาฝึกอบรมเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน ในพื้นที่บ้านวังอ้อ โดยมีเนื้อหาในเรื่อง การสื่อความหมายธรรมชาติ จรรยาบรรณของนักสื่อความหมาย การสร้างเส้นทางแผนที่ ลักษณะของกิจกรรม กระบวนการกลุ่ม เทคนิคในการนำเกมส์ โดยใช้กระบวนการ วิทยากรบรรยาย แลกเปลี่ยนอย่างมีส่วนร่วม และการลงฝึกปฏิบัติในพื้นที่ โดยมีกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 20 คน เป็นเยาวชน 15 คน ชาวบ้าน 5 คน

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

1. ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้ความรู้ทางด้านเทคนิค ทักษะในการพูด และวิธีการในการนำกิจกรรม สันทนาการมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้ความรู้เชิงวิชาการ และกล้าที่จะแสดงออก กล้าพูด กล้าซักถามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เข้าร่วมฝึกอบรมและวิทยากร
3. ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมได้ประสบการณ์จากการฝึกอบรมและจะสามารถนำมาใช้ในการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้
4. ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านของตนเองมากขึ้น
5. ผู้เข้าอบรมมีความรัก ความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น

4.9 การประชุมองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มีการประชุมองค์กรหน่วยงานทั้งส่วนของจังหวัดและท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง 2 ครั้ง โดยครั้งแรกมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เสนอแนะรูปแบบ การแสวงหาความร่วมมือจากองค์กรต่างๆ ครั้งที่ 2 เป็นการสรุปผลการดำเนินงานวิจัยและวางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นายอำเภอ สำนักงานป่าไม้จังหวัด พัฒนาการอำเภอ ป่าไม้อำเภอ สาธารณสุขอำเภอ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นส่วนตำบล การท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยโภชนาการมหิดล มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต โรงเรียนบ้านวังอ้อ

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

1. องค์การหน่วยงานต่างๆให้ความสนใจ ร่วมมือ ซึ่งเนาะรวมถึงผลักดันให้เข้าไปอยู่ในแผนของ อบต. ในปีงบประมาณปีต่อไป

2. โรงเรียนมีความสนใจในการทำงานวิจัยท้องถิ่น

3. มีข้อเสนอจากที่ประชุมของ อบต. โรงเรียนในพื้นที่ที่จะให้มีโครงการเดินป่าศึกษาธรรมชาติของ นักเรียนในกลุ่มโรงเรียน ตำบลหัวดอนในระดับประถมศึกษา งบประมาณจาก อบต. โดยใช้พื้นที่ป่า ชุมชนดงใหญ่บ้านวังอ้อและยุวมัคคุเทศก์ในชุมชน

4. เกิดแนวคิดในการนำสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนในหมู่บ้านใกล้เคียงมาวางจำหน่ายในชุมชน (รับฝากขาย) ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน

4.10 การเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับชุมชนที่มีศักยภาพใกล้เคียงกับชุมชน บ้านวังอ้อ

พบว่าในการเปิดพื้นที่ให้ชุมชน องค์กรต่างๆเข้ามาศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนที่มีพื้นที่ที่มีศักยภาพใกล้เคียงกันในเรื่องของป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์จะมีความสนใจ รูปแบบกระบวนการดำเนินงาน ทั้งในด้านการบรรยายตามฐานต่างๆ เทคนิคการสอดแทรกความรู้ การอุปมาอุปมัยให้เกิดจิตสำนึก (อยู่ในบทบรรยาย 7 ฐานความรู้)

ผลการดำเนินกิจกรรม

เนื่องจากกลุ่มต่างๆที่เข้ามาดูงานมาจากหลายพื้นที่ทั้งในและต่างจังหวัด แต่ที่สามารถติดตามผล และรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มี 2 หมู่บ้านที่นำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ บ้านวังอ้อไปปรับใช้กับชุมชนของตนเอง คือ บ้านหนองเหล่า ตำบลหนองเหล่า และบ้านหัน ตำบลแดงหม้อ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

4.11 ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว

4.11.1 ผลกระทบต่อชุมชน

ด้านบวก

1. ชาวบ้านที่เป็นร้านค้า ร้านอาหาร และกลุ่มที่ทำหัตถกรรม เครื่องจักสานมีรายได้เพิ่มขึ้น

2. ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ กับชุมชน องค์กรต่างๆ ที่เข้ามาศึกษาดูงาน

3. ศูนย์สาธิตการตลาดของชุมชนขายของได้มากขึ้น ส่วนผลให้เป็นผลของหุ้นกองทุนป่าชุมชนได้รับการปันผลจะเข้าหุ้นกองทุนป่าชุมชน

4. กลุ่มแม่บ้านมีการรวมกลุ่มกันทำอาหาร เกิดความกระตือรือร้นมาก ได้สมาชิกเพิ่ม

5. ภูมิใจที่เป็นชุมชนต้นแบบในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีคนเข้ามาศึกษาดูงานและมีสื่อโทรทัศน์ รายการต่างๆ มาถ่ายทำ รวมทั้งการได้รับการคัดเลือกจาก สกว. เป็นชุมชนที่ทำงานวิจัยท้องถิ่นที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการทำวิจัยที่แก้ปัญหาของชุมชน โดยพิมพ์เป็นหนังสือออกมาเผยแพร่ชื่อ "คนวังอ้อมเต็มไฟการท่องเที่ยว เปิดตำนานทุกชีวิต ผืนป่าและสายน้ำ"

6. เกิดการร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ของคนทุกเพศทุกวัย เด็ก, เยาวชน, พ่อบ้าน, แม่บ้าน, ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน

ด้านลบ

วิถีชีวิตของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เปลี่ยนแปลง เพราะชุมชนไม่ได้เอารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นเป้าหมายแต่เป้าหมายที่แท้จริง คือ การเผยแพร่แนวคิด รูปแบบการดูแลอนุรักษ์ป่าและปลูกจิตสำนึกของคนให้รักป่า แต่ก็มีบ้างบางส่วนที่เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน เช่น

1. นักท่องเที่ยวมาไม่เต็มจำนวนตามที่ประสานไว้ ชุมชนเตรียมการต้อนรับ อาหารในปริมาณเท่าเดิม จึงทำให้ค่าใช้จ่ายสูง แต่รายรับลดลง

2. ฤดูปิดป่าก็ยังมีนักท่องเที่ยวติดต่อมา บางส่วนปฏิเสธไม่ได้ คือ กลุ่มของผู้มาศึกษาดูงานซึ่งเปลี่ยนช่วงเวลาไม่ได้เนื่องจากเกี่ยวข้องกับงบประมาณ ทำให้ชาวบ้านต้องสละเวลาทำนามาต้อนรับ

4.11.2 ผลกระทบต่อป่า

1. นักท่องเที่ยวบางส่วนโดยเฉพาะชาวบ้านจากชุมชนอื่นนำเอาพืชสมุนไพรในป่าดงใหญ่ออกไปด้วย โดยไม่คำนึงถึงกฎระเบียบของป่าชุมชน

2. มีขยะบ้างเล็กน้อยประมาณ 10% ที่ทิ้งในป่าโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เป็นเด็ก / เยาวชน

3. มีต้นไม้เล็กข้างทางบางต้นที่ถูกหัก และมีดอกไม้ที่โดนเด็ดจากต้น

4.11.3 ผลกระทบต่อนักท่องเที่ยว

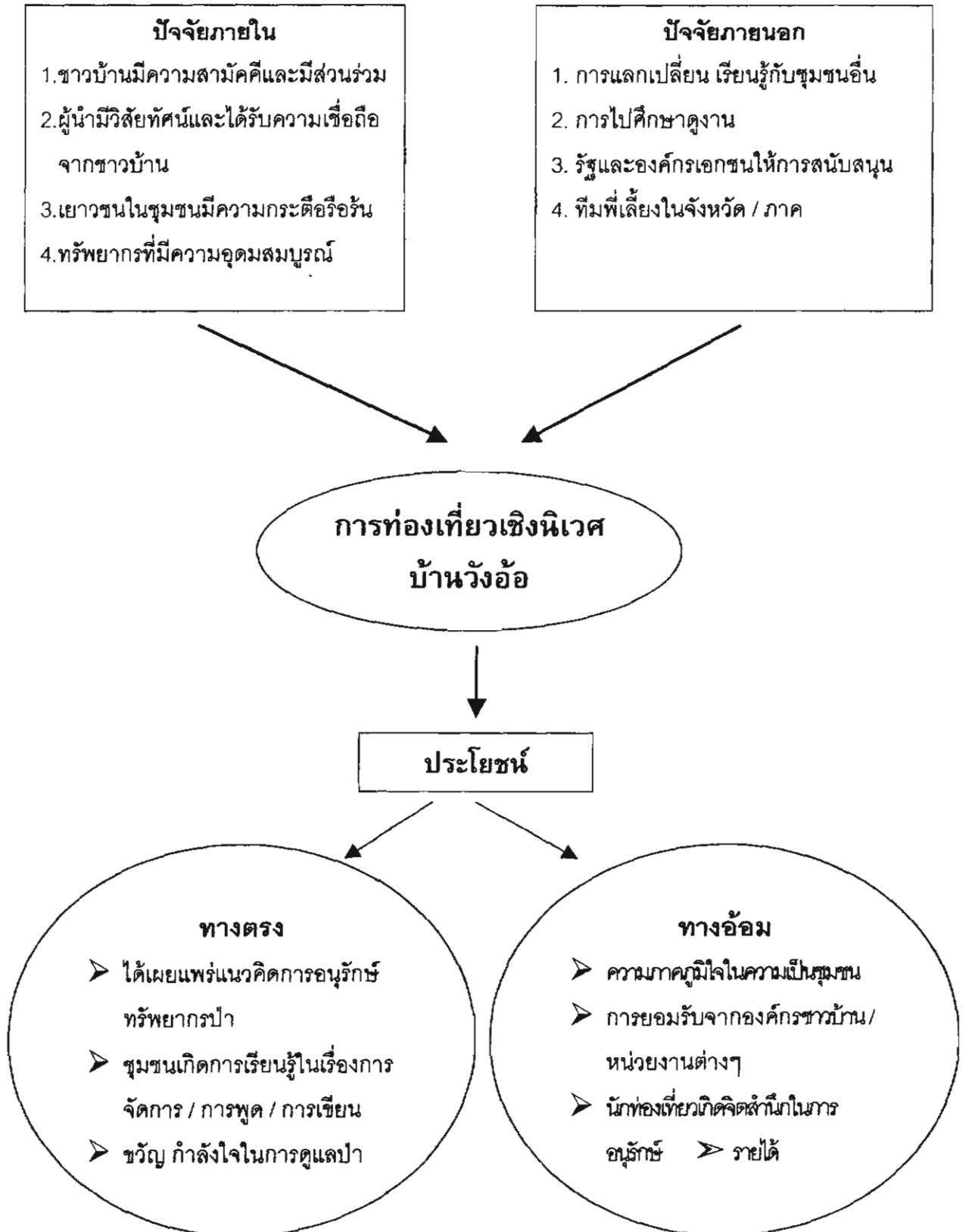
1. ท่องเที่ยวมีความชื่นชมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าของชาวบ้าน มีนักท่องเที่ยวบางคนกลับมาเที่ยวซ้ำอีกครั้งด้วยความประทับใจในความเงียบสงบ อุดมสมบูรณ์ และความมีน้ำใจไมตรีของชาวบ้าน

2. ชาวบ้านที่มาจากหมู่บ้านอื่นที่มาศึกษางานก็ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเห็นประโยชน์ คุณค่าของการทำวิจัยในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

แนวทางการแก้ไขป้องกัน ผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวได้รวบรวมไว้ในข้อเสนอแนะทั้งด้านตัวบุคคล ด้านกระบวนการวิธีการ ในบทที่ 5 แล้ว

สิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษา ทดลองปฏิบัติพบรูปแบบในพื้นที่ มีทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกหลายประการที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดการเชื่อมโยงกัน นำไปสู่ความสำเร็จในการหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ โดยมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

4.13 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

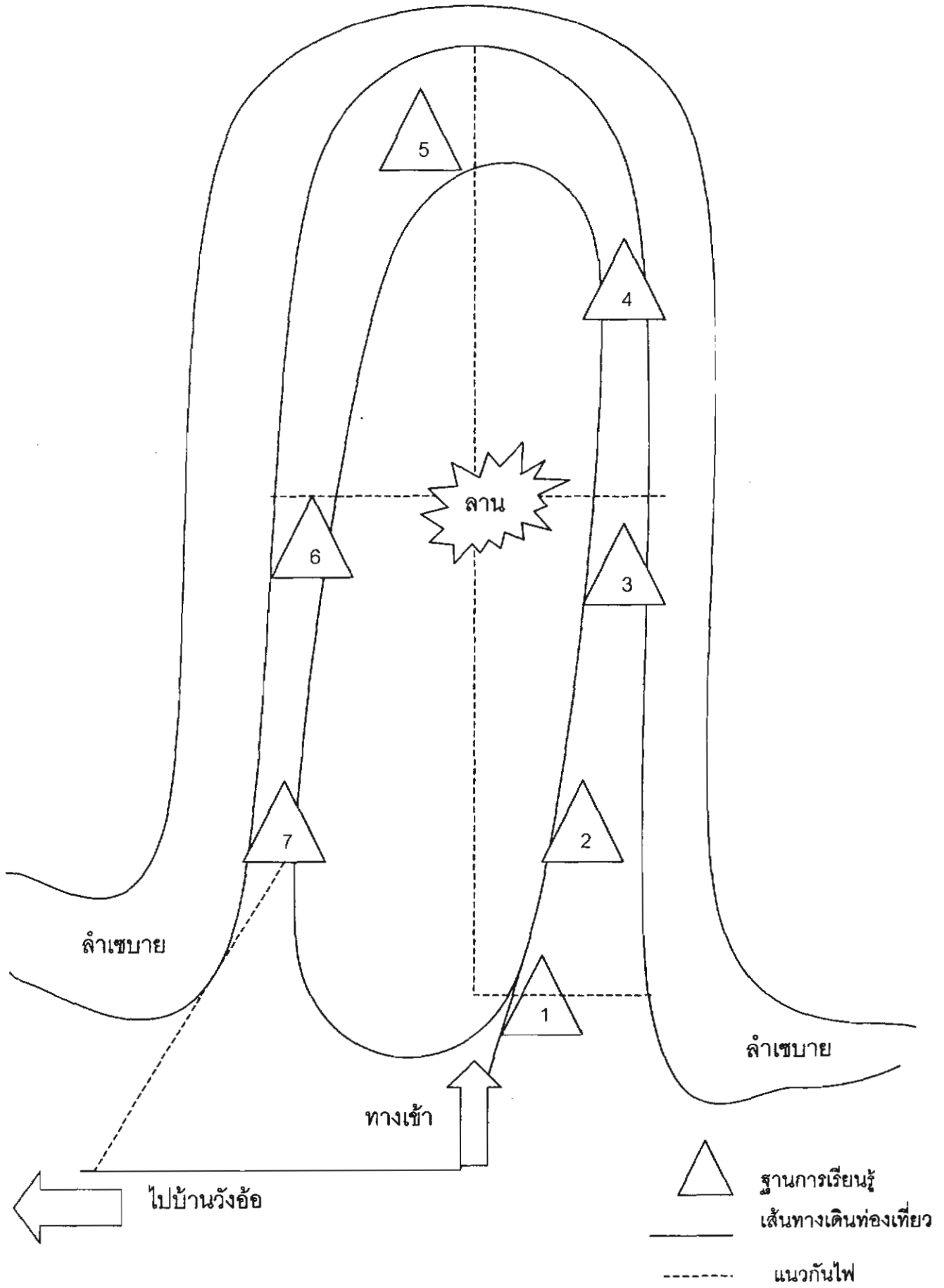
ภายหลังจากการทดลองเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปแล้ว 4-5 ครั้ง จึงทำเอกสารเผยแพร่ โดย

- 1.ทำเป็นป้ายพับแนะนำการท่องเที่ยวป่าชุมชนบ้านวังอ้อ แล้วนำไปแจก วาง ไว้ที่ศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเชียงใน สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานราชการในระดับอำเภอเชียงในสำนักงานบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 8 สำนักงานป่าไม้จังหวัด
- 2.เชิญองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมสรุปผลการวิจัยและเสนอแนะโครงการวิจัยหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ พร้อมขอให้ช่วยในการประชาสัมพันธ์
- 3.เขียนเรื่องราวและรูปภาพลงในเว็บไซต์ www.Guideubon.com
- 4.ส่งภาพและเรื่องราว ให้หนังสือนิตยสารต่างๆ เชิญชวนให้มาทำสารคดี
- 5.โทรศัพท์เข้าไปในรายการวิทยุในรายการที่คนฟังมากเพื่อประชาสัมพันธ์

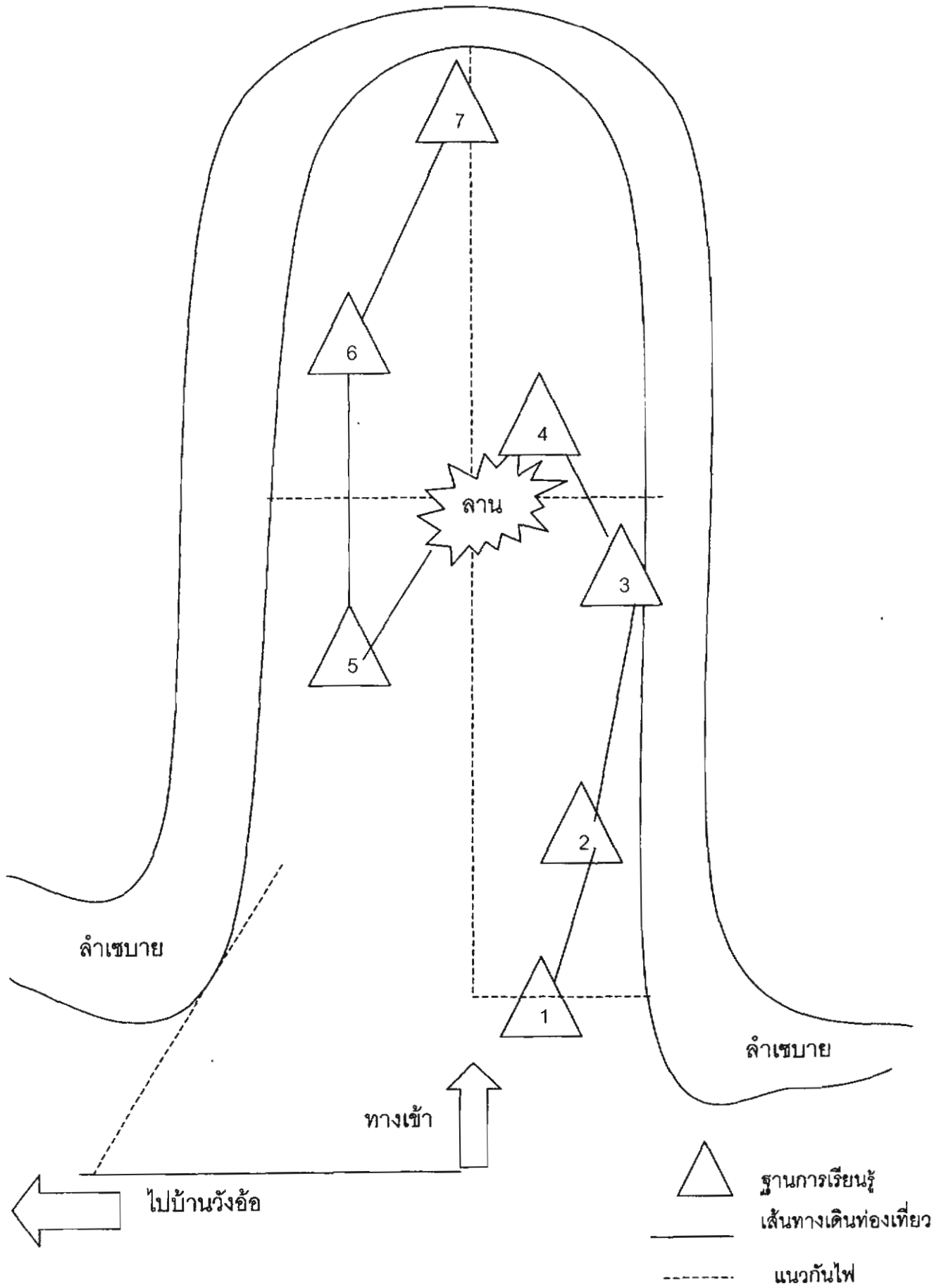
ผลที่เกิดขึ้นจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ (4เดือน)

- 1.มีรายการโทรทัศน์เข้ามาถ่ายทำรายการสารคดี 2 รายการ คือ รายการเที่ยวละไมไทยแลนด์ ของช่อง 3 และรายการชุมชนคนแกร่งของช่อง 5 ซึ่งได้รับข้อมูลข่าวสารจากเว็บไซต์ www.Guideubon.com และแผ่นพับที่แจกบนศาลากลางจังหวัด
- 2.คณะนักท่องเที่ยวทั่วไป 2 คณะ คือ ชมรมคนรักป่าจังหวัดอุบลราชธานี และกลุ่มรวมมิตรคิด ทำได้รับข้อมูลจากเอกสารแผ่นพับ การคุยโทรศัพท์เข้าไปในรายการวิทยุ
- 3.คณะนักวิชาการ 2 คณะ คือ กลุ่มองค์กรชุมชนและนักวิจัยจากจังหวัดมุกดาหาร และอาจารย์ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้รับข้อมูลจากหนังสือถอดบทเรียน คนวังอ้อ เดิมไฟการท่องเที่ยว เปิดตำนานทุกชีวิต ผืนป่าและสายน้ำ และแผ่นพับที่แจกไว้ในสถานที่ต่างๆ
- 4.องค์กรชาวบ้านที่เข้ามาศึกษาดูงาน จำนวน 25 คณะ ได้รับข้อมูลจากการแนะนำของเจ้าหน้าที่ป่าไม้จังหวัดและเอกสารแผ่นพับ
- 5.มีคณะนักท่องเที่ยวมาพักค้างแรม 4 คณะ เป็นชาวบ้านและนักเรียน ได้รับข้อมูลจากชาวบ้าน และรายการวิทยุ

เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เส้นทางที่ 1

เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เส้นทางที่ 2

ลำเซบาย

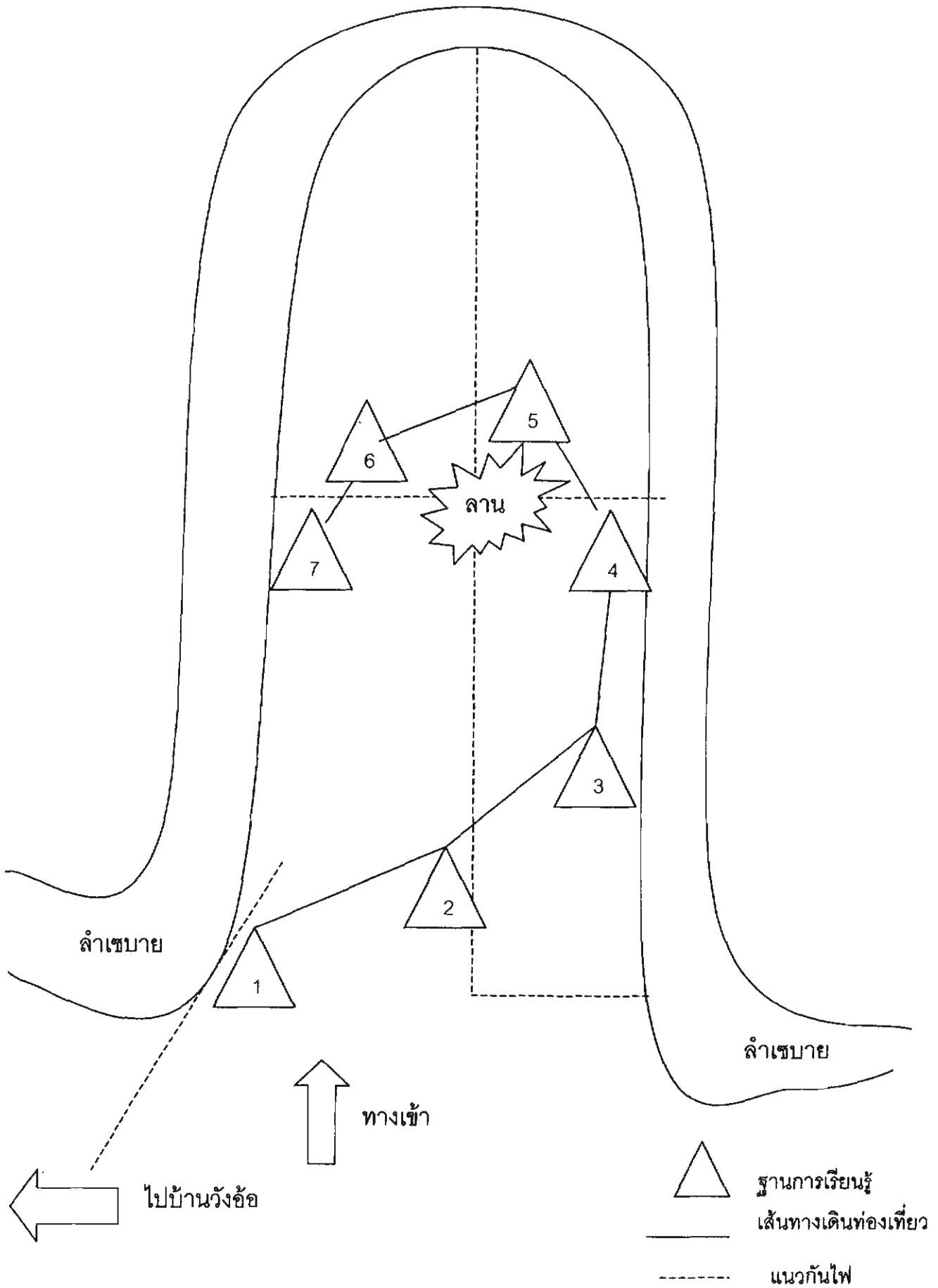
ลำเซบาย

ทางเข้า

ไปบ้านวังอ้อ

- △ ฐานการเรียนรู้
- เส้นทางเดินท่องเที่ยว
- - - แนวกันไฟ

เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ เส้นทางที่ 3

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินกิจกรรมในโครงการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอันเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ 1. เพื่อทำการศึกษาและสำรวจศักยภาพ ข้อจำกัดของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่เหมาะสมที่จะนำมาจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 2. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านวังอ้อ 3. เพื่อเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้แก่ชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่คล้ายคลึงกับชุมชนบ้านวังอ้อ 4. เพื่อสร้างให้ชุมชน นักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกในการดูแลทรัพยากรป่า 5. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน จากการเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ ศึกษาดูงาน รวมทั้งการทดลองปฏิบัติของคณะผู้วิจัย 42 คน และชาวบ้านในหมู่บ้านวังอ้อ สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ศึกษาและสำรวจศักยภาพ ข้อจำกัดของแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

จากการศึกษาวิจัยพบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบ้านวังอ้อ คือ ป่าดงใหญ่ซึ่งมีศักยภาพในระดับปานกลางเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีสมุนไพร ต้นไม้ สัตว์ป่าขนาดเล็ก เช่น นก กระรอก กระแต ไก่ป่า ฯลฯ หลากหลายชนิด พื้นที่รอบป่าติดกับลำเขาบายมีเกาะแก่งที่สวยงาม สะอาด หาดทรายขาว น้ำใส เป็นป่าที่ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาจากป่าที่ถูกทำลายจนกลับฟื้นคืนมาซึ่งมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ มีกฎระเบียบของป่าชุมชนที่ชาวบ้านช่วยกันเขียนขึ้นมาแล้วปฏิบัติตาม ภายในป่ามีร่องรอยของการถูกทำลาย เช่น เตาเผาถ่านขนาดใหญ่ ตอต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ถูกตัด สิ่งอำนวยความสะดวกภายในป่ามี ถนน ศาลาชมวิวกักฝ่อน ป้ายสื่อความหมาย พื้นที่กางเต็นท์ ชุมนดอกเห็ด ห้องน้ำ ตุ่มใส่น้ำ ฯลฯ ซึ่งมีลักษณะกลมกลืนกับธรรมชาติและสภาพพื้นที่ การเดินทางเข้าถึงพื้นที่สะดวกสบาย ระยะทางประมาณ 33 กิโลเมตรจากตัวจังหวัด และ 3 กิโลเมตรจากตัวหมู่บ้านถึงป่าชุมชนดงใหญ่ ภายในป่ามีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

ข้อจำกัดของป่าดงใหญ่บ้านวังอ้อก็คือ การที่สามารถเปิดรับนักท่องเที่ยวได้ในฤดูปลายฝนต้นหนาวและฤดูร้อน เนื่องจากถ้าเป็นฤดูฝนป่าจะชื้นมาก ลำเขาบายจะขุ่นเลนน้ำไม่ได้ ส่วนเรื่องไม่มีไฟฟ้าชาวบ้านถือว่าดี เพราะทำให้บรรยากาศของป่าเป็นป่าจริง ๆ ต้องใช้เทียน คบไฟ ชี้อัดทำให้เกิดแสงสว่าง

จุดเด่นอีกอย่างของบ้านวังอ้อก็คือ ชุมชน ชาวบ้านมีความเข้มแข็งและสามัคคี มีกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายและยังคงอยู่แสดงให้เห็นถึงการทำงานที่จริงจังและสามัคคีกันในชุมชน จึงทำให้ป่าบ้านวังอ้อมีความน่าสนใจและน่าศึกษาเรียนรู้

รูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากการศึกษาวิจัยพบว่ารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว คือ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติและการพักผ่อนในป่า โดยแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวไว้ 5 กลุ่ม คือ 1. นักศึกษา 2. ประชาชนทั่วไป 3. ผู้มาศึกษาดูงาน 4. เด็กและเยาวชน 5. ผู้มาพักผ่อน แบ่งการจัดการเป็น 2 รูปแบบ คือ แบบที่ 1. เข้ามาเย็นกลับ แบบที่ 2. พักค้างแรม เส้นทางเดินป่า 7 ฐานความรู้ คือ 1.ฐานแผนที่ 2.ฐานอนุรักษ์ไม้ป่า 3.ฐานสมุนไพร 4.ฐานทำลาย 5.ฐานอนุรักษ์ป่าชุมชน 6.ฐานถ้ำวิไล 7.ฐานลำเขาบาย แต่ละกลุ่มบุคคลแต่ละรูปแบบจะมีการต้อนรับและการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

รูปแบบจะไม่ตายตัวสามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์และเงื่อนไขของเวลาได้ แต่ที่สำคัญก็คือการให้ความรู้ ความบันเทิง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกของผู้มาเยือนให้มีความรู้ ความเข้าใจ ความผูกพันกับป่าเป็นหัวใจหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อ

การเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับชุมชนที่มีศักยภาพใกล้เคียงกับชุมชนบ้านวังอ้อ

จากการติดตามและสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องพบว่า มี 2 ชุมชนที่เข้ามาศึกษาดูงาน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนบ้านวังอ้อและนำรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับชุมชนของตน คือ บ้านหนองเหล่า ตำบลหนองเหล่า และบ้านทัน ตำบลแดงหม้อ อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

ปัญหา อุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยพบว่าปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านวังอ้อสามารถแยกได้ 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านตัวบุคคล

1.1 วิทยากรประจำฐานบางคนยังขาดความรู้ในเรื่อง ชื่อ คุณสมบัติของพันธุ์ไม้และสมุนไพร เมื่อนักท่องเที่ยวถามขณะเดินป่าจึงขาดความมั่นใจที่จะตอบคำถาม

1.2 หน่วยงานของตำบลและอำเภอยังไม่ให้ความสำคัญที่จะช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเดินป่าจะเป็นคนนอกพื้นที่เป็นส่วนใหญ่

1.3 คำวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่เหมาะสม รุนแรง ของนักท่องเที่ยว นักวิชาการบางท่านต่อความรู้สึกของชาวบ้าน เช่น ทำไปทำไมไม่ได้คำตอบแทนทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกกดดัน โกรธ เสียกำลังใจ

1.4 ในฤดูกาลทำนาซึ่งเป็นช่วงเปิดการท่องเที่ยวมักจะมีกลุ่มของชุมชนอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน บางครั้งปฏิเสธไม่ได้ทำให้ทีมงานบ้านวังอ้อเหนื่อยมากและต้องแบ่งเวลามาต้อนรับนักท่องเที่ยว

2. ด้านกระบวนการวิธีการ

2.1 การประสานงานจากบุคคลภายนอกกับคณะทำงาน องค์กรชุมชนในพื้นที่ที่มีความไม่สะดวก เนื่องจากต้องติดต่อโดยใช้โทรศัพท์มือถือบางครั้งติดต่อได้ บางครั้งติดต่อไม่ได้จึงทำให้การนัดหมายแบบกระชั้นชิดทำไม่ได้

2.2 คณะนักท่องเที่ยวหรือผู้มาศึกษาดูงานมักมาไม่ตรงเวลาที่นัดหมาย ทำให้ชาวบ้านเสียเวลารอและขั้นตอนการต้อนรับ การเดินป่าต้องเปลี่ยนแปลงทำให้กระชับสอดคล้องกับเวลาที่เหลือ เช่น ต้องตัดการเดินป่าบางฐานความรู้ออกไปทำให้การท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์

2.3 เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากกว่าปกติทำให้สินค้าที่ทำจากชุมชน เช่น ตะกร้าไม้ไผ่ เครื่องจักรสานอื่น ๆ มีปริมาณไม่เพียงพอแก่ความต้องการและยังไม่มี ความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ของชุมชน

2.4 การทิ้งขยะ การเด็ดดอกไม้ การนำพืชสมุนไพรออกจากป่า

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านตัวบุคคล

1.1 ให้มีการฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้เรื่องพันธุ์พืช สมุนไพรและชื่อพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ โดยเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้รู้ในชุมชนรวมทั้งเยาวชนที่ค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับนักท่องเที่ยว

1.2 ประสานงาน แจกเอกสารประชาสัมพันธ์และแจ้งในที่ประชุมของหน่วยงานระดับอำเภอ อบต. ถึงความก้าวหน้าของการจัดการท่องเที่ยวเป็นระยะ ๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม

1.3 ชุมชน ชาวบ้านต้องฝึกความอดทนต่อคำพูด เสียงวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ ที่ทำให้เสียกำลังใจ และนำสิ่งเหล่านั้นมาพิจารณาดูว่าสามารถแก้ไขอย่างไร ได้หรือไม่ ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ชุมชนของตนและใช้กระบวนการพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนเป็นทาง แก้ปัญหาและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งการบอกนักท่องเที่ยวถึงวัตถุประสงค์ของการเปิดป่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ เน้นการสร้างตระหนักรู้ในการดูแลทรัพยากรป่าและการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.4 ในฤดูกาลทำนาถ้าปฏิเสธการศึกษาดูงานไม่ได้ จำเป็นต้องใช้รูปแบบการต้อนรับที่เป็นกลุ่ม เยาวชนทั้งหมด รวมทั้งการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวด้วย ในช่วงเวลาของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

คณะกรรมการชุมชนและเยาวชนร่วมกันแลกเปลี่ยนกับผู้มาศึกษาดูงาน ในช่วงฤดูกาลทำนาควรระบุช่วงเวลาที่จะสะดวกในวันหยุดราชการ

2. ด้านกระบวนการวิธีการ

2.1 การติดต่อประสานงานกับบุคคลภายนอกควรเพิ่มหมายเลขโทรศัพท์พื้นฐานภายในหมู่บ้านที่สามารถฝากข้อความให้รายละเอียดการท่องเที่ยวได้ เช่น บ้านผู้นำชุมชนหรือศูนย์สาธิตการตลาด ซึ่งมีคนอยู่ประจำ

2.2 ในการเตรียมการต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวจำเป็นต้องวางแผนสำรองไว้ด้วย ถ้าคณะนักท่องเที่ยวมาไม่ตรงเวลานัดหมาย

2.3 ผลผลิตสินค้าของชุมชนที่มีไม่มากนักและไม่หลากหลายควรจะประสานงานกับชุมชนข้างเคียงที่มีสินค้าหลากหลายนำมาจำหน่ายที่ศูนย์สาธิตการตลาดของหมู่บ้าน โดยเฉพาะของที่ระลึกที่ขึ้นไม่ใหญ่มาก เช่น ผ้ากาบบัว เครื่องจักสาน กระเป๋า สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเครือข่ายป่าและชุมชนข้างเคียง สร้างความช่วยเหลือซึ่งกันและกันขึ้นใน เครือข่ายชุมชน

2.4 ต้องทำความเข้าใจ ชี้แจงกฎระเบียบในการเดินป่าให้ชัดเจน รวมทั้งข้อห้ามต่างๆ และบทลงโทษ ให้นักท่องเที่ยวรับทราบและคำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

สิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการวิจัย

ชาวบ้าน

1. ชุมชนมีพัฒนาการการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เช่น กระบวนการวิธีการนำเสนอข้อมูลของป่าชุมชนในฐานต่าง ๆ ภายในป่า การต้อนรับนักท่องเที่ยว ฯลฯ

2. มีความสามัคคี เข้มแข็ง ร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นหัวใจของการทำงานวิจัยอย่างมีส่วนร่วม

3. ได้รู้จักคำว่าวิจัยและให้ความสำคัญกับงานวิจัยมากเนื่องจากในอดีตจะทำกิจกรรมต่างๆ แบบลองผิด ลองถูก ไม่มีขั้นตอนกระบวนการ แต่งานวิจัยทำให้รู้ว่าการที่จะค้นหาความจริงสิ่งที่ถูกต้อง มีวิธีการทำอย่างไร มีการทดลองพิสูจน์จนแน่ใจจึงนำมาปฏิบัติ

4. ชาวบ้านได้เรียนรู้บริบทของชุมชนของตัวเองอย่างละเอียดจากงานวิจัย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นทีมจดบันทึกและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและป่าชุมชนของตน

5. ชาวบ้านกล้าพูดและกล้านำเสนอความคิดเห็นของตนต่อที่ประชุม

6. ได้เกิดกลุ่มทำงานซึ่งบางคนไม่เคยสนใจที่จะทำงานส่วนรวมเกิดขึ้นมากมาย จะพบว่า นักวิจัยสุดท้ายแล้วจากอาสาสมัคร 8 คน พอจบโครงการมีทั้งหมด 42 คน

7. เยาวชนในหมู่บ้านเกิดความกระตือรือร้นและสนใจที่จะเข้าร่วมกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก โดยการขอให้มีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และพยายามท่องเที่ยวตามฐานต่างๆ รวมทั้งการฝึกฝนค้นคว้าจากหนังสือเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นมัคคุเทศก์

8. ได้เห็นความร่วมมือจากโรงเรียน อบต. ผู้นำชุมชนในท้องถิ่นที่ให้ความสนใจในการที่จะผลักดันและต่อยอดโครงการให้เป็นที่รู้จักและดำเนินงานไปได้อย่างยั่งยืน โดยการมีโครงการที่จะสนับสนุนงบประมาณในส่วนให้โรงเรียนในชุมชนได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษารวมชาติที่ป่าชุมชนบ้านวังอ้อ

9. ได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนอื่น

10. ได้มีโอกาสได้หันกลับมาวิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนเพื่อเสริมจุดอ่อนและรักษาจุดแข็งของตัวเองไว้

11. เกิดความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชนจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ หากไม่มีการวางแผนและศึกษาอย่างรอบคอบ

ทีมวิจัย

1. เกิดการนำความแตกต่างของแต่ละบุคคล แต่ละความคิดมาแลกเปลี่ยนและพัฒนาเป็นความรู้ใหม่

2. งานวิจัยสามารถขยายผลทางความคิดและเนื้อหาออกสู่ประเด็นอื่นได้ เช่น ขณะทำงานวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวทีมวิจัยบางส่วนก็จะอยากให้นำการท่องเที่ยวป่าชุมชนและองค์ความรู้ที่ค้นพบเข้าไปสอนและทำกิจกรรมกับเด็กนักเรียน จึงอยากจะรู้ว่าจะนำเข้าไปอย่างไรจึงจะได้ผลในเรื่องของการสร้างจิตสำนึกของการรักและหวงแหนป่าของชุมชน

3. ทำให้การทำงานรู้จักการวางแผนและสรุปงานในแต่ละกิจกรรม เห็นประโยชน์และนำมาแก้ไขในการทำงานครั้งต่อไป

4. เห็นความสำคัญของการฝึกความอดทน อดกลั้น เมื่อมีการวิพากษ์วิจารณ์ที่ไม่ถูกใจ เน้นการแลกเปลี่ยนไม่ใช่ เวที ได้วาทีกัน

5. เกิดการเรียนรู้และเป็นโอกาสให้ได้ทำงานที่ฝึกเป็นวิชาการผสมกันไปกับการปฏิบัติการ

6. เชื่อมมันและทำให้เกิดความคาดหวังภูมิใจในเนื้องานที่ทำว่าจะไม่เป็นขยะทางวิชาการเป็นงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ได้ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย

7. ได้มีโอกาสค้นพบศักยภาพของชาวบ้านหลายคนที่มีความสามารถและความรู้ในพื้นที่ในเรื่องการทำงานวิจัย

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

1. ควรทำการวิจัยเรื่องการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเส้นทางเดียวกัน เพื่อเชื่อมโยงให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เชื่อมโยงและมีความหลากหลายเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว
2. ควรพัฒนาเยาวชนในหมู่บ้านให้มีความสามารถเป็นยุวมัคคุเทศก์ ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดและทำกิจกรรมสันตนาการต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ควรผลักดันให้โรงเรียน ครู จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนในการดูแลอนุรักษ์ป่า
4. ควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนในด้านวิชาการ เช่น ความรู้เรื่องสมุนไพร ความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น เพื่อให้มีองค์ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นในชุมชน

บรรณานุกรม

- กถกร ชินะวงศ์. 2543. **อัตลักษณ์ท้องถิ่นกับกลไกการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.**
วารสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย :ปีที่ 3 (ฉบับที่ 2).
มีนาคม - เมษายน 2543 (13-15)
- จิระวัฒน์ ญาณโสภณ. 2543. **การตลาดกลยุทธ์สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.**
วารสารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย. ปีที่ 3 (ฉบับที่ 2).
มีนาคม - เมษายน 2545. (9-12)
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2543. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง.** พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ปรีศนี ทิพย์รักษา, ผู้แปล. 2543. **ป่าไม้กับการบรรเทาความยากจน : ประสบการณ์จากเอเชีย** โดย ดร.โรเบิร์ต พิชเชอร์. เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องบทบาททรัพยากรป่าไม้กับการบรรเทาปัญหาความยากจน :14 ธันวาคม 2543. (อัดสำเนา)
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2543. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่า.** กรอบคิด ข้อจำกัด และการวิเคราะห์ทางเลือก. **วารสารป่ากับชุมชน.** ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วีระวัฒน์ ปทุมสโร (บรรณาธิการ) :2540. **การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.** พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์ดอกเบี๋ย :127 - 130.
- ศรีเพ็ญ ดุรงค์เดช. 2539. **หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน.**
วารสารป่ากับชุมชน. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาค เอเชีย แปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ปีที่ 3 (ฉบับที่ 6) . มิถุนายน 2539 : 18-20 .
- สินธุ์ สโรบล. มปป. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : เส้นทางสู่ความเข้มแข็งของชุมชน.**
(อัดสำเนา)

สุรศักดิ์ ภาคผล. 2538. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. เอกสารประกอบโครงการศึกษาดู
งานศูนย์วิจัยเกษตรสมุนไพรหุบเขาแรงคอย. กลุ่มพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต ตุลาคม 2538.
(อัดสำเนา)

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เจาะลึก

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทรัพยากรป่าพงไพรและการเปลี่ยนแปลง

- สภาพทรัพยากรป่าพงไพรในอดีต (สภาพอากาศ ลักษณะดิน ชนิดพันธุ์พืช ลักษณะความหลากหลายของพืชพันธุ์และสัตว์ป่า การใช้ประโยชน์จากป่า วิธีการดำรงชีพของชุมชน)
- สภาพทรัพยากรป่าพงไพร ยุคถูกทำลาย (ลักษณะความหลากหลายของพันธุ์และสัตว์ป่าที่หายไป สภาพดิน สภาพแหล่งน้ำ การใช้ประโยชน์จากป่า)
- สภาพทรัพยากรป่าพงไพรในปัจจุบัน (สภาพป่า ความหลากหลายของพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า ลักษณะและสภาพของดิน สภาพแหล่งน้ำ)
- สาเหตุแห่งการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ (ปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้ป่าพงไพรถูกทำลาย)

ส่วนที่ 2 ข้อมูล วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม

- วัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมของชุมชน
- ความเชื่อที่เกี่ยวกับป่า ต้นไม้ สัตว์ป่า
- พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดจากความเชื่อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการก่อตัวและพัฒนาการของคณะกรรมการป่าชุมชนพงไพร

- สาเหตุที่ทำให้เกิดแนวคิดในการดูแลรักษาป่า
- การรวมตัวของแกนนำ (วิธีการก่อตั้งคณะกรรมการ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการความร่วมมือของชุมชน)
- การยอมรับของชุมชน
- ผลจากการที่ได้ไปศึกษาดูงาน
- ผลจากการที่คนมาศึกษาดูงาน
- แหล่งงบประมาณที่ได้รับ
- หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนระยะแรก
- ความภูมิใจสูงสุดในการทำงาน
- ผลที่เกิดจากการดูแลรักษาป่าในส่วนตัว

ส่วนที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการป่าชุมชน

- รูปแบบการบริหารจัดการป่าชุมชน (รูปแบบ การเลือกคณะกรรมการ ผู้นำ)
- การประชุม (กรรมการกับสมาชิก ระยะเวลาในการประชุม)
- การกำหนดการใช้ประโยชน์จากป่า (กฎระเบียบข้อที่มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น)
- ปัญหาอุปสรรคในระยะแรก
- วิธีการแก้ไข
- ผลการแก้ไข
- เทคนิคการทำงานของชุมชน
- โครงสร้างอำนาจในการบริหาร (กลุ่มผู้นำภายในชุมชน ภายนอกชุมชน ผลประโยชน์ อำนาจการตัดสินใจ)
- ความสัมพันธ์ของคน ป่า และสัตว์ป่า (ความสามารถในการดำเนินงานที่มีความสำคัญ ทำให้คนอยู่ร่วมกันกับป่าและสัตว์ได้)
- กฎระเบียบของป่าชุมชนคงใหญ่ (การได้มาของกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อควรปฏิบัติ)

ส่วนที่ 5 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมป่าชุมชน

- การร่วมแสดงความคิดเห็น / ความต้องการของชุมชน (การแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม การเสนอความคิดเห็นต่อคณะกรรมการ)
- การร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม (การลาดตระเวน การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การต้อนรับคนมาดูงาน การบริจาคสิ่งของ)
- การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากกิจกรรม (ประโยชน์ทางตรง ประโยชน์ทางอ้อม)
- การมีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบ (การเปลี่ยนแปลงของกฎระเบียบ การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก)

ส่วนที่ 6 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

คู่มือการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว
(Ecotourism Site Analysis Form)

คำอธิบายคู่มือ

- คู่มือจัดทำขึ้นเพื่อเป็นบรรทัดฐานและกรอบในการตัดสินใจในการประเมินแหล่งท่องเที่ยว คู่มือนี้ใช้ร่วมกับ แบบฟอร์มบันทึกการ - 1 “ การวิเคราะห์ประเภทแหล่งเที่ยวนันทนาการ ตามหลักเกณฑ์ของ Recreation Opportunity Spectrum และศักยภาพของทรัพยากรนันทนาการ “
- วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการจำแนกเขตการจัดการพื้นที่และเสนอแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว แหล่งนันทนาการหรือแหล่งศึกษาธรรมชาติ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับที่ตั้งและขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยว

- การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขตและที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว ให้เก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้
 - ชื่อแหล่งท่องเที่ยว
 - แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง (รัศมี 10 กม.)
 - ชื่อพื้นที่อนุรักษ์
 - ที่ตั้ง ได้แก่ ตำบล อำเภอ จังหวัด
 - ขอบเขตแหล่งท่องเที่ยว
 1. เก็บตำแหน่งขอบเขตแหล่งท่องเที่ยว เป็นพิกัด UTM จาก GPS อย่างน้อย 4 แห่ง
 2. ถ้าเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ให้เก็บตำแหน่งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดทางและตลอดเส้นทางเป็นระยะๆให้ห่างกันไม่เกิน 500 เมตร โดยประมาณ
- สเกทซ์ขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยว / เส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ทำกรประเมิน (หมายถึงจุดที่วัดตำแหน่งขอบเขต ลงในภาพสเกทซ์ด้วย) ขอบเขตของแหล่งท่องเที่ยวหมายถึงบริเวณที่ตั้งของทรัพยากรหลัก (Key resource) และครอบคลุมบริเวณที่นักท่องเที่ยวใช้ประโยชน์ sinประกอบกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรท่องเที่ยวหลักนั้น

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

1. กลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว () แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ () แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
2. ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ให้เลือกหัวข้อที่ตรงมากที่สุด
 - น้ำตก
 - ป่าไม้

☐ ทุงหญ้า	☐ ภูเขา/ เนินผา
☐ หน้าผา	☐ ถ้ำ
☐ ธรณีชั้นฐาน	☐ ลำน้ำ
☐ แอ่งน้ำ / อ่างเก็บน้ำ / ทะเลสาบ	☐ บ่อน้ำร้อน
☐ ชุมชน/ วัฒนธรรม	☐ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ
☐ พื้นที่พัฒนา/ เขตบริการ	☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. ลักษณะเด่นของพื้นที่ / ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์

.....

.....

.....

4. กิจกรรมที่สามารถดำเนินได้ในพื้นที่

- () เดินป่าศึกษาธรรมชาติ
- () ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรวัฒนธรรม

5. ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกที่ปรากฏในแหล่งท่องเที่ยว (เลือกทุกประเภทที่มี)

- ถนนลาดยาง / ซีเมนต์ มีทางระบายน้ำ
- ถนนดิน
- ลานจอดรถ บดอัด / ลาดผิว ไม่มีทางระบายน้ำ
- ทางเดินเท้าลาด / เสริมผิวทาง
- ทางเดินยกระดับ (board walk)
- สะพาน
- ม้านั่ง / เก้าอี้
- ศาลาชมวิว
- ระบบน้ำใช้
- ระบบกำจัดขยะ
- ห้องสุขา
- สำนักงานป้อมยาม
- ป้ายสื่อความหมาย

- เรือนแถวสำหรับผู้มาเยือน
- บ้านเดี่ยวสำหรับผู้มาเยือน
- พื้นที่ทางเดิน
- ร้านจำหน่ายของที่ระลึก
- ถนนลาดยางซีเมนต์ไม่มีทางระบายน้ำ
- ลานจอดรถ บดอัด/ ลาดผิว มีทางระบายน้ำ
- ลานจอดรถไม่มีการบดอัด/ลาดผิว
- ทางเดินเท้าไม่ลาด/ ไม่เสริมผิวทาง
- รั้ว/ ราวเกาะ
- ทำจุดเรือ/ แพ
- ชุ่มดอกเห็ด
- ไฟส่องสว่าง
- ดั่งขยะ
- ระบบบำบัดน้ำเสีย
- ห้องอาบน้ำ
- อาคารสนับสนุน เช่น โรงเก็บพัสดุ ฯลฯ
- ป้ายให้ข้อมูล / บอกทิศทาง
- ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
- เรือนแถวสำหรับเจ้าหน้าที่
- บ้านเดี่ยวสำหรับเจ้าหน้าที่
- ร้านอาหาร
- ส่วนประกอบอื่นๆโปรดระบุ.....

6. การบำรุงดูแลรักษาสิ่งอำนวยความสะดวก (ตามข้อ 5) และสภาพพื้นที่ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมต่อการใช้ประโยชน์

ระดับคะแนน	ตัวชี้วัด
1	ไม่มีการบำรุงรักษา หรืออยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก

2	บำรุงรักษาน้อย พบเห็นสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพพื้นที่ในสภาพทรุดโทรมมากกว่าร้อยละ 50
3	บำรุงรักษาปานกลาง พบเห็นสิ่งอำนวยความสะดวกในสภาพทรุดโทรมบ้างค่อนข้างน้อย ร้อยละ 20 - 50
4	บำรุงรักษาค่อนข้างดีถึงดี พบเห็นความทรุดโทรมค่อนข้างน้อย ร้อยละ 20 - 50
5	บำรุงรักษาดีมาก สภาพพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกอยู่ในสภาพดี สามารถและใช้สอยได้ดี

7. ความเหมาะสมของแบบอำนวยความสะดวกโดยภาพรวม

ระดับคะแนน 5 หมายถึงมีความเหมาะสมมาก และ 1 หมายถึงไม่มีความเหมาะสม

ระดับ	1	2	3	4	5
☐ ความเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่				
☐ ความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ / สภาพที่ตั้งของพื้นที่				
☐ ความปลอดภัย				
☐ ประโยชน์ใช้สอย				
☐ ความสะดวกในการบำรุงรักษา				
☐ ความอ่อนไหวต่อพฤติกรรมทำลาย (ยกต่อการทำลาย หมายถึง มีความเหมาะสมมาก)				
☐ การใช้วัสดุท้องถิ่น				
☐ การรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางศิลปะของท้องถิ่น				

8. ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว

8.1 สิ่งดึงดูดความสนใจในระยะสายตา / ความสวยงามของทรัพยากรท่องเที่ยว (attraction)

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ-ค่อนข้างต่ำ	1 ถ้ำน้ำที่ไม่มีน้ำไหลหรือไหลช้า/ จนถึงหยุดนิ่ง ไม่มีสภาพภูมิทัศน์ที่น่าสนใจ ประกอบหรือเป็นดินแฉะ/โคลนตลอดปี น้ำไม่ใสสะอาดมีสิ่งสกปรกหรือสารมลพิษปะปน และมีสภาพภูมิทัศน์แบบธรรมดาหรือไม่กลมกลืนกับธรรมชาติปรากฏอยู่ในสายตา
ปานกลาง	2 มีน้ำตกขนาดเล็ก หรือมีลำน้ำเล็กซึ่งสภาพภูมิทัศน์ค่อนข้างสวยงาม หรือ มีลำน้ำไหลรวดเร็วแต่สภาพภูมิทัศน์ธรรมดาไม่มีจุดเด่นสวยงาม หรือ มีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงามแต่ไม่โดดเด่น หรือ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และ/หรือ วัฒนธรรม แต่ มีสภาพภูมิทัศน์ที่ไม่สวยงาม/ โดดเด่น
สูง	3 มีสภาพแวดล้อมที่มีองค์ประกอบของ ทะเลสาบอ่างเก็บน้ำ หนองบึง ซึ่งสามารถประกอบกิจกรรมนันทนาการอย่างน้อย 2 ชนิด ภูเขาหรือเนินเขา และสภาพภูมิทัศน์ที่โดดเด่นสวยงามเป็นพิเศษ มีถ้ำ หรือมีลำน้ำที่มีน้ำไหล และมีน้ำตกสวยงามปรากฏอยู่ในสายตา หรือ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ/หรือวัฒนธรรมและมีสภาพภูมิทัศน์สวยงามประกอบ

8.2 สภาพภูมิอากาศ

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1 อุณหภูมิอากาศโดยเฉลี่ย ร้อน – ร้อนมาก (32 องศาเซลเซียสขึ้นไป) ไม่มีลมพัด อากาศไม่ถ่ายเท และร้อนชื้น
ปานกลาง	2 อุณหภูมิอากาศส่วนใหญ่ค่อนข้างร้อน (25-32 องศาเซลเซียสขึ้นไป) อากาศถ่ายเทได้ดี
สูง	3 อุณหภูมิอากาศเย็นสบาย (ต่ำกว่า 25 องศาเซลเซียส) มีลมอ่อนๆพัดอากาศถ่ายเทดี

8.3 ความอุดมสมบูรณ์ของสังคมพืช

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	สภาพป่าไม่อุดมสมบูรณ์ ปรากฏร่องรอยการทำลาย หรือความเสื่อมโทรมอย่างชัดเจน
ปานกลาง	2	สภาพป่าค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ มีร่องรอยการถูกทำลายบ้างเล็กน้อย สภาพป่าไม่เป็นตามธรรมชาติ (สวนป่า)
สูง	3	สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ ไม่มีร่องรอยการถูกทำลาย หรือการเสื่อมโทรมใดๆ ต้นไม้ขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ, มีพันธุ์ไม้ท้องถิ่นมีค่าหายาก ไกล่สูญพันธุ์ปรากฏ

8.4 ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่า

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	ไม่มีโอกาสพบเห็นสัตว์ป่าทั้งขนาดใหญ่ และขนาดเล็ก อาจพบนกบ้างบางชนิดที่พบเห็นทั่วไป ไม่เกิน 10 ชนิด ในการดูนกแต่ละครั้ง
ปานกลาง	2	มีโอกาสพบเห็นสัตว์ป่าขนาดเล็ก และนกไม่เกิน 20 ชนิด ในการดูนกแต่ละครั้ง
สูง	3	มีโอกาสพบเห็นสัตว์ป่าและร่องรอยทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่หรือสัตว์ใกล้สูญพันธุ์หรือนกจำนวนมากกว่า 20 ชนิด ในการดูนกแต่ละครั้ง

8.5 ขนาดของเนื้อที่สำหรับประกอบกิจกรรม/ พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	มีเนื้อที่จำกัดมาก ไม่สามารถพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานได้เพียงพอ
ปานกลาง	2	เนื้อที่ค่อนข้างจำกัด
สูง	3	มีเนื้อที่ค่อนข้างมาก สามารถรองรับการขยายตัวได้ในอนาคต

8.5 ร่มเงาจากต้นไม้ (shade)

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	ไม่มีร่มเงาจากไม้สูงใหญ่
ปานกลาง	2	มีร่มเงาบ้าง 20- 40 จากไม้สูงใหญ่ไม่ผลัดใบ หรือ มีร่มเงาปกคลุมมากกว่า 40 แต่เป็นไม้ผลัดใบ
สูง	3	มีร่มเงาของไม้ไม่ผลัดใบ มากกว่า 40

8.6 พืชปกคลุมดิน (plant cover)

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	ชนิดพืชคลุมดินไม่หลากหลายและไม่หนาแน่น (น้อยกว่า 30 เปอร์เซ็นต์) แต่สามารถปรับปรุงแก้ไขได้
ปานกลาง	2	ชนิดพืชคลุมดินหลากหลายและความหนาแน่นค่อนข้างดี (30 - 80 เปอร์เซ็นต์) หรือชนิดพืชมีความหลากหลายดีแต่ความหนาแน่นยังไม่ดีนัก (น้อยกว่า 30 เปอร์เซ็นต์)
สูง	3	ชนิดพืชคลุมดินมีความหลากหลายดีมากและความหนาแน่นสูง (มากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์)

8.7 หาดทรายหรือชายฝั่งตั้งแต่ระดับน้ำขึ้นไป 20 เมตร

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	โคลน หิน
ปานกลาง	2	กรวด
สูง	3	ทราย

8.8 ความพยายามของหาดหรือบริเวณชายฝั่งที่สามารถประกอบกิจกรรมได้

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	ยาวน้อยกว่า 10 ม.
ปานกลาง	2	ยาว 10 – 15 ม.
สูง	3	ยาวมากกว่า 50 ม.

8.9 สีของน้ำและความขุ่น (color and turbidity)

ระดับคะแนน		ลักษณะบ่งชี้
ต่ำ	1	ขุ่นจัด มีสีน้ำตาลแก่ มองเห็นในระยะไม่เกิน 10 ซม.
ปานกลาง	2	ขุ่นแต่มองเห็นในระยะไม่เกิน 1 เมตร และเมื่อตักขึ้นมาดูยังมีความใส
สูง	3	ใสมองเห็นในระยะลึก 1 เมตร

ตอนที่ 3 การประเมินปัจจัยสำหรับจำแนกประเภทของแหล่งนันทนาการตามหลักการของ ROS

9. ปัจจัยเกี่ยวกับการเดินทางและการเข้าถึง (Accessibility)

9.1 ความยากง่ายในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	ง่ายและสะดวกมาก
2	ค่อนข้างง่าย
3	ค่อนข้างยาก
4	ลำบาก
5	ลำบากมาก

ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางจากจุดแรกที่เข้าถึงหมู่บ้านไปยังแหล่งท่องเที่ยวประมาณ.....นาที

9.2 ชนิดและระยะทางของเส้นทางที่ไปสู่แหล่งท่องเที่ยว (เริ่มต้นบันทึกข้อมูลจากจุดแรกที่เข้าถึงพื้นที่หมู่บ้านไปยังแหล่งท่องเที่ยวหรือจุดเริ่มต้นเส้นทางเดินป่า)

ประเภทของเส้นทาง.....พาหนะ.....ระยะทาง.....เมตร / ก.ม

ประเภทของเส้นทาง.....พาหนะ.....ระยะทาง.....เมตร / ก.ม

ประเภทของเส้นทาง.....พาหนะ.....ระยะทาง.....เมตร / ก.ม

9.3 ประเภทของเส้นทางและพาหนะเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว (วิเคราะห์จากจุดเริ่มต้นเข้าหมู่บ้านถึงแหล่งท่องเที่ยว)

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	☐ ถนนไฮเวย์ คอนกรีตหรือลาดยาง 4 เลน ขึ้นไป มีเกาะกลางแบ่งถนนชัดเจน ☐ พาหนะทุกชนิด
2	☐ มีถนนลาดยาง 2 เลน มีไหล่ถนน ☐ ยานพาหนะได้ทุกชนิด
3	☐ ถนนลาดยางแคบ ไม่มีไหล่ถนน รถพ่วงวิ่งสวนกันได้ หรือเป็นถนนลูกรังเข้า/ออกได้ทุกฤดูกาลและ/ หรือเส้นทางเดินเท้า ☐ ยานพาหนะทุกประเภท ยกเว้นรถบัสนขนาดใหญ่
4	☐ ถนนลูกรังที่ไม่สามารถเข้า-ออกได้ทุกฤดูกาลและหรือ ถนนดินที่ใช้พาหนะที่ไม่ใช้เครื่องยนต์และ/ หรือ เส้นทางจักรยาน และ/ หรือ เส้นทางเดินเท้า
5	☐ ไม่มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง ต้องเดินเท้ามากกว่า 1500 เมตร เส้นทางเดินเท้าที่ไม่มีการพัฒนา

9.4 ระดับการพัฒนาของเส้นทางที่ไม่ใช้ยานยนต์ (ถ้าไม่มีปรากฏ ไม่ต้องนำมาพิจารณา)

- เส้นทางเดินที่มี
- พัฒนาอย่างมาก ระยะทาง.....เมตร
 - พัฒนาบ้าง ระยะทาง.....เมตร
 - พัฒนาน้อยมากถึงไม่พัฒนา ระยะทาง.....เมตร

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	เส้นทางเดินเท้า/ จักรยานที่พัฒนาแล้วอย่างมาก พบมากกว่าร้อยละ 80 ของระยะทางเส้นทางทั้งหมดเดินสะดวกและง่ายต่อคนทุกกลุ่มทุกวัย
2	เส้นทางเดินเท้า/ จักรยานที่พัฒนาแล้วอย่างมาก พบตั้งแต่ร้อยละ 50 –80 ของระยะทางเส้นทางทั้งหมด
3	เส้นทางเดินเท้า/จักรยานที่พัฒนาแล้วอย่างมาก พบน้อยกว่า ร้อยละ 50 และ/หรือ เป็นเส้นทางที่พัฒนาบ้าง พบประมาณร้อยละ 50 หรือน้อยกว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกในการป้องกันอันตรายจากการเดินทางบนเส้นทาง เช่น ขึ้นบันได รวเกาะ
4	เป็นเส้นทางที่มีการพัฒนาบ้าง พบมากกว่า ร้อยละ 50 ของระยะทางทั้งหมด
5	เส้นทางเท้าที่ไม่ได้รับการพัฒนามากกว่าร้อยละ 80 (ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่นไม่ได้ลาดพื้นผิวและทำลายสิ่งอำนวยความสะดวก ประเภทสะพาน หรือราวเกาะได้) เส้นทางไม่ชัดเจน ขนาดเล็ก นักท่องเที่ยวต้องดูแลความปลอดภัยด้วยตนเอง

9.5 ระยะทางของเส้นทางเดินเท้า วิเคราะห์จากจุดสุดท้ายที่รถเข้าถึง

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	เดินทางถึงแหล่งท่องเที่ยวระยะทางน้อยกว่า 20 เมตร จากที่จอดรถ
2	การเดินทางไม่เกิน 100 เมตรจากบริเวณที่จอดรถ
3	การเดินทางไม่เกิน 1,500 เมตร
4	การเดินทางมีระยะทางมากกว่า 1,500เมตร จากบริเวณที่จอดรถ
5	ต้องเดินเท้าไปบนเส้นทางเดินที่ไม่ได้พัฒนา มีระยะทางการเดินมากกว่า 1,500 เมตร

10. ความเป็นธรรมชาติและการพัฒนาพื้นที่

10.1 ระดับความเป็นธรรมชาติและรูปลักษณะการพัฒนา

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	ความเป็นธรรมชาติน้อยมาก มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติอย่างเห็น

	ได้ชัดเจน (บอกได้ถึงความเป็นธรรมชาติอย่างชัดเจน) ไม่กลมกลืนและเป็น การพัฒนาอย่างถาวร ระดับการพัฒนาสูง- สูงมากเนรูบบ
2	ยังมีความเป็นธรรมชาติบ้าง แต่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ และ/ หรือสร้างเลียนแบบธรรมชาติ มีการพัฒนาแบบถาวรมากกว่า ร้อยละ 80 แต่กลม กลืนกับธรรมชาติ ระดับของการพัฒนาปานกลาง- สูง มีสิ่งอำนวยความสะดวก พื้นฐานที่จำเป็นและเพื่อความสะดวกสบาย
3	มีสภาพความเป็นธรรมชาติค่อนข้างสูง แต่ยังมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนธรรมชาติ อยู่บ้างซึ่งยังพบเห็นการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวในลักษณะทั้งถาวร และไม่ถาวรหรือกึ่งถาวร โดยสัดส่วนการพัฒนาที่ไม่ถาวรมีสูงกว่า การพัฒนาอยู่ ในระดับปานกลาง
4	ความเป็นธรรมชาติสูง มีการปรับเปลี่ยนธรรมชาติบ้างแต่น้อยมาก แทบไม่ สามารถระบุได้ มีการปรับเปลี่ยนในลักษณะไม่ถาวร สามารถกลับคืนสู่ความเป็น ธรรมชาติได้ไม่ยาก
5	ความเป็นธรรมชาติสูง ไม่มีสิ่งใดแปลกปลอม ไม่มีการพัฒนาใดๆ เว้นแต่เส้นทาง ที่เข้าถึงซึ่งยังคงความเป็นธรรมชาติ (เส้นทางที่ไม่มีการพัฒนา)

10.2 ขนาดเนื้อที่ที่มีการพัฒนา

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	ขนาดเนื้อที่ที่มีการพัฒนามีมากกว่า ร้อยละ 50 ของเนื้อที่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง หมด
2	ขนาดของเนื้อที่ที่มีการพัฒนาประมาณร้อยละ 21 – 50
3	ขนาดของเนื้อที่ที่มีการพัฒนาประมาณร้อยละ 11 – 20
4	ขนาดของเนื้อที่ที่มีการพัฒนาประมาณร้อยละ 10 หรือน้อยกว่า แต่ยังพบเห็น พื้นที่ที่มีการพัฒนาอยู่
5	ไม่มีพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นและเพื่อความสะดวกสบายมาก สำหรับคนทุกประเภท
2	สะดวกสบายปานกลาง – มาก เน้นสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ป้องกันอันตรายแก่นักท่องเที่ยว และความสะดวกสบาย เช่น ห้องสุขา ศาลานั่งพักผ่อน ถึงชยะ
3	เน้นความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวและป้องกันผลกระทบต่อพื้นที่ เช่นราวเกาะ สะพานข้ามน้ำ ถึงชยะ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นและจำกัดจำนวน
4	เน้นการป้องกันผลกระทบต่อพื้นที่ และป้องกันอันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวบ้าง
5	ไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เว้นแต่แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเส้นทางเดินป่า อาจจะพบสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทป้ายสื่อความหมายในบริเวณจุดเริ่มต้นเส้นทางและจุดปลายทาง

11. ปัจจัยโอกาสพบปะผู้คน (Social Encounter) วัดจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่พบเห็นในแหล่งท่องเที่ยว ขณะทำการวิเคราะห์โดยประมาณจำนวน.....คนกลุ่ม ระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....นาที (อย่างน้อยต้องใช้เวลาอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประมาณ 20 นาที)

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	พบเห็นบ่อยครั้งมาก ประมาณมากกว่า 50 กลุ่มต่อชั่วโมง
2	พบเห็นบ่อยประมาณ 30-50 กลุ่มต่อชั่วโมง
3	พบเห็นบ้างประมาณ 11-20 กลุ่มต่อชั่วโมง
4	พบเห็นน้อยประมาณ 2-10 กลุ่มต่อชั่วโมง
5	ไม่พบเห็นเลย หรือน้อยกว่า 2 กลุ่ม

12. ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

12.1 การพบเห็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ประกอบกิจกรรมไม่เหมาะสม (กิจกรรมที่ขัดกับหลักการการจัดการพื้นที่อนุรักษ์กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมที่รบกวนนักท่องเที่ยวอื่น ๆ เป็นต้น)

ระดับคะแนน	ลักษณะบ่งชี้
1	พบเห็นมาก (มากกว่า 30% ของนักท่องเที่ยวที่ประกอบกิจกรรมในพื้นที่)
2	พบเห็นค่อนข้างมาก (ประมาณ 21 – 30% ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่ประกอบกิจกรรมในพื้นที่)
3	พบเห็นปานกลาง (ประมาณ 11 – 20 % ของนักท่องเที่ยวที่ประกอบกิจกรรมในพื้นที่)
4	พบเห็นประปราย (ประมาณ 1 – 10 % ของจำนวนนักท่องเที่ยวที่ประกอบกิจกรรมในพื้นที่)
5	ไม่พบเห็น

ผลกระทบจาก นักท่องเที่ยว/ จากกิจกรรมการใช้ประโยชน์จากป่าที่สังเกตเห็นได้ (visible impact) โดย 5 หมายถึงรุนแรงมาก และ 1 หมายถึง ปรากฏน้อยมาก - ไม่ปรากฏ

ผลกระทบที่ปรากฏ	ระดับ จาก การ ประเมิน					
	5	4	3	2	1	ไม่มีความเห็น
☐ พืชพรรณที่หัก / เด็ด						
☐ ลูกไม้ขนาดเล็กถูกเหยียบ						
☐ การปะปนของไม้ต่างถิ่น						
☐ สัตว์ป่าถูกรบกวน						
☐ ดินพังทลาย (เปอร์เซ็นต์รากไม้ไผ่ ร่องรอยการพังทลายของดิน)						
☐ สารแขวนลอยในน้ำ						
☐ ของเสียมมนุษย์						
☐ กลิ่นที่ไม่พึงประสงค์						
☐ การบดบังทัศนียภาพโดยสิ่งปลูกสร้าง						
☐ ความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ (ระหว่างกิจกรรมท่องเที่ยว)						

เที่ยวด้วยตนเอง)						
☐ ขยะ (ปริมาณ)						
☐ อื่นๆ						

ตอนที่ 4 การกำหนดเงื่อนไขที่เหมาะสมของการจัดการและใช้ประโยชน์พื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

- 14 กิจกรรมนันทนาการที่เหมาะสมกับพื้นที่ ตามลำดับ
 - 14.1
 - 14.2
 - 14.3

15. ระดับการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม โดยประมาณ (เลือกตอบเฉพาะประเภทการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมกับพื้นที่)
 - 15.1 สำหรับการใช้ประโยชน์ในลักษณะเข้าไป - เย็นกลับ คน / วัน
 - 15.2 สำหรับการใช้ประโยชน์ในลักษณะพักค้างแรมในบ้านพัก คน / คืน
 - 15.3 สำหรับการใช้ประโยชน์ในลักษณะตั้งค่ายพักแรม คน / คืน

16. ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ที่มีความเป็นไปได้ในการพัฒนา (พิจารณาจากข้อจำกัด)
สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว / ป้องกันผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์
 - 16.1 สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดกับผู้มาเยือน ๖๖.๕
 - 16.2 สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อการเรียนรู้และศึกษารวมชาติ ๖๖.๖
 - 16.3 สิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้กับผู้มาเยือน ๖๖.๗

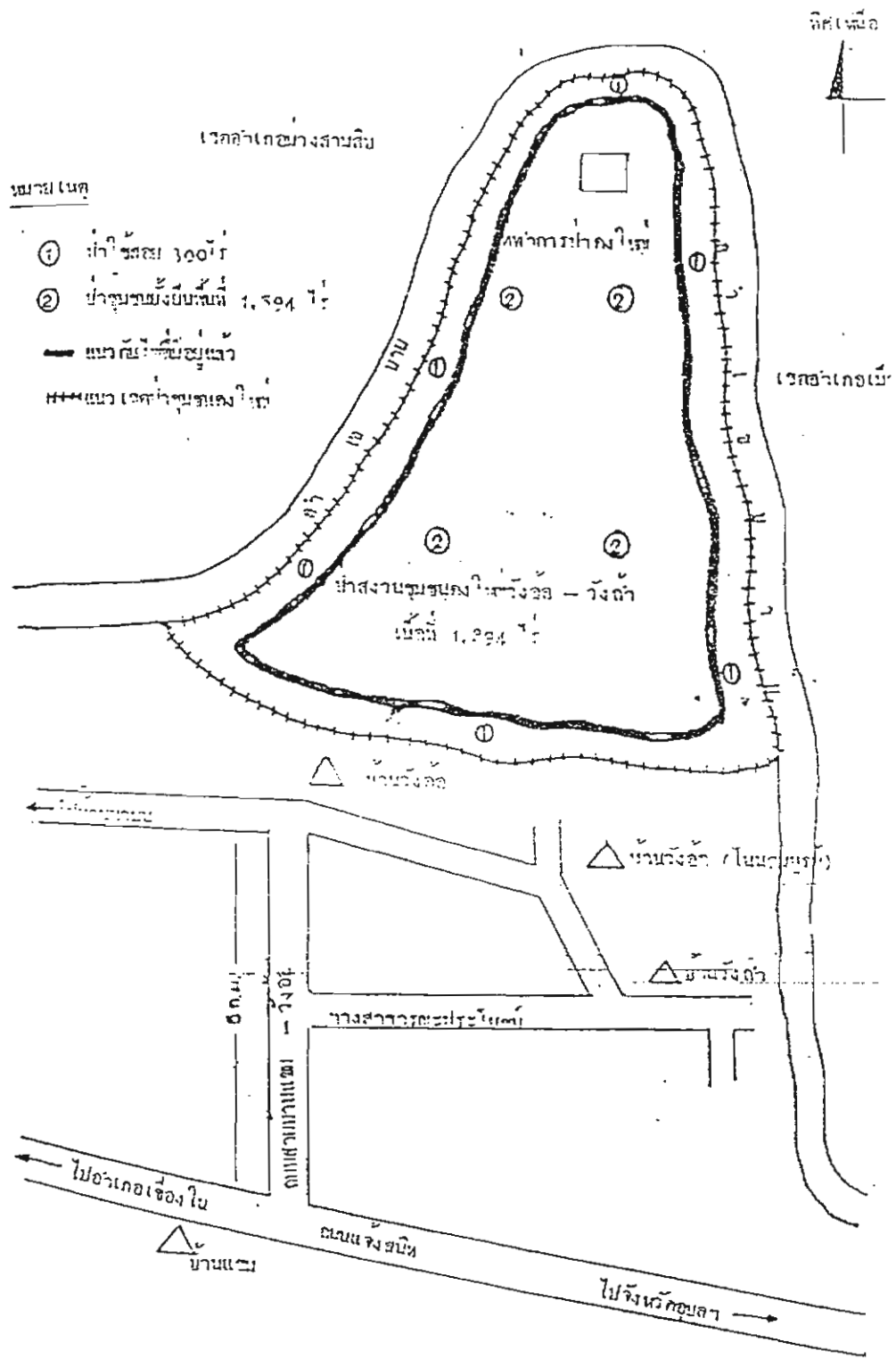
- 17 ข้อจำกัดในการพัฒนาพื้นที่ (ถ้ามี)

- 18 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาเรื่องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (เสถียร / ปัจจุบันเหมาะสมมากน้อยอย่างไร)

- 19 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการควบคุมดูแลการใช้พื้นที่ของนักท่องเที่ยว

- 21 ข้อเสนอแนะในการจัดการดูแลป้องกันผลกระทบจากนักท่องเที่ยว

- 22 แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งของป่าชุมชนวังอ้อ - วังคำ และการกำหนดพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์

ประวัตินักวิจัยหลัก

ชื่อ นางสาว กาญจนา ทองทั่ว

อายุ 41 ปี

การศึกษา ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปริญญาโท คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

ประสบการณ์การทำงาน

- นักวิชาการผลิตภัณฑ์อาหาร ศูนย์พัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง (ปี 2526-2530)
- อาจารย์พิเศษคณะเกษตรศาสตร์และอุตสาหกรรมเกษตร สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี (ปี 2530-2538)
- อาจารย์พิเศษคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ปี 2543-ปัจจุบัน)
- คณะทำงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) จังหวัดอุบลราชธานี (ปี 2540-2542)
- คณะทำงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) ภาค 6 (ปี 2540-2542)
- ทีมพัฒนาโครงการ กองทุนเพื่อสังคม จังหวัดอุบลราชธานี (SIF) (ปี 2542 – 2543)
- วิทยากรหลักสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดอุบลราชธานี (ปี 2542-2543)
- วิทยากรทบทวนมหาวิทยาลัยโครงการบัณฑิตอาสา (ปี 2542-2543)
- ผู้ประสานงานประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี
- คณะทำงานองค์กรชุมชนจังหวัดอุบลราชธานี ฝ่ายติดตามและประเมินผล สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- คณะกรรมการมูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต อุบลราชธานี (ปี 2535-ปัจจุบัน)
- เจ้าของธุรกิจร้านอุบลโฟโต้ (ปี 2530 – ปัจจุบัน)

ประวัติผู้ช่วยนักวิจัย

ชื่อ นางชุติมา จันทร์มณี

อายุ 37 ปี

การศึกษาปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์การทำงาน

- หัวหน้าศูนย์บริการ บริษัทดีทีแอสเอ็ม จำกัด (ฝ่ายวิศวกรรม) สาขาอุบลราชธานี (ปี2538 - 2540)
- ผู้ประสานงานอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ (ปอธ.)เขตเลือกตั้งที่ 6 โครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัดอุบลราชธานี (ปี 2542 – 2543)
- อาสาสมัครจัดการการเลือกตั้ง (อสต.) (ปี 2543)
- ทีมพัฒนาโครงการ กองทุนเพื่อสังคม จังหวัดอุบลราชธานี (SIF) (ปี 2542 – 2543)
- คณะทำงานฝ่ายกิจกรรม ประชาสังคมจังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบัน)
- เหนรัญญิกชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.)จังหวัดอุบลราชธานี (ปี 2542-ปัจจุบัน)
- กรรมการกลุ่มสหอาสา (ปี 2542—ปัจจุบัน)
- เจ้าหน้าที่สำนักงานและต่างประเทศ มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต Nature Care จังหวัด อุบลราชธานี (ปี 2543 - ปัจจุบัน)

ประวัติผู้ช่วยนักวิจัยชาวบ้าน

ชื่อ นายสีทา มงคลแก้ว

อายุ 38 ปี

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น กำลังศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี

ประสบการณ์ทำงาน

- ประธานกลุ่ม อสม. บ้านวังอ้อ
- ประธานป่าชุมชนบ้านวังอ้อ วังถ้ำ
- กรรมการป่าชุมชน จ.อุบลราชธานี
- กรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผลคณะทำงานองค์กรชุมชน
จังหวัดอุบลราชธานี
- กรรมการกองทุนสัจจะหมู่บ้าน
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- กรรมการกองทุนประสิทธิภาพพืชไร่
- กรรมการกองทุนประมงหมู่บ้าน

ชื่อ นายวิชัย กอมณี

อายุ 39 ปี

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 กำลังศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดอุบลราชธานี

ประสบการณ์ทำงาน

- รองประธานป่าชุมชนบ้านวังอ้อ วังถ้ำ
- กรรมการป่าชุมชน จังหวัดอุบลราชธานี
- กรรมการฝ่ายติดตามและประเมินผลคณะทำงานองค์กรชุมชน
จังหวัดอุบลราชธานี
- กรรมการกองทุนสัจจะหมู่บ้าน
- คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน
- กรรมการกองทุนประสิทธิภาพพืชไร่
- กรรมการกองทุนประมงหมู่บ้าน

ปฏิทินกิจกรรมชุมชนใหญ่

บ้านวังอ้อเป็นหมู่บ้านขนาดเล็กกลาง ซึ่งห่างจากตัวเมืองประมาณ 33 กิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวนพริก ปลูกถั่วเป็นอาชีพเสริม ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาพื้นฐานชุมชนทั่วไป ท้ามกลางปัญหาชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน ซึ่งมี 6 กลุ่มด้วยกัน คือ

1. กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
2. กลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์หมู่บ้าน
3. กลุ่มกองทุนทำนบปลา
4. กลุ่มกองทุนส่งเสริมประสิทธิกรภาพพืชไร่
5. กลุ่มกองทุนส่งเสริมสตรี
6. กลุ่มโครงการป่าชุมชนคนใหญ่

การอนุรักษ์ป่าชุมชนคนใหญ่เกิดขึ้นจากสำนึกของประชาชนที่มองเห็นสภาพป่าที่ทยอยลดลงจนป็นภัยคุกคามเป็นป่าที่เสื่อมโทรมถูกทำลายโดยชุมชนที่นำไม้ไผ่มาทำถ้างเป็นเสาไว้ ไม่แปรรูป รวมทั้งการที่ชุมชนมีอาชีพเผาถ้างขายโดยมีตลาดถ้างในป่าร้อยละ 70 ซึ่งเป็นจุดที่ทำให้ถ้างป่าอย่างหนัก ในปี 2559 ชาวบ้านจึงได้รวมกลุ่มกันตั้งกฎระเบียบ จัดตั้งป่าชุมชนคนใหญ่ จนได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และรางวัลป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนคนดีต้นจากกรมป่าไม้

ปัจจุบันป่าคนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงามได้รับการดูแลและอนุรักษ์จากคนในชุมชนพื้นที่ป่าติดลำเซบายเป็นถ้างที่ช่วยงามมีไม้ตลอดทั้งปี ภายในป่ามีถ้างป่า กระรอก กระแต นกนานาชนิด รวมทั้งพืชสมุนไพร ต้นไม้ใหญ่ มากมาย เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนที่สื่อถึง ความรัก ความสามัคคีที่มีต่อป่าและคนในชุมชน

กิจกรรมที่ 1

โปรแกรมที่ 1. พักถ้างแรม

- ☉ สนุกสนานกับการนั่งรถแต่ก็ มุ่งสู่ป่าคนใหญ่
- ☉ พักถ้างแรมในป่า และสัมผัสกับธรรมชาติยามค่ำคืน
- ☉ ล่องเรือสัมผัสวิถีชีวิตชาวประมงผู้นำลำเซบายในยามเช้า
- ☉ ลิ้มลองอาหารพื้นบ้านจกนแต่
- ☉ เข้มชมวิถีชีวิตชาวบ้าน ส่วนเกษตร ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มจังหวัด กลุ่มทำนบปลา ฯลฯ

อัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวโปรแกรมที่ 1

- ◆ จำนวน 1 – 5 คนละ 400 บาท
 - ◆ จำนวน 6 – 9 คนละ 350 บาท
 - ◆ จำนวน 10 – 20 คนขึ้นไปคนละ 300 บาท
- ★ ราคานี้รวมค่าอาหาร และ ค่าเช่ารถพาหนะ

โปรแกรมที่ 2. ไปเช้า - เย็นกลับ

- ☺ สนุกสนานกับการนั่งรถแต่ก็ แต่เช้าชมป่าคนใหญ่
- ☺ สัมผัสธรรมชาติและวิถีชีวิตป่าชุมชนคนใหญ่จากบ้านตามฐานต่าง ๆ
- ☺ ลิ้มลองอาหารพื้นบ้านจกนแต่
- ☺ เล่นน้ำตามแก่งต่าง ๆ แก่งศาล แก่งเสียดัน แก่งงู และแก่งวังน้ำคำ ฯลฯ

อัตราค่าบริการนักท่องเที่ยวโปรแกรมที่ 2

- ☉ จำนวน 1 – 10 คนละ 200 บาท
- ☉ จำนวน 11 – 20 คนละ 150 บาท
- ☉ จำนวน 21 – 50 คนละ 130 บาท
- ☉ จำนวน 50 คนขึ้นไปคนละ 100 บาท

★ ราคานี้รวมค่าอาหาร และ ค่าเช่ารถพาหนะ

โปรแกรมที่ 3. การศึกษาดูงาน

สำหรับคณะนักเรียน นักศึกษา ประชาชนทั่วไป มีความสนใจต้องการศึกษา ดูงานเรื่องการจัดการป่าชุมชน การบริหารจัดการศูนย์สาธิตการตลาด กองทุนหมู่บ้านรวมกิจกรรมของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนบ้านวังอ้อ

อัตราค่าบริการโปรแกรมที่ 3

ค่าใช้จ่ายขึ้นอยู่กับรายละเอียดของกิจกรรม จำนวนผู้เข้าร่วม เครื่องอำนวยความสะดวก และการทำข้อตกลง คณะศึกษาดูงานตามแต่ละกรณี

สิ่งอำนวยความสะดวก

- ☆ สถานที่กางเต้นท์พักค้างแรม
- ☆ เรือพายชาวบ้านสำหรับล่องลำน้ำเขบาย
- ☆ รถเด็กเตี้ย สำหรับเดินทางเข้าป่าชุมชน
- ☆ ไกด์นำเที่ยว
- ☆ วิทยากรชุมชน
- ☆ อาหารพื้นบ้าน
- ☆ ห้องน้ำ

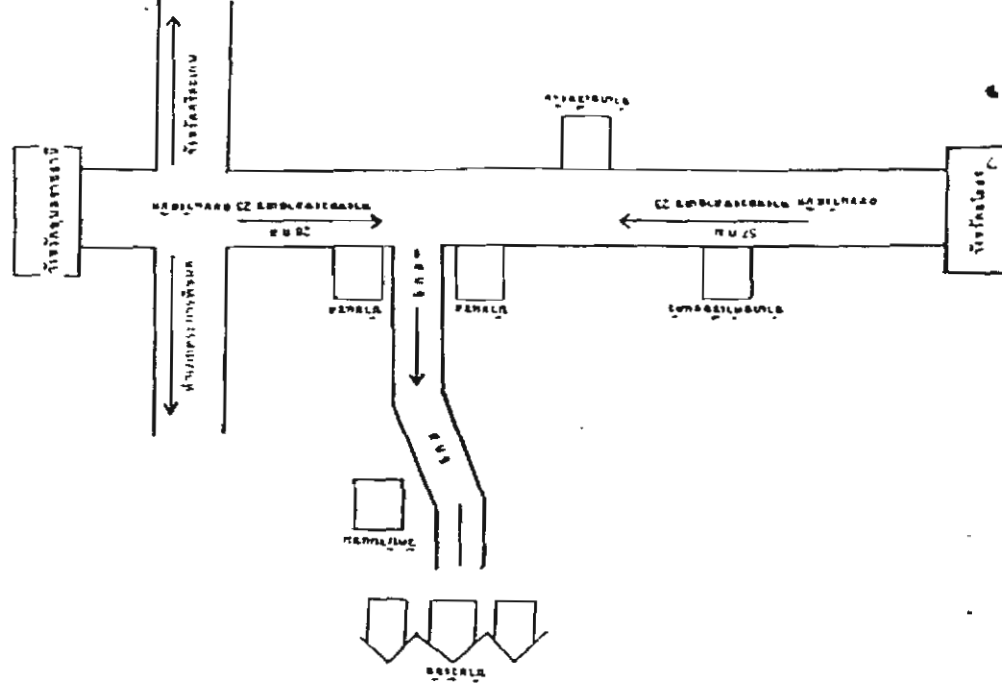
สนใจติดต่อที่

- ☺ มูลนิธิรักษามรดกชาติเพื่อชีวิต
เลขที่ 8 ซอย 3 ถนนแจ้งสนิท ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000
โทร/โทรสาร 0-4528-1145
- ☺ นายสีหา มงคลแก้ว ประธานป่าชุมชนวังอ้อ-วังถ้ำ
บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอโขงเจียม
จังหวัดอุบลราชธานี โทร 09 - 5839223
- ☺ นายสมเกียรติ ศรีสมุทร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอโขงเจียม
จังหวัดอุบลราชธานี
โทร 01 - 5799393
- ☺ นายเกษกร กอมณี ประธานกรรมการ บริหาร
องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดอน
บ้านวังอ้อ ตำบลหัวดอน อำเภอโขงเจียม
จังหวัด อุบลราชธานี
โทร 01 - 8777896

การเดินทาง

- ① รถโดยสารประจำทางเข้าหมู่บ้าน จุดขึ้นรถ
จังหวัดทองผาภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
เวลารถออก 13.00 น.
- ② รถยนต์ส่วนบุคคล เดินทางตามถนนแจ้งสนิท
สายอุบลราชธานี - เขื่องใน - หนองทราย
ประมาณ 33 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางตลอดสาย

ตำบลหัวดอน
อำเภอโขงเจียม
จังหวัดอุบลราชธานี

พิธีบวงสรวงที่วัดป่าสัก จังหวัดสุพรรณบุรี (ไม่มีการบวงสรวงที่วัดป่าสัก)
ในพิธีบวงสรวงที่วัดป่าสัก จังหวัดสุพรรณบุรี (ไม่มีการบวงสรวงที่วัดป่าสัก) จังหวัดสุพรรณบุรี

การแสดงศิลปะการแสดงพื้นบ้านในพิธีบวงสรวง โดยมีนางเอกและนางงามในพิธี " พิธีบวงสรวงที่วัดป่าสัก -
วัดป่าสัก จังหวัดสุพรรณบุรี (วัดป่าสัก)

នាមជ័យ គឹមសុខ ប្រធានអង្គការស្រី និង គ្រូបង្រៀន ក្នុងការបង្រៀន
សម្រាប់ការងារស្រី ។ ក្នុងការងារស្រីនេះ គ្រូបង្រៀនបានបង្រៀនអំពីការងារស្រី

ក្នុងការងារស្រីនេះ គ្រូបង្រៀនបានបង្រៀនអំពីការងារស្រី ។ ក្នុងការងារស្រីនេះ គ្រូបង្រៀនបានបង្រៀនអំពីការងារស្រី

កម្មវិធីបង្រៀនសម្រាប់ប្រជាជនក្នុងតំបន់ភ្នំពេញ អំពីការ
ប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធធារាសាស្ត្រ និងការគ្រប់គ្រងប្រព័ន្ធធារាសាស្ត្រ ១៧/០៩/២០០៧

កម្មវិធីបង្រៀនសម្រាប់ប្រជាជនក្នុងតំបន់ភ្នំពេញ

กิจกรรมการประชุมสรุปผลการดำเนินงานและวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว
ระหว่างเชียงใหม่ เชียงใหม่ และหน่วยงานด้านที่เกี่ยวข้อง

นายศรีสุชาวัฒน์ภักตพงษ์ศึกษาก่อนกลับ